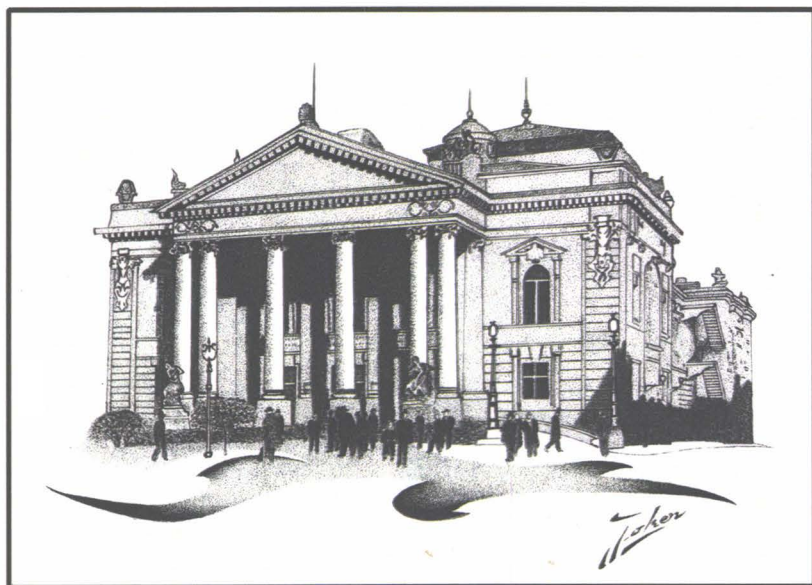


CELE TREI CRIȘURI

Revistă de cultură

Director: Antonio FAUR



Teatrul de Stat din Oradea (desen de Szabó Csaba)

COLABORATORII ACESTUI NUMĂR:

**Liviu BOTEZAN, Antonio FAUR, Susan SIMPSON GEROE,
Constantin-Răducu STANCU**

CELE TREI CRIȘURI
Director-fondator: George BACALOGLU
Director (seria a II-a): Dr. Viorel FAUR

Revista apare cu sprijinul Consiliului Municipal Oradea

REDACTAȚIA:

Viorel FAUR,
secretar general de redacție

Redactori – istorie:

Mihai D. DRECIN
Barbu ȘTEFĂNESCU
Ioan HORGA

Redactori – literatură:

Corneliu CRĂCIUN
Miron BLAGA

Redactori-actualitate:

Constantin MĂLINAȘ
Flaminia FAUR
Radu ROMÎNAȘU
Florin ARDELEAN

CELE TREI CRIȘURI
ISSN-1221-5716

Revistă de cultură
Redacția: Oradea,
Aleea Rogerius, nr. 1,
Bl. G6, Ap.78

Tipar: Metropolis SRL Oradea
Tel.: 0259 472 640,
0729 845 160

CUPRINSUL:

STUDII ȘI ARTICOLE DE ISTORIE

- **Liviu BOTEZAN**, *Documente privind recrutarea, în 1917-1918, de voluntari români din armata austro-ungară ajunși prizonieri în Rusia la începutul primului război mondial (I)*.....1
- **Antonio FAUR**, *Raporturile dintre stat și biserică. Situația cultelor neoprotestante din Bihor în ultimii ani ai celui de-al doilea război mondial*.....62

ISTORIE LITERARĂ

- **Constantin-Răducu STANCU**, *Albert Camus. Literatura revoltei*65

PROZĂ

- **Susan SIMPSON GEROE**, *Tăcerea părinților (fragment)*.....88

STUDII ȘI ARTICOLE DE ISTORIE

Liviu BOTEZAN

**DOCUMENTE PRIVIND RECRUTAREA, ÎN 1917-1918,
DE VOLUNTARI ROMÂNI DIN ARMATA AUSTRO-UNGARĂ
AJUNȘI PRIZONIERI ÎN RUSIA
LA ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL**

(I)

În timpul primei conflagrații mondiale din întregul Imperiu austro-ungar au fost mobilizați circa 9.000.000 de rezerviști și trimiși să lupte alături de soldații germani pe fronturile europene. Majoritatea celor încorporați erau croați, sloveni, sârbi, cehi, slovaci, ucrainieni și români, ei fiind în Austro-Ungaria de aproape două ori mai numeroși decât germanii și maghiarii. Din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, de exemplu, numărul celor chemați sub arme s-a ridicat la 926.500. Din rândurile acestora 484.374, deci mai mult de jumătate, au fost români, iar dintre ei 449.796 au participat la luptele de pe întinsul front rusesc. De aceea, între 1914-1917, aproximativ 120.000 au ajuns prizonieri în Rusia.¹

Datorită opțiunii Guvernului României pentru neutralitate, în 1914, de la începutul operațiilor militare până în 1916 nu s-a pus problema recrutării de voluntari dintre prizonierii români din Rusia. De altfel, odată cu proclamarea neutralității, Guvernul român a declarat formal că chestiunea prizonierilor din Rusia privea doar Austro-Ungaria. În plus, între 1914-1916 granița dintre România și Rusia va fi închisă. Guvernul României n-a avut posibilitatea să se intereseze de prizonierii din Rusia nici după intrarea în război de partea Antantei, timp de câteva luni, din cauza dificultăților extraordinare prilejuite de înfrângerile suferite de armata română în luptele din ultimele luni ale anului 1916 și de retragerea în Moldova.

Aceste dificultăți i-au determinat pe unii dintre intelectualii români, căzuți și ei prizonieri ca ofițeri rezerviști, să se adreseze autorităților guvernamentale și militare ruse pentru a li se permite să recruteze dintre conaționali lor voluntari dispuși să se încadreze în armata română și să participe la contracararea ofensivei germane și austro-ungare pe frontul din Moldova. Întrucât, pentru a stăvili înaintarea armatelor germane și austro-ungare spre Ucraina, Guvernul Rusiei a trebuit să trimită importante forțe militare în ajutorul celor române din Moldova, Marele Stat Major rus a acceptat să satisfacă parțial solicitarea ce i s-a adresat.

¹ T. V. Păcățian, *Jertfele din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș aduse în primul război mondial din 1914-1918*, Sibiu, 1923, p. 20; P. Nemoianu, *Prima Alba-Iulie. Voluntari români în războiul pentru întregirea neamului*, Timișoara, 1922, p. 55.

Într-adevăr, în noiembrie 1916, a dat ordin comandanților lagărelor de prizonieri să permită celor români să devină voluntari, însă numai aceluia care în armata austro-ungară au fost ofițeri și subofițeri.

Localitatea în care urmau să se întrunească voluntarii înainte de a pleca spre frontul din Moldova s-a stabilit inițial să fie Darnița, situată în Ucraina, lângă Kiev. Până la sfârșitul anului 1916 s-au strâns acolo din partea europeană a Rusiei 1200 de foști subofițeri, sergenți și caporali, precum și 220 ofițeri. La începutul anului 1917 lor li se vor alătura încă 300 de voluntari recrutați dintre prizonierii din Rusia. În numele tuturor acestor voluntari s-a publicat cunoscutul manifest de la Darnița din aprilie 1917. Manifestul le exprima voința de a contribui, chiar cu jertfa vieții, la îndeplinirea idealului național menit să unească „tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie liberă și independentă”.²

Concentrarea celor 1720 de voluntari la Darnița a determinat Guvernul român, stabilit la Iași, să-l trimită, în ianuarie 1917, pe locotenent-colonelul Constantin Ghe. Pietraru pentru a se întâlni cu ei. Acesta s-a identificat imediat cu idealul național ce-i însușea pe voluntari. Drept urmare, la câteva zile după 28 ianuarie, când a sosit în mijlocul lor, a înaintat Ministerului de Război de la Iași, propunerea de a înființa un Corp al voluntarilor români din Rusia. Ministerul i-a aprobat propunerea la 23 februarie 1917 și i-a încredințat misiunea constituirii lui. Totodată l-a numit comandant al Statului Major al Corpului de voluntari, pe care-l va înființa.

Formal, locotenent-colonelul Pietraru era subordonat generalului Coandă care era delegatul Marelui Cartier General al armatei române pe lângă Marele Cartier General al armatei ruse. Ei s-au întâlnit la 1 martie și au discutat despre necesitatea obținerii aprobării Guvernului Rusiei pentru continuarea și extinderea recrutării de voluntari din rândurile prizonierilor români.

După întâlnirea cu generalul Coandă, locotenent-colonelul Pietraru a revenit la Darnița și a hotărât să mute sediul Marelui Stat Major al Corpului de voluntari Kiev. Acolo îl va organiza pe departamente care urmau să se îngrijească de: funcționarea unui serviciu medical; aprovizionarea cu alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte; angajarea de curieri și de interpreți cunoscători ai limbii ruse; continuarea recrutării de noi voluntari dintre prizonieri etc. Pentru completarea efectivelor acestor departamente, locotenent-colonelul Pietraru a selectat ofițeri și subofițeri din cei peste 1700 de voluntari mutați și ei de la Darnița la Kiev. Ceilalți vor alcătui un prim eșalon format din 1250 subofițeri și soldați și din 116 ofițeri care, la 3 iunie 1917, va porni de la Kiev spre Iași. La Iași vor sosi peste trei zile și li se va face o primire entuziastă din partea armatei și a populației. Apoi, în prezența regelui Ferdinand, vor depune jurământul de fidelitate față de armata și Guvernul României.

² P. Nemoianu, *Op. cit.*, p. 49; E. Hulea, *Despre contribuția voluntarilor români la înfăptuirea unirii*, în *Apulum*, XV, 1976, p. 346.

Pentru constituirea primului eșalon de voluntari au trebuit depășite o serie de dificultăți. Ele s-au datorat, pe de o parte Guvernului român care a omis să pretindă Antantei un sprijin în acest sens, cu prilejul semnării tratatului din august 1916 ce consfințea intrarea în război contra puterilor central-europene. Pe de altă parte, au fost cauzate de Guvernul provizoriu al Rusiei, ajuns la putere în februarie 1917 care până în iunie n-a reușit să se consolideze. Abia în urma vizitei primului ministru I. I. C. Brătianu la Petersburg a promis sprijin pentru recrutarea a 30.000 de voluntari. Totuși, comandantul Marelui Stat Major rus, generalul Romanovski, a aprobat deocamdată doar 5.000 și numai din circumscripția militară Moscova.

Pe baza acestei aprobări, la 16 iunie Statul Major al Corpului de voluntari de la Kiev a numit șase comisii, alcătuite fiecare din câte: un ofițer reprezentant al armatei române, un intelectual ardelean, bănățean, bihorean, sătmărean, maramureșan sau bucovinean refugiat în România înainte ori după declanșarea primei conflagrații mondiale; un ofițer dintre voluntarii reținuți la Kiev, după plecarea primului eșalon la Iași, care reușise să-și însușească limba rusă în prizonierat. În această succesiune, membrii celor șase comisii au fost: la întâia, locotenent-colonelul Petru Popovici, un civil Avram Imbroane și sublocotenentul George Cimponieru; la a doua, maiorul Victor Protopopescu și sublocotenentii Voicu Nițescu și Simeon Câmpianu, ultimul schimbat ulterior cu sublocotenentul Gavrilă Bogdan; la a treia, maiorul Gheorghe Plesnilă, vicarul Iacob Popa și sublocotenentul Ilie Cucu; la a patra, maiorul Romulus Calotescu, preotul Constantin Proca și sublocotenentul Nicolae Nedelcu, înlocuit mai târziu cu sublocotenentul Ariton Pescariu; la a cincea, maiorul Constantin Verulescu, profesorul Iorgu Toma și sublocotenentul Emil Decin; la a șasea, maiorul Petre Gheorghiu și sublocotenentii Victor Braniște și Filaret Lugojan.

Membrilor celor șase comisii li s-au stabilit inițial reședințele în următoarele localități din circumscripția militară Moscova: cei ai comisiei întâia la Bachmuth; cei ai comisiei a doua la Iuzkova; cei ai comisiilor a treia și a patra la Borizoglebsk; cei ai comisiilor a cincea și a șasea la Eleț. Toate cele șase comisii au fost considerate organe exterioare ale Statului Major al Corpului de voluntari de la Kiev. Fiindu-i subordonate, de la el primeau ordine și instrucțiuni. Comisiile și-au început activitatea în ultima decadă a lunii iunie. În activitatea lor se pot distinge două etape: cea dintâi a durat de la sfârșitul lunii iunie până în octombrie, iar a doua de la sfârșitul lui octombrie 1917 până la începutul lunii februarie 1918.

Prima etapă a fost cea mai fructuoasă. Într-adevăr, până la 22 august membrii comisiei întâia au contribuit la convingerea a 650 de prizonieri să semneze în mod voluntar anagajamentul de a deveni ostași ai armatei române, ei fiind concentrați la Bachmuth. A doua comisie a reușit și ea să strângă la Iuzkova 250 de voluntari până la aceiași dată. Tot până la 22 august comisiile a cincea și a șasea au izbutit să aducă la Eleț 600 de voluntari. La 24 august, din ultima localitate a fost detașat un eșalon de 574 soldați și 4 ofițeri la Kiev, de unde a pornit spre Iași. De la Bachmuth va pleca la 5 septembrie un alt eșalon de 658 de militari, alcătuit aproape exclusiv din cei ce fuseseră recrutați până la 22 august.

La Iuzkova celor 250 de voluntari, câștigați până la 22 august, li s-au alăturat în decurs de o lună încă aproape 180. Drept urmare, la 25 septembrie, de aici au plecat spre Moldova 427 soldați și 2 ofițeri. Cu patru zile mai devreme, la 21 septembrie, de la Eleț a pornit spre Kiev și Iași un al doilea eșalon, constituit din 724 de soldați și 5 ofițeri. Totalul voluntarilor aflați în lagărele de prizonieri de pe teritoriul circumscripției militare Moscova care au fost convinși, între 25 iunie și 25 septembrie 1917, să accepte să lupte pe frontul din Moldova s-a cifrat la 2399, dintre ei 15 fiind ofițeri.³

Referitor la activitatea comisiei a treia, atât în prima cât și în a doua etapă, la Arhivele Statului din Cluj-Napoca se păstrează fondul Arhiva personală a vicarului Iacob Popa format din manuscrisele 59-233, din care publicăm mai jos 70 de documente. Ele completează informațiile cuprinse în studiile și operele ce abordează problema voluntarilor români din anii primului război mondial, între acestea cea mai valoroasă fiind broșura lui Petru Nemoianu, adjunctul locotenent-colonelul Pietraru.

Primele 16 documente din fondul Iacob Popa constituie surse de informare pentru întâia etapă a activității de recrutare a voluntarilor din Rusia, iar celelalte pentru a doua. De fapt, din întâiul și din al doilea document rezultă că, în 1917, Iacob Popa: avea 44 de ani; s-a născut la Teiuș; a absolvit Școala normală de învățători și Facultatea de teologie din Blaj; în preajma izbucnirii războiului fusese numit vicar al „Țării Făgărașului” de către Mitropolia blăjană. Din Făgăraș s-a refugiat în toamna anului 1916, însoțind armata română când s-a retras, după ce a înaintat în sudul Transilvaniei. Pentru a fi de folos armatei române, la 4 ianuarie 1917 s-a adresat ministrului de război, Vintilă Brătianu, cerându-i o funcție în cadrul Ministerului pe care-l conducea. În vederea încadrării într-o astfel de funcție i s-a eliberat, o săptămână mai târziu, o adeverință din partea Biroului refugiaților români, semnată de Sever Bocu.⁴

Următoarele documente adevăresc că, în vara anului 1917, Iacob Popa devenise membru al Comisiei a treia de propagandă printre prizonierii români din circumscripția militară Moscova. Această misiune se reflectă în ordinul primit cu data de 3 septembrie din partea comandantului comisiei, maiorul Ghe. Plesnilă. Ordinul prevedea deplasarea lui Iacob Popa, până la 7 septembrie, în localitatea Burin, unde se afla o fabrică de zahăr, la care lucrau 450 de prizonieri români. Acolo, printr-o propagandă eficientă, i se indica să-i convingă pe cât mai mulți prizonieri, să semneze angajamentul de a deveni în mod voluntar ostași ai armatei române. Data până la care i se pretindea să-și îndeplinească misiunea a fost 10 septembrie, putând însă să o prelungească cinci zile, dacă era necesar. Pentru a i se ușura misiunea era îndemnat să-și aleagă un adjunct dintre prizonierii subofițeri care au reușit să-și însușească limba rusă în prizonierat. Totodată i se recomanda ca la Burin să colaboreze cu membrii celor două subcomisii care se aflau deja

³ P. Nemoianu, *Op. cit.*, p. 12 și 36-56.

⁴ *Documentele I și II.*

acolo. Semnatarul ordinului îl ruga pe Iacob Popa ca la încheierea misiunii de la Burin să-i înainteze lista cu voluntarii câștigați pentru a le distribui banii necesari deplasării lor la Eleț. Rezultatul misiunii avea datoria de a-l aduce și la cunoștința comandantului cercului militar din Putivl, de care aparținea localitatea Burin, numit voinski nacealnik.

Iacob Popa i-a raportat maiorului Plesnilă despre rezultatul misiunii sale la 12 septembrie. Din raport rezultă că a fost însoțit de plutonierul Adrian Pop, pe care și l-a ales colaborator. Împreună au călătorit cu trenul până la Putivl, în apropierea căruia se afla fabrica de zahăr de la Burin. La fabrică i-au întâlnit pe membrii celor două subcomisii trimiși anterior care i-au informat că acolo lucrau numai 200 de prizonieri români, ceilalți fiind repartizați la unitățile adiacente din localități situate la o distanță de 3 până la 20 de verste de Burin. După ce cu dificultate au obținut aprobarea pentru activitatea lor de la voinski nacealnikul de la Putivl, comandantul unității ce supraveghea prizonierii s-a arătat deosebit de binevoitor. Le-a pus la dispoziție o trăsură, într-o zi de sâmbătă, pentru a se deplasa până la Cerepovka, situată la 20 verste, unde lucrau 60 de prizonieri, iar a doua zi după ce au revenit la Burin, fiind duminică, i-a adunat pe cei din localitățile mai apropiate în număr de 236. Dacă la Cerepovka cei 60 de prizonieri, în majoritatea lor originari din zona Aradului, n-au răspuns cu entuziasm la invitația lui Iacob Popa și Adrian Pop de a se prezenta la Burin, cei adunați aici i-au primit cu simpatie și urale. Totuși, din cei 236 prizonieri, prezenți la întâlnirea de la școala din Burin, numai 97 au semnat angajamentul de a deveni voluntari. Caporalul Dumitru Gal din Brașov și sergentul Munteanu din Bratei i-a asigurat însă că, dacă vor primi ziare de la Kiev, îi vor convinge pe majoritatea prizonierilor români de la Burin și împrejurimi să devină voluntari.

Raportul lui Iacob Popa din 12 septembrie conține un episod emoționant despre surpriza pe care el și plutonierul Adrian Pop au avut-o la Putivl. El relevă că, în timp ce se plimbau în parcul acestui oraș, au apărut în fața lor trei tineri care le-au declarat că așa „cum au luptat în rândurile dușmanilor noștri, vrem să luptăm de bună voie pentru limba și sângele nostru”. Cei trei tineri prizonieri lucrau la Putivl și se numeau Nicolae Botar, Ioan Botar și Ioan Mihul. Primul era din Pianul de Jos, al doilea din Agârbiciu, iar al treilea din Sângătin. Autorul raportului mărturisește că nu s-a putut abține să nu-i îmbrățișeze cu căldură pe cei trei tineri. A doua zi le-a îndeplinit dorința, obținând pentru ei de la voinski nacealnik documentul prin care li se recunoștea statutul de voluntari, ca și celor 97 de semnatori de la Burin. La postscriptum adăuga că numărul voluntarilor plecați de la Putivl la Eleț a fost de fapt 103, cu cei aduși de sergentul Iacob Ciupe și soldatul Ioan Roșu au reușit să aducă încă cinci de la Cerepovka.

La 16 septembrie maiorul Plesnilă îi confirma lui Iacob Popa sosirea la Eleț a celor 103 voluntari de la Putivl. Deplasați la Kiev, ei vor contribui la formarea celui de al doilea eșalon de 724 voluntari care, după cum s-a menționat, la 21 septembrie a plecat spre Iași. În confirmarea sa, maiorul Plesnilă îl informa pe Iacob Popa că, întrucât colaboratorul său Adrian Pop și-a exprimat voința de a

se alătura eșalonului ce se pregătea să pornească spre Iași, în locul lui îi punea la dispoziție plutonierul Alexandru Sochi, cunosător și el al limbii ruse. Cu aceeași ocazie îi aducea la cunoștință aprobarea de la sfârșitul lunii august a Marelui Stat Major al armatei ruse pentru extinderea ariei de recrutare a voluntarilor la întreaga Rusie, implicit a sporirii numărului lor de la 5.000 la 30.000.⁵

Concesia Marelui Stat Major al armatei ruse deschidea perspectiva amplificării activității comisiilor de propagandă și de recrutare a voluntarilor români. De aceea, spre mijlocul lunii septembrie, Comandamentul corpului de voluntari s-a decis să procedeze la redistribuirea teritorială a comisiilor și la reorganizarea lor. Conform acestei decizii, toți membrii comisiilor deveneau propagandiști și recrutori de voluntari, cu o autonomie mai pronunțată pe teritoriile pe care urmau să fie desemnați pentru a-și desfășura activitatea. Pentru a li se eficientiza munca, li se permitea să-și formeze subcomisii de colaboratori dintre voluntarii câștigați ce dispuneau de o pregătire intelectuală minimă și care în armata austro-ungară fuseseră subofițeri, sergenți, caporali și chiar simpli soldați. Decizia mai prevedea ca membrilor comisiilor să li se pună la dispoziție copii ale ordinului Marelui Stat Major al armatei ruse care conținea indicații asupra facilităților ce li se ofereau în activitatea de recrutare a voluntarilor. Se preconiza, de asemenea, să li se înmâneze manifeste, broșuri și ziare menite să-i ajute în activitatea lor propagandistică. O mențiune specială se cuvine ziarului *România Mare* care a apărut la Kiev în 23 de numere, din iulie până în decembrie 1917, sub redacția lui Sever Bocu, Iosif Șchiopu, Gheorghe Pop și Filaret Barbu.⁶

În urma redistribuirii teritoriale de la mijlocul lunii septembrie pe întinsul circumscripției militare Moscova n-a mai rămas decât comisia a treia. Celelalte au fost repartizate în circumscripțiile militare Kiev, Kazan și Omsk, toate fiind completate cu câte doi-trei ofițeri propagandiști noi. În cazul comisiei a treia, vechilor membri Ghe. Plesnilă, Iacob Popa și Ilie Cucu li s-au alăturat locotenenții Boca și Milovan, precum și sublocotenentul Guiu. Comandantul ei va continua să fie maiorul Plesnilă care, în toamna anului 1917, va fi avansat la gradul de locotenent-colonel.

Un document din 15 noiembrie 1917 relevă că: locotenentului Boca și subcomisiilor lui li s-au repartizat guberniile Pezna și Riazan; locotenentului Milovan i-a revenit gubernia Ecaterinoslav; sublocotenentului Guiu și subcomisiilor lui li s-au distribuit guberniile Moscova și Vladimir; sublocotenentului Cucu i s-a atribuit gubernia Tula; vicarului Iacob Popa i s-a destinat gubernia Orel sau Orlov iar maiorului Plesnilă gubernia Kursk, pe care el și-a rezervat-o.⁷

De fapt, cu sfârșitul lunii septembrie a început a doua etapă a activității comisiilor de recrutare a voluntarilor români în circumscripțiile militare

⁵ Doc. III – VII.

⁶ P. Nemoianu, *Op. cit.*, p. 12 și 36-56.

⁷ Doc. XXX.

menționate. Continuarea activității comisiei a treia în guberniile circumscripției militare Moscova de la sfârșitul lui septembrie 1917 până în ianuarie 1918 se reflectă în peste 50 de documente păstrate în fondul vicarului Iacob Popa. Ele reprezintă, în cea mai mare parte, corespondența dintre maiorul Plesnilă și vicarul Iacob Popa din acest interval de timp. O importanță aparte prezintă ordinul maiorului Plesnilă din 17 septembrie adresat colaboratorilor săi Iacob Popa și Ilie Cucu. Prin acest ordin li se trasa misiunea de a se deplasa între 18 septembrie și 19 octombrie, în câteva localități, unde se aflau prizonieri mai numeroși, pentru a se întâlni cu ei și, în cadrul unor adunări sau mitinguri, să se străduiască să recruteze din rândurile lor noi voluntari. De pildă, lui Iacob Popa i s-a indicat să fie prezent: în 18 septembrie la Rîlsk; în 22 septembrie la Lgov; în 1 octombrie la Dimitriev; în 5 octombrie la Scigrî; în 10 octombrie la Tim sau Timsk; în 15 octombrie la Oboian. Totodată i se preciza că în aceste localități numărul prizonierilor varia între 72 la Rîlsk și 121 la Lgov. Din punct de vedere administrativ-teritorial localitățile menționate aparțineau guberniei Kursk.

Referitor la sublocotenentul Ilie Cucu ordinul prevedea ca el să se deplaseze în gubernia Voronej și să prezideze mitingurile de la: Moohopersk în 24 septembrie; Volhov în 28 septembrie; Bielgorod în 4 octombrie; Graivoronka în 9 octombrie; Korocia în 16 octombrie; Novoskali în 19 octombrie. Cu excepția ultimei localități, unde numărul prizonierilor era doar 57, în celelalte varia între 220 și 332. În primele două localități se estima că viețuiau chiar între 350 și 400 prizonieri.⁸

Ordinul maiorului Plesnilă mai pretindea celor doi colaboratori ca, după mitingurile pe care le prezidau, să întocmească tabele cu participanții și separat cu cei ce vor accepta să devină voluntari. Din păcate, în fondul vicarului Iacob Popa nu se păstrează astfel de tabele decât pentru adunările la care el a fost prezent. Tabelele conțin: numele și prenumele prizonierilor prezenți la mitinguri; satele sau orașele lor natale; comitatele cărora acestea le-au aparținut până în 1918; întreprinderile industriale și exploatările agricole din localitățile unde prizonierii lucrau. Totodată, informațiile din tabele reflectă: diferența dintre numărul prizonierilor indicați de maiorul Plesnilă pentru localitățile unde s-au desfășurat mitingurile și cel al participanților la ele; raportul dintre participanții care au acceptat să devină voluntari și cei ce au refuzat, invocând diferite motive ori declarând că se mai gândeau; proporția dintre prizonierii originari din Transilvania și aceia din comitatele bănățene și vestice, inclusiv din Bucovina.

La mitingul de la Lgov, de exemplu, din 22 septembrie, au participat 51 de prizonieri din totalul de 121 indicați de maiorul Plesnilă, deci aproximativ 40%. La Sudja prezența a fost aproape de 50% și anume 40 din 81. În schimb, la Dimitriev s-au prezentat numai 4 din 38, iar la Știga doar 1 din 109. La Tim sau Timsk proporția a fost asemănătoare cu aceea de la Lgov, ea echivalând cu 45 de participanți din 109 prizonieri. Tabelele indică însă o situație diferită în cazul

⁸ Doc. VIII-XIII.

întrunirii de la Oboian. În ordinul maiorului Plesnilă aici figura cifra de 87 prizonieri. Iacob Popa a consemnat însă 145 de participanți. De aceea a fost necesar ca mitingul planificat pentru 15 octombrie să fie prelungit și în ziua următoare. Diferența s-ar putea explica prin sosirea la Oboian a prizonierilor de la Știga și Dimitriev care n-au putut participa la întâlnirile din prima decadă a lunii octombrie. În tabelele întocmite de Iacob Popa lipsesc însă datele privind mitingul de la Rîlsk, planificat de maiorul Plesnilă la 18 septembrie. Referitor la întrunirea de la Livni din 22 octombrie, maiorul Plesnilă n-a precizat câți prizonieri existau în zonă, probabil pentru că și-a anunțat intenția de a fi și el prezent acolo. În tabelele lui Iacob Popa se menționează că la Livni numărul participanților a fost de 66.⁹

Totalul participanților la mitingurile care s-au ținut între 22 septembrie și 22 octombrie 1917, a fost de peste 350. Interesant de semnalat este că proporția dintre prizonierii români din Transilvania și cei din Banat și comitatele vestice apare aproape egală. Din Transilvania proveneau cei mai mulți, între 20 și 30, din comitatele Alba de Jos, Hunedoara, Solnoc-Dăbâca și Turda-Arieș, iar cei mai puțini, între 2 și 8 din comitatele Brașov, Sibiu, Făgăraș, Târnava Mică, Bistrița-Năcăud, Mureș-Turda, Trei Scaune și Ciuc. În celelalte cifre variaua între 10 și 19. Dintre comitatele bănățene și vestice predomină Bihorul cu 37 prizonieri, urmat de Arad și Sătmar-Ugocea cu câte 28, de Timiș și Caraș-Severin cu câte 19, de Maramureș cu 14 și Torontal doar cu 6. Din județele bucovinene Cernăuți, Storojineț și Suceava între participanții la mitingurile amintite se consemnează numai 4.

În ceea ce privește numărul celor care au semnat angajamentul de a deveni voluntari cu prilejul mitingurilor menționate, el a echivalat cu: 11 la Lugoj, numai 1 la Sudja, 2 la Tim sau Timsk, 10 la Oboian din care unul sa răzgândit, 2 la Livni. Separat, la sfârșitul tabelelor cu participanții la întrunirile de la Lgov, Sudja, Dimitriev, Știga și Oboian, Iacob Popa consemna că au mai semnat angajamentul de a deveni voluntari 73, din care: 19 originari din comitatul Sătmar, 10 din comitatul Arad, între 5 și 7 din Bihor, Caraș-Severin, Timiș și Târnava Mare, între 1 și 4 din Solnoc-Dăbâca, Alba de Jos, Hunedoara, Maramureș, Ugocea, Sălaj și Ciuc, iar 2 din Bucovina.

Un document ce urmează tabelelor cu participanții la mitinguri înregistrează numele voluntarilor după angajamentul pe care l-au semnat. 19 dintre ei proveneau de la Lgov, 11 din cei prezenți la Oboian, iar între 1 și 2 din cei ce au fost de față la Livni, Sudja și Timsk. Lor li s-au adăugat 2 voluntari care au semnat angajamentul la întâlnirea din 17 septembrie de la Rîlsk și alți cinci dintre prizonierii aflați la Eleț, însă 3 din aceștia și-au depus semnătura la 29 octombrie 1917 și 2 numai la 1 ianuarie 1918. Numărul relativ redus al prizonierilor care au acceptat să devină voluntari în intervalul dintre 22 septembrie și 22 octombrie 1917 se explică, pe de o parte, prin faptul că mitingurile amintite

⁹ Doc. VII și XV.

s-au ținut după acelea din august și prima jumătate a lunii următoare, soldate cu importante efective care au plecat spre Iași până la 21 septembrie. Pe de altă parte, trebuie să se țină seama de starea de incertitudine creată de precipitarea evenimentelor revoluționare din Rusia spre sfârșitul lunii octombrie care i-a influențat pe prizonieri. În plus se poate argumenta că, după plecarea celor cu conștiință națională formată spre Moldova, cei rămași o aveau cel mult în stare embrionară ori le lipsea, fiind fie analfabeți, fie cu doar două-trei clase primare. E adevărat, pentru a-și justifica refuzul de a accepta să devină voluntari, unii din ei au invocat vârsta înaintată ori starea de sănătate precară, însă cei mai mulți au recunoscut că le era teamă de a-și risca viața după experiența participării la luptele din primii ani ai războiului.¹⁰

Correspondența care s-a purtat între maiorul Plesnilă și vicarul Iacob Popa din ultimele zile ale lunii octombrie până la sfârșitul lui noiembrie 1917 conține informații care se referă pe de o parte la dificultățile întâmpinate de membrii comisiei a treia în continuarea activității de recrutare a voluntarilor, cauzate de tulburările politice și sociale din Rusia, iar pe de altă parte la strădaniile lor de a se adapta și de a face față împrejurărilor defavorabile. Agravarea dificultăților rezultă din atenționarea maiorului Plesnilă de către Iacob Popa, la 31 octombrie, asupra informației furnizate de voinski nacealnikul din Eleț despre decretarea stării de asediu și de asemenea despre avertismentul acestuia dat membrilor comisiei a treia de a sista temporar vizitele în satele cu prizonieri până ce conjunctura va deveni mai favorabilă.

Agravarea situației din Rusia a determinat Comandamentul Corpului de voluntari de la Kiev să ordone, spre sfârșitul lui octombrie, Comisiei a treia să înceteze dirijarea voluntarilor câștigați spre Eleț, ei urmând să rămână până la noi dispoziții acolo unde se aflau. Dintre ei se recomandă să se selecteze propagandiști cărora să li se trimită ziare și broșuri și să fie organizați în subcomisii. Totodată li se indica să înlocuiască mitingurile ce-au avut loc până în ultima decadă a lunii octombrie în centrele mejdurilor sau județelor cu altele mai restrânse în reședințele volozdurilor sau plășilor, însă numai în zilele de sărbătoare și doar cu aprobarea dregătorilor locali. Dacă nici ele nu erau posibile, membrii comisiei și adjuncții lor trebuiau să se rezume la vizitarea prizonierilor din lagăre, precum și a acelora de la stabilimentele industriale și de la exploatările agricole.

Din schimbul de scrisori dintre maiorul Plesnilă și vicarul Iacob Popa se poate deduce că ei au discutat noile dispoziții cu prilejul unei consfătuiri ce a avut loc la Kursk. Cu această ocazie s-a stabilit ca Iacob Popa să-și mute reședința activității sale de la Livnî la Eleț. La 31 octombrie, Iacob Popa îl înștiința pe maiorul Plesnilă că s-a mutat deja la Eleț în gubernia Orlov. Aici s-a întâlnit cu sublocotenentul Ilie Cucu care i-a pus la dispoziție harta guberniei Orlov,

¹⁰ Doc. XV și XVI; L. Botezan, *Contribuții la problema recrutării de voluntari dintre românii transilvăneni, ajunși prizonieri în Rusia în primul război mondial*, în *Acta Musei Napocensis*, XX, 1983, p. 280-282.

împreună cu evidența prizonierilor români din județele sau mejdurile ei, ca și a aceloră din gubernia învecinată Tula. Pe baza lor au convenit să colaboreze și să stabilească itinerarul cu județele guberniei ce urmau să le viziteze și anume: Eleț, Livnî, Orlov, Maloarhangelsk, Kromin, Volkhov și Mțensk. Două săptămâni mai târziu, Iacob Popa îl înștiința pe maiorul Plesnilă că el urma să viziteze mejdurile Eleț, Livnî și Maloarhangelsk, iar Ilie Cucu județele Kromin, Volkhov și Mțensk. Totodată și-au propus ca ulterior să procedeze la fel în gubernia Tula.

Fixarea reședinței lui Iacob Popa la Eleț nu era întâmplătoare. Din epistola menționată reiese că în mejdul cu această denumire se aflau aproximativ 1000 de prizonieri români. În județ nu existau însă nici fabrici, nici lagăre de prizonieri. Cei circa o mie de prizonieri lucrau în gospodăriile țărănești din satele și cătunele mejdului, ceea ce făcea deosebit de dificilă vizitarea lor. Așa se explică de ce Iacob Popa a ajuns la înțelegerea cu Ilie Cucu să-și împartă vizitarea mai întâi a județelor din gubernia Orlov și apoi a aceloră din gubernia Tula. Dificultatea vizitării prizonierilor datorită dispersării lor pe sate și cătune l-a determinat pe Iacob Popa să insiste, în scrisoarea sa din 31 octombrie, asupra necesității trimiterii de la Kiev a subcomisiilor de propagandiști pentru toate comisiile. La 6 noiembrie maiorul Plesnilă îi aducea la cunoștință că a intervenit la Kiev, însă de acolo i s-a răspuns că nu dispuneau de ofițeri și subofițeri care să formeze subcomisiile de propagandiști, deoarece se simțea o lipsă acută de gradați pentru a-i însoți pe voluntarii ce plecau spre Moldova. În consecință recrutarea propagandiștilor rămânea tot în sarcina membrilor comisiilor.

La 11 noiembrie, Iacob Popa îi raporta maiorului Plesnilă că planul făcut de el și Ilie Cucu cu privire la itinerarul pe care și l-au propus să-l parcurgă nu putea fi îndeplinit, deoarece nu se conturau perspective în favoarea reluării propagandei printre prizonieri. În acest sens argumenta că în urmă cu două zile l-a vizitat din nou pe voinski nacealnikul mejdului, dar acesta l-a informat că în cele mai multe volozduri continuau să se producă „mari tulburări”. Dacă la sfârșitul lui octombrie soldații și țăranii le-au cauzat daune marilor proprietari, în prima decadă a lunii noiembrie au început să-și provoace pagube unii altora.

Continuarea dezordinilor în lumea satelor a favorizat propagarea ideilor bolșevice și printre prizonierii români. Aceștia au receptat îndeosebi ideile referitoare la posibilitatea încetării războiului și a încheierii păcii, fără modificarea granițelor statelor aflate în conflict. Drept urmare, propaganda privind recrutarea de voluntari pentru eliberarea Transilvaniei și a unirii ei cu România era contracarată nu numai de prizonierii maghiari și germani, ci și de unii dintre românii câștigați de ideile comuniste. Iacob Popa menționa că, în noua conjunctură, participanții la mitinguri au început să-i primească pe propagandiști cu rezerve și chiar cu ostilitate.

Ținând seama de noile realități, membrii comisiei a treia au fost nevoiți să se rezume la vizite făcute prizonierilor și la ajutorarea celor bolnavi și incapabili de muncă cu bani, așa cum prevedea ordinul Comandamentului Corpului de voluntari de la Kiev. Cu acest scop maiorul Plesnilă i-a informat, pe

sublocotenentul Ilie Cucu și pe vicarul Iacob Popa, încă la sfârșitul lui octombrie, că li s-au repartizat câte 221 de ruble la fiecare. Baniile proveneau dintr-un fond de 20.000 lei, donat de Societatea de Asigurări „Dacia Română”. Din suma primită puteau repartiza prizonierilor bolnavi și invalizi între 10 și 20 de ruble, cu condiția să semneze cu numele lor actul ce li se va prezenta. Ulterior, la 6 noiembrie, maiorul Plesnilă le aducea la cunoștință că agravarea situației prizonierilor infirmi și bolnavi, în condițiile evenimentelor revoluționare din Rusia, a determinat Comandamentul Corpului de voluntari de la Kiev să mărească ajutoarele bănești ce li se puteau acorda la 50 de ruble. Mai mult, o parte din ajutoarele bănești puteau fi utilizate și pentru a li se procura medicamente de la farmacii, în cazul că cele distribuite de autoritățile sanitare rusești nu erau suficiente. La 11 noiembrie, Iacob Popa îi confirma maiorului Plesnilă că a primit de la sublocotenentul Cucu cele 221 de ruble pentru ajutorarea prizonierilor bolnavi și infirmi.¹¹

Desfășurarea evenimentelor revoluționare din Rusia a provocat o penurie de alimente și deci o urcare galopantă a prețurilor acestora, inclusiv devalorizarea rublei. Posibilitățile de asigurare a unor condiții minime de trai ale membrilor comisiei a treia și ale colaboratorilor lor se vor deteriora rapid pe parcursul lunii noiembrie, după cum rezultă din documentele păstrate în fondul Iacob Popa. Deteriorarea posibilităților de viață s-a repercutat negativ nu numai în diminuarea hranei zilnice, ci și în potențialul de procurare a încălțăminte și a unor haine călduroase necesare înfruntării rigorilor toamnei și a iernii. De aceea, membrii comisiei a treia au intervenit la Comandamentul Corpului de la Kiev pentru a solicita Guvernului român să obțină din partea celui rus aprobarea devalorizării rublei în raport cu leul de la 2,66 la 1,50. Ea ar fi echivalat pentru membrii principali ai comisiei urcarea retribuției zilnice de la 20 la 30 ruble. Luna noiembrie a adus și schimbarea comandanților garnizoanelor, numiți în timpul guvernului Kerenski, cu cei instalați de noua putere sovietică. Aceștia au sistat furnizarea hranei zilnice pentru adjuncții din comisia a treia. Iată de ce, la 29 noiembrie, maiorul Plesnilă a fost înștiințat de Comandamentul voluntarilor de la Kiev că Guvernul român a aprobat pentru colaboratorii membrilor comisiei a treia sporirea de la 1 decembrie a indemnizațiilor lor zilnice de la 5 la 8 ruble. Concomitent și pentru sergenții și caporalii din subcomisii s-a aprobat dublarea retribuției zilnice de la 2 la 4 ruble, pentru a face față „enorme scumpete”.¹²

Din octombrie și noiembrie 1917 în fondul Iacob Popa s-au păstrat și trei documente care relevă că membrilor comisiei a treia le-au fost trasate și sarcini de natură economică. Într-adevăr, încă la 14 octombrie, locotenent-colonelul Pietraru le-a trimis un ordin circular, prin care li se cerea să se intereseze de produse alimentare și de alte articole de strictă necesitate, pe care Guvernul român le-ar fi putut achiziționa de pe piața rusească la prețuri convenabile. Zece zile mai târziu, la 24 octombrie, maiorul Plesnilă îi recomanda lui Iacob Popa să se intereseze pe

¹¹ Doc. XVIII, XIX, XXIII, XXIV și XXVIII.

¹² Doc. XXI și XXXIV.

întinsul guberniei Orel sau Orlov de: piei de animale; seuri și diferite grăsimi; ulei de floarea soarelui, cositor sau staniu și plumb etc.

La 29 noiembrie, Iacob Popa i-a adus la cunoștință locotenent-colonelului Pietraru că la fabrica de produse lactate din Eleț exista de vânzare un vagon de brânză de Caucaz. Brânza era ambalată în burdufuri de câte 5-6 funți, echivalente cu aproximativ 2 kg. Prețul vagonului de brânză se cifra la 153.000 ruble, ceea ce a determinat Guvernul român să renunțe la achiziționarea lui, cu atât mai mult cu cât situația nesigură din Rusia nu oferea garanții privind transportarea acestuia pe calea ferată.¹³

De la locotenent-colonelul Pietraru membrii comisiei a treia au primit apelul de a vesti prizonierilor români cu studii medii că puteau să urmeze și ei școala de ofițeri de rezervă, ca și tinerii din regatul român, conform unui ordin al Ministerului de Război de la Iași, cu condiția să nu depășească 35 de ani. În ordin se preciza însă că pentru a deveni ofițeri de infanterie și cavalerie erau suficiente șase clase de liceu, dar la artilerie se pretindeau 8 clase reale.¹⁴

Parcurgând corespondența întreținută de maiorul Plesnilă cu vicarul Iacob Popa din ultima decadă a lunii octombrie până la sfârșitul lui noiembrie 1917 se poate constata că între ei au existat divergențe de opinii și controverse în legătură cu activitatea comisiei a treia. Formal ele s-au datorat suspiciunii lui Iacob Popa că maiorul Plesnilă nu s-a străduit eficient să-l ajute să-și repare ori să-și înlocuiască încălțămîntea și îmbrăcămîntea cu care s-a refugiat în grabă în toamna anului 1916, ce s-a uzat între timp. Această suspiciune rezultă din răspunsul pe care maiorul Plesnilă i l-a dat, în 24 octombrie 1917, lui Iacob Popa, la o scrisoare anterioară transmisă prin intermediul consăteanului său, plutonierul major Iacob Popa, etichetând-o nesperioasă, malițioasă, ofensatoare și lipsită de urbanitate, adică de politețe. Totodată maiorul îi reproșa vicarului că nu ținea seama de dificultățile pe care se străduia să le depășească pentru a-și stimula colaboratorii să contribuie la îndeplinirea misiunii ce li s-a încredințat. Îl asigura totuși că: a dat un ordin sever pentru a i se satisface doleanțele; considera incidentul depășit; îi aprecia activitatea anterioară și spera s-o continue cu aceiași seriozitate.¹⁵

Adevărata cauză a disensiunilor ivite între maiorul Plesnilă și vicarul Iacob Popa s-a datorat dificultăților apărute spre sfârșitul lunii octombrie din cauza evenimentelor ce se manifestau în Rusia. Agravarea lor în luna următoare va genera greutăți insurmontabile membrilor comisiei a treia în continuarea unei activități eficiente. De aceea, divergențele de opinii între cei doi protagoniști vor continua și în luna noiembrie, după cum rezultă din corespondența lor. De fapt, ele reflectă deosebiri între soluțiile pe care ei le considerau mai potrivite pentru depășirea dificultăților sau cel puțin pentru adaptarea activității membrilor comisiei la noua conjunctură ce se dovedea tot mai nefavorabilă.

¹³ Doc. XIV, XVII, XXV și L; L. Botezan, *Op. cit.*, p. 284-286.

¹⁴ Doc. XVII și XXI.

¹⁵ Doc. XVII și XX.

Exprimarea unor deosebiri de opinii conține, de exemplu, răspunsul lui Iacob Popa din 31 octombrie la instrucțiunile maiorului Plesnilă, trimise în ziua precedentă prin intermediul sublocotenentului Ilie Cucu. În răspunsul său, Iacob Popa aprecia că indicația privind deplasarea lui în toate localitățile unde se aflau prizonieri era aproape imposibilă din cauza dispersării lor în 17 din cele 21 de volozduri ale mejdului Eleț, în condițiile în care nu avea decât doi subofițeri colaboratori. De aceea opina ca deocamdată să viziteze numai centrele volozdurilor cu prizonieri. Cu prilejul acestor vizite, dacă va reuși să câștige dintre ei voluntari, îi va trimite în localitățile cu prizonieri pentru a le distribui ziare și broșuri și a face în rândurile lor propagandă. De altfel, președinții volozdurilor aveau dispoziții oficiale de a nu permite în reședințele lor găzduirea mitingurilor decât o singură zi. Cu ocazia acestor mitinguri intenționa să rostească în fața celor prezenți cuvântări care să le întărească sentimentul mândriei naționale. Cuvântările le considera necesare, deoarece în condiții similare a observat că ele provocau ascultătorilor o emulație sufletească, deși nu totdeauna erau urmate de câștigarea unor voluntari. Încheia, informându-l pe maiorul Plesnilă că la Eleț condițiile pentru efectuarea unei propagande eficiente nu s-au ameliorat, deoarece continuau tulburările sociale și de aceea se menținea starea de asediu.

Iacob Popa relua argumentele de mai sus în raportul înaintat, la 11 noiembrie, maiorului Plesnilă. Contestându-i și acum instrucțiunile, el argumenta că întrucât mitingurile se admiteau numai în reședințele volozdurilor și doar în zilele de sâmbătoare, i-ar fi fost necesare două-trei luni să viziteze toate localitățile cu prizonieri din mejdul Eleț. Pentru a câștiga timp, opina că ar trebui să se obțină din partea autorităților locale aprobarea concentrării prizonierilor din două-trei volozduri în localități prin care treceau îndeosebi căi ferate, ceea ce ar fi redus considerabil cheltuielile de transport cu trăsurile.

Raportul din 11 noiembrie mai conține deosebiri de opinii și în privința distribuirii ziarelor și broșurilor necesare propagandei. În timp ce maiorul Plesnilă susținea că lui îi revenea misiunea de a le distribui, Iacob Popa afirma că mai eficientă ar fi fost repartizarea lor de la Kiev direct membrilor comisiei. O opinie aparte propunea Iacob Popa și referitor la colaborarea principalilor membri ai comisiei. După el, maiorul Plesnilă ar fi trebuit să se alăture lui și sublocotenentului Cucu și împreună să viziteze rând pe rând mejdurile ce le-au revenit. În felul acesta s-ar cunoaște mai bine și ar lua hotărâri de comun acord.

În partea finală a raportului din 11 noiembrie, Iacob Popa s-a dovedit din nou nepoliticos cu maiorul Plesnilă. La solicitarea acestuia de a colabora la redactarea unui manifest pentru a-l adresa prizonierilor, el i-a răspuns că nu-i vedea rostul din moment ce li s-au repartizat membrilor comisiei 1600 exemplare din *Catehimul prizonierului* și li s-a promis să li se trimită de la Kiev cu regularitate ziarul *România Mare*. Dacă voia totuși să-l publice în *România Mare*

îi pretindea să-i pună la dispoziție manifestul integral, pentru a-și da seama unde ar fi fost cazul să intervină și el.¹⁶

În răspunsul său din 15 noiembrie maiorul Plesnilă i-a replicat lui Iacob Popa că nu considera oportună propunerea ca ei doi și sublocotenentul Cucu să-și desfășoare activitatea împreună, alternativ, în guberniile ce li s-au repartizat, cu atât mai mult, cu cât ele au mai fost cercetate de alte comisii de propagandiști în lunile august și septembrie. În acest sens îi reamintea că membrilor comisiei a treia li s-au repartizat toate cele 11 gubernii cu prizonieri din circumscripția militară Moscova și nu numai Kursk, Orlov și Tula. Sprijinul reciproc nu trebuia să se restrângă la aceste trei gubernii, ci și la celelalte care s-au repartizat locotenenților Boca și Milovan, precum și sublocotenentului Guiu, în perspectiva reluării activității de propagandă printre prizonieri prin intermediul mitingurilor ca și în august și septembrie. Fiindcă împrejurările continuau să fie defavorabile, maiorul Plesnilă reamintea că activitatea comisiei trebuia să se rezume la vizitarea prizonierilor unde munceau, eventual la întâlniri cu ei în reședințele volozdurilor, iar în astfel de cazuri să li se țină cuvântări și să li se împartă ziare și broșuri. Intervenției lui Iacob Popa la Comandamentul Corpului de voluntari de la Kiev pentru a i se expedia în mod direct ziarele și inițiativa de a trimite acolo copii ale rapoartelor pe care i le-a înaintat și lui, maiorul Plesnilă le-a comentat în sensul că el a procedat conform dispozițiilor primite de la locotenent-colonelul Pietraru. Dispozițiile prevedeau ca pe viitor nici unul din membrii comisiei să nu mai corespundeze direct cu corpul voluntarilor de la Kiev ci numai prin mijlocirea comandantului lor.¹⁷

Se impune să se precizeze însă că disensiunile și deosebirile de opinii ce transpar în corespondența dintre maiorul Plesnilă și vicarul Iacob Popa, în intervalul cuprins între sfârșitul lunii octombrie și 30 noiembrie 1917, n-au devenit notorii și n-au influențat activitatea comisiei a treia. De altfel, condițiile dificile survenite după victoria revoluției bolșevice în Rusia au sistat controversele și au determinat concentrarea eforturilor pentru reluarea activității de recrutare a voluntarilor.

Perspectiva unei eventuale reluări a activității de recrutare a noi voluntari i-a fost dezvăluită lui Iacob Popa de către maiorul Plesnilă, avansat între timp la gradul de locotenent-colonel, într-o scrisoare din 3 decembrie 1917. Semnatarul scrisorii îi relatează că din surse particulare a aflat despre revenirea „din țară” a locotenent-colonelului Pietraru „cu instrucțiuni” pentru continuarea acțiunii ce le-a fost încredințată în vară. Informația s-a dovedit reală, deoarece, în prima săptămână din ultima lună a anului 1917, Plesnilă i-a trimis lui Iacob Popa trei ordine circulare succesive ale Marelui Stat Major al Corpului de Voluntari Români de la Kiev din 1, 2 și 4 decembrie, semnate de locotenent-colonelul Pietraru. Toate trei relevă că se recomandă, de fapt, continuarea activității de

¹⁶ Doc. XIX, XXIII și XXVIII.

¹⁷ Doc. XXX și XXXII.

recutare a voluntarilor prin inițiative asemănătoare cu acelea din luna noiembrie, atât în decembrie 1917, cât și în ianuarie 1918, în măsura în care împrejurările defavorabile nu se vor ameliora. Astfel, prin ordinul circular din 1 decembrie, invocându-se conjunctura nefavorabilă din Rusia, dar și dificultățile financiare ale Guvernului României, se indica să nu se mai trimită deocamdată voluntarii câștigați la Kiev, ci să rămână să lucreze acolo unde se aflau, ținându-se însă evidența lor în perspectiva ivirii unui moment oportun. Totuși, pentru ca acestora să nu li se cauzeze neplăceri din partea proprietarilor ce-i angajaseră să lucreze și a camarazilor cu care conviețuiau, se recomanda să fie sfătuiți să păstreze secretul semnării angajamentului de a deveni voluntari.

Același ordin circular din 1 decembrie aborda și problema depășirii de către membrii comisiei a eventualelor obstrucții în activitatea lor din partea soldaților ruși și a noilor autorități bolșevice. Pentru astfel de situații li se propunea să adopte procedeul travestirii lor în reprezentanți ai Crucii Roșii Române, la care a recurs sublocotenentul Iuga Gavrilă, conferențiar-șef în gubernia Omsk.

Cea mai mare parte a ordinului circular din 1 decembrie conține indicații referitoare la necesitatea reducerii cheltuielilor de către membrii comisiei a treia și de colaboratorii lor. În acest sens se dădea ca exemplu negativ locotenentul Milovan care și-a permis să pretindă câte 20 de ruble numai pentru cazare și chiar pentru a face plimbări cu trăsura în orașul unde se afla. Dacă o astfel de risipă se va mai produce, ea va fi imputată ofițerului care a aprobat-o. În cazul subofițerilor, conform aprobării ministrului de război, li se puteau acorda câte 10 ruble pe zi pentru masă și casă iar soldaților câte 5 ruble pe zi, însă numai în regiunile extrem de scumpe. În funcție de împrejurări puteau continua ajutoarele bănești date prizonierilor bolnavi și infirmi, cu condiția întocmirii actelor corespunzătoare justificării lor.

Ordinul circular din 2 decembrie se referea la solda cuvenită ofițerilor și membrilor civili ai comisiei care se menținea la 20 de ruble pe zi pentru masă și cazare. Această sumă se ajusta însă în sensul că de la 1 septembrie ea trebuia recalculată de la 2,66 la 1,50 lei pe zi din cauza devalorizării rublei. De ajustare urmau să beneficieze ca și ofițerii și subofițerii. Chiar și soldaților, caporalilor și sergenților li se completa solda cu sume ce variau între 6 și 36 bani pe zi.

La rândul său, ordinul circular din 4 decembrie conținea inovația privind permiterea trimiterii direct la Kiev, atât a rapoartelor detaliate, cât și a actelor justificative ale cheltuielilor de către membrii principali ai comisiei și de conferențiar-șefi. Pe președintele comisiei îl vor informa pe viitor numai despre: eventualul ajutor care ar fi fost necesar din partea autorităților locale; evidența localităților vizitate și a efectivului de prizonieri români găsiți acolo; numărul voluntarilor câștigați și aprobarea sau împiedicarea acestora de a lucra unde se aflau etc. Președinții comisiilor urmau să raporteze la Kiev despre activitatea lor și a subcomisiilor subordonate, precum și despre măsurile luate cu privire la comisii în întregul lor. Referitor la numărul subcomisiilor, cu care colaborau, membrii

comisiilor trebuiau să trimită note informative tot la Kiev. De acolo vor primi banii necesari activității lor prin intermediul Băncii de stat, cu condiția să anunțe anticipat cu 15 zile orașul unde locuiau. Pentru a li se înmâna banii, aveau însă obligația să prezinte nacealnikului militar din acel oraș documentele de care dispuneau, împreună cu adresa locuinței închiriate.

La sfârșitul ordinului circular din 4 decembrie se anexa un model de tabel cu consemnarea subofițerului Sochi și a sergentului George Munteanu, colaboratorii lui Iacob Popa. Tabelul cuprindea: numele și prenumele acestor colaboratori; momentul semnării de către ei a angajamentului de a deveni voluntari; gradul și vechimea din armata austro-ungară; regimentul la care au fost angajați în armata română; data când au căzut prizonieri pe frontul rusesc.¹⁸

Conformându-se ordinelor circulare primite de la Kiev, locotenent-colonelul Plesnilă îl înștiința pe Iacob Popa, la 9 decembrie, că a decis o extindere a ariei de activitate pentru el și sublocotenentul Cucu în districtul militar al Moscovei. Astfel, pentru el și-a rezervat gubernia Kursk, însă ei i-a adăugat și gubernia învecinată Harkov. Sublocotenentului Cucu i-a păstrat gubernia Tula, dar i-a încredințat și gubernia Orlov, deoarece acolo numărul prizonierilor era cel mai mare. Pentru ca eventuala reluare a activității să fie cât mai fructuoasă, se preconiza să li se pună la dispoziție atât lui, cât și lui Iacob Popa câte trei subcomisii, iar sublocotenentului Cucu, patru. Totuși, până ce li se vor trimite de la Kiev subcomisiile, li se pretindea să-și continue activitatea cu colaboratorii pe care-i aveau. Pe sublocotenentul Cucu îl atenționa să îndeplinească ordinul de a pleca imediat de la Eleț în gubernia Tula.

La 10 octombrie, Plesnilă i-a confirmat lui Iacob Popa că i-a primit rapoartele din zilele precedente. Din ele a reținut cu satisfacție informația referitoare la intenția lui de a sărbători cu prizonierii Crăciunul și de a efectua cu acea ocazie o slujbă religioasă. În vederea asigurării unei satisfacții alimentare a prizonierilor cu acel prilej, îl anunța pe Iacob Popa că dona 50 de ruble, pe care le va trimite împreună cu indemnizația bănească ce i se cuvenea pe luna decembrie. Îi va expedia, de asemenea și ultimele numere ale ziarului *România Mare*, pe care le-a primit cu întârziere de la Kiev.¹⁹

Două rapoarte înaintate locotenent-colonelului Pietraru de către Iacob Popa și Ilie Cucu în preajma și cu ocazia Crăciunului din 1917 dezvăluie că în decembrie condițiile pentru reluarea activității de recrutare a voluntarilor nu s-au îmbunătățit, ci s-au înrăutățit, datorită preluării puterii de către comuniști pe întreg teritoriul circumscripției militare Moscova. De altfel, agravarea situației membrilor comisiei a treia explică de ce sublocotenentul Cucu n-a putut îndeplini ordinul de a pleca la Tula, ci a rămas la Eleț împreună cu Iacob Popa.

În primul raport din 19 decembrie, ei relatau că în duminica precedentă s-au întâlnit cu prizonierii de la Eleț și, după slujba religioasă, le-au făcut

¹⁸ Doc. XXXVI-XLI.

¹⁹ Doc. XLII și XLIII.

propunerea de a sărbători împreună Crăciunul. Atunci propunerea au acceptat-o cu plăcere și au promis că peste câteva zile le vor trimite o delegație pentru a stabili împreună detaliile programului dedicat sărbătoririi nașterii lui Isus Cristos. Dar în săptămâna ce a urmat numeni nu s-a mai prezentat în vederea definitivării programului de Crăciun. De aceea, în sâmbăta din 16 decembrie sublocotenentul Cucu s-a deplasat în tabăra prizonierilor, însoțit de o subcomisie de subofițeri, sub pretextul că voiau să se informeze asupra plângerii unora dintre ei referitoare la deposedarea lor de bani de către soldați ruși. Prizonierii i-au primit însă „cu răceală” și le-au declarat că preferau să nu mai pretindă banii ce li s-au luat, pentru a evita o încordare a relațiilor cu noile autorități sovietice. În ziua următoare, fiind duminică, „le-a trimis vorbă” că după amiază vor merge în mijlocul lor pentru a li se oficia slujba religioasă, pe care au solicitat-o. Printr-un sergent le-a comunicat însă că nu mai doreau să vină între ei și că renunțau și la sărbătorirea Crăciunului.

Intrigat, Iacob Popa dezvăluie, în raportul comun, că s-a decis să meargă singur la prizonieri, fără însoțitori militari. Aceștia l-au primit liniștiți și i-au ascultat cuvântarea bisericească. Dar când le-a cerut lămuriri în legătură cu sărbătorirea Crăciunului, sub influența unor agitatori s-au iritat și i-au declarat că nu doreau nici măcar slujbă religioasă și cu atât mai puțin daruri, deoarece prin ele puteau fi amăgiți să devină voluntari. După ce s-a convins că era zadarnic să încerce să-i lămurească, i-a asigurat că nu-i va mai vizita și nu va mai insista să sărbătorească împreună Crăciunul, decât în cazul că se vor răzgândi și-i vor adresa o rugămintă în acest sens.

Atitudinea adoptată a trezit o reacție printre 40-50 de prizonieri care au trimis la el un sergent și un caporal. Prin intermediul lor și-au cerut scuze și și-au exprimat regretul pentru cele întâmplate în duminica precedentă. Totodată i-au adus la cunoștință că doreau să participe de Crăciun la slujba religioasă, iar până atunci urmau să exerseze câteva colinzi. Ulterior a aflat că cei mai recalitrânți dintre prizonieri i-au amenințat pe aceia care i-au solicitat să meargă în mijlocul lor der Crăciun.

Atitudinea prizonierilor semnatarii raportului o explicau prin situația creată la Eleț și împrejurimi după preluarea puterii politice și militare de comitetul revoluționar maximalist bolșevic. Din garnizoana Eleț au fost îndepărtați aproape toți ofițerii, îndeosebi cei superiori, inclusiv voinski nacealnikul, în locul acestuia fiind instalat un caporal. Noua putere a organizat din rândurile muncitorilor, tinerilor și chiar a vagabonzilor garda roșie, pe care a înarmat-o. Nu a neglijat nici prizonierii cărora le-au asigurat temporar un tratament mai bun, concomitent cu propagarea printre ei a ideilor revoluției rusești, îndeosebi a acelor referitoare la încheierea păcii fără modificarea granițelor beligeranților. Noii puteri nu considerau consult să-i solicite sprijin pentru continuarea acțiunii de recrutare a voluntarilor. De aceea semnatarii raportului din 19 decembrie îl încheiau cu informarea locotenent-colonelului Pietraru că erau nevoiți să se rezume la

vizitarea acelor prizonieri ce se dovedeau accesibili dialogului, cărora le înmânau exemplare ale ziarului *România Mare*.

În următorul raport întocmit cu ocazia Crăciunului, Iacob Popa și Ilie Cucu îi aduceau la cunoștință locotenent-colonelului Pietraru că între timp tulburarea dintre prizonieri nu a încetat, ci s-a amplificat, cei mai recalcitranți acuzându-i pe camarazii lor invalizi că prin primirea ajutoarelor bănești din partea comisiei și-ar fi compromis viitorul după încheierea păcii. Mai mult, i-au forțat să vină la membrii comisiei pentru a le restitui aceste ajutoare. Cu greu i-au convins că, dacă ar fi urmat să recruteze noi voluntari, ar fi împărțit astfel de ajutoare celor valizi, capabili să redevină soldați. Încercarea de a-i izola pe cei mai înrăiți nu a dat rezultate, deoarece n-au primit sprijin din partea noii puteri sovietice. Pentru a nu intra în conflict cu noii deținători ai puterii politice au renunțat la sărbătorirea Crăciunului împreună cu prizonierii și s-au mulțumit la o vizită pe care le-au făcut-o șase dintre ei. După ce au cântat împreună trei colinzi, le-au donat câte 20 de ruble, iar unuia dintre ei, fiind invalid, i-au dat 40 de ruble. În finalul celui de al doilea raport semnatarii i-au precizat locotenent-colonelului Pietraru că, neprofilându-se la orizont vreo perspectivă de a-și desfășura activitatea propagandistică printre prizonieri considerau că rămânerea lor în Rusia devenise inutilă. În consecință sugerau că mai potrivită ar fi fost plecarea lor spre Iași.

Despre renunțarea la sărbătorirea Crăciunului împreună cu prizonierii a fost informat de către sublocotenentul Ilie Cucu și locotenent-colonelul Plesnilă, după cum rezultă fintr-o scurtă scrisoare adresată lui Iacob Popa la 24 decembrie 1917.²⁰

În ultima zi a lunii decembrie, locotenent-colonelul Plesnilă îi confirma lui Iacob Popa că i-a parvenit și lui scrisoarea prin care l-a informat despre dificultățile întâmpinate cu ocazia sărbătoririi Crăciunului. Își exprima totuși satisfacția că șase dintre prizonieri l-au vizitat, demonstrându-și astfel sentimentul solidarității naționale. De aceea propunea ca ei să fie cooptați ca agenți de propagandă printre camarazii lor. În ceea ce-l privea, din cauza tulburărilor ce se manifestau în gubernia Kursk a ajuns complet izolat. Întrucât nu mai circulau trenurile n-a mai primit nici o corespondență de la Kiev. Nici măcar colaboratorii și conferențiarii săi din gubernia Kursk n-au mai dat vreun semn de viață de 15 zile. Despre adâncirea dificultăților în desfășurarea activității de propagandă, datorită atitudinii ostile a noilor autorități sovietice, a raportat Kievului că era nevoit să se rezume la o atitudine pasivă. Încheia epistola exprimându-și speranța că anul 1918 va favoriza înfăptuirea României mari prin „unirea tuturor românilor sub sceptrul celui mai național și democrat dintre suverani m.s. regele Ferdinand I”.²¹

Dar și pentru prima lună a anului 1918 documentele din fondul Iacob Popa oglindesc o deteriorare continuă a condițiilor în care membrii comisiei a treia au fost obligați să-și desfășoare activitatea. Într-o situație periculoasă va ajunge

²⁰ Doc. XLIV-XLVII.

²¹ Doc. XLVIII.

locotenent-colonelul Plesnilă, după cum rezultă din două scrisori trimise lui Iacob Popa. În cea dintâi, cu data de 10 ianuarie, după ce amintea că n-a primit nici o corespondență de la Kiev de patru săptămâni, probabil fiindcă i se confiscă, îi mărturisea lui Iacob Popa că în urmă cu trei zile, în toiul nopții i s-a violat domiciliul de către cinci soldați ruși. Aceștia i-au confiscat revolverul și numai printr-o atitudine reținută a reușit să-și salveze viața. De atunci a încercat fără succes să obțină autorizația de a pleca din Kursk, fiindcă fără ea era riscant și să se urce în tren. Va continua totuși să persevereze în acest sens pentru a ajunge, dacă era posibil, la Kiev.

În aceeași epistolă relatează că luptele civile și starea de anarhie au luat asemenea proporții, încât s-au distrus căile de comunicații, iar dezorganizarea economică și administrativă a guberniei Kursk era evidentă de la o zi la alta. Preciza, de asemenea, că la Kursk teroarea a ajuns la un punct culminant, manifestându-se prin jafuri și asasinat zilnice.

În a doua scrisoare, din 21 ianuarie 1918, locotenent-colonelul Plesnilă îi dezvăluia lui Iacob Popa că, fiindu-i periclitată viața, a fost nevoit să apeleze la o familie de francezi elvețieni care au dat dovadă de bunăvoință și i-au oferit adăpost. La acești binevoitori va sta ascuns până ce se vor ivi împrejurările favorabile care să-i permită să părăsească orașul Kursk. Până atunci îi solicita să-i adreseze corespondența sub forma unor scrisori private pe numele Kletty-Plesnilă-Kursk. La adresa acestei familii îl ruga să-i trimită eventualele instrucțiuni primite de la Kiev, prin intermediul fruntașului Ioan Doboș-Dobreanu. Cu câteva zile mai devreme Plesnilă îi comunica lui Iacob Popa că de la Comandamentul corpului de voluntari primise o telegramă prin care i se indica să se ducă la căpitanul Robu, dacă va putea părăsi Kurskul, pentru noi îndrumări. Însă în telegramă nu se spunea unde se afla căpitanul Robu. La subsolul acestei scrisori Iacob Popa a notat că Robu se găsea la Rostov pe Don.²²

Pericolele ce puteau amenința securitatea lui Iacob Popa și a lui Ilie Cucu, precum și a membrilor subcomisiilor lor, nu lipseau nici la Eleț. Totuși, în comparație cu situația de la Kursk, la Eleț aceștia au avut posibilitatea, în ianuarie 1918, să-i mai viziteze pe prizonierii bolnavi internați în spital și să le împartă ajutoare bănești. Despre vizitarea a nouă prizonieri internați la „lazaretul” din Eleț în ajunul anului nou îi raporta Iacob Popa, locotenent-colonelului Pietraru de la Kiev la 2 ianuarie 1918. Cu acel prilej a vorbit cu ei și s-a interesat despre starea lor de sănătate. La patru dintre ei care s-au plâns că nu dispuneau de nici un ban, le-a împărțit 31 de ruble și le-a promis că la externare vor primi mai mult. Câteva ruble a dat și la trei prizonieri care în ziua de anul nou i-au făcut o vizită și l-au felicitat cu o urare.

În continuarea epistolei din 2 ianuarie, Iacob Popa îl anunța pe locotenent-colonelul Pietraru că, în ziua de anul nou, s-au prezentat în fața lui prizonierii Nicolae Linț și Mihai Modoc care au semnat angajamentul de voluntari. Pentru ei

²² Doc. LI, LIII și LIV.

a obținut promisiunea noului voinski nacealnik că îi va scoate din mijlocul camarazilor lor și-i va repartiza la îngrijirea cailor administrației din Eleț, pentru a-i scuti de șicanări, până când vor putea pleca la Kiev. Referindu-se la cauza pentru care cei doi prizonieri au cerut să devină voluntari, Iacob Popa opina că ea s-a datorat situației lor precare și mai ales hranei insuficiente. Într-o situație similară se aflau și ceilalți prizonieri. De aceea considera că, dacă situația politică s-ar schimba, la Eleț s-ar putea reînființa o tabără de voluntari, asemănătoare cu aceea din septembrie 1917. Deocamdată însă asemenea perspective nu se întvedeau. Pentru eventualitatea că ele totuși s-ar ivi, făcea o serie de propuneri care se refereau la obținerea din partea noilor autorități sovietice a unor avantaje în favoarea celor ce vor accepta să devină voluntari.

În menționata scrisoare din 10 ianuarie, primită de Iacob Popa de la locotenent-colonelul Plesnilă, acesta i-a comunicat că, potrivit ordinului primit de la Kiev, noii voluntari trebuiau trimiși, ca și în vara anului 1917, la Darnița în vederea constituirii unui regiment și deci nu mai era necesar să se negocieze pentru obținerea unor avantaje în favoarea lor.

La 16 ianuarie Iacob Popa i-a înaintat locotenent-colonelului Pietraru un nou raport privind activitatea desfășurată în primele două săptămâni din 1918, de această dată împreună cu sublocotenentul Ilie Cucu. Din raport reiese că în prima săptămână au distribuit exemplarele primite ale ziarului *România Mare*, atât prizonierilor din tabăra sau lagărul unde viețuiau, cât și celor ce lucrau în oraș pentru administrația acestuia. La sfârșitul săptămânii au vizitat din nou prizonierii bolnavi aflați în lazaretul sau spitalul din Eleț și le-au împărțit ajutoare bănești în valoare de 30 de ruble. Tot 30 de ruble i-au dat în zilele următoare prizonierului invalid Dumitru Stănilă, iar câte 10 ruble celor doi noi voluntari Mihai Modoc și Nicolae Linț. Semnatarii raportului subliniau că, deoarece existau perspective ca exemplul lor să fie urmat și de alți prizonieri, au decis ca deocamdată să nu-i trimită la Darnița, ci să-i mențină ca oameni de încredere, urmând ca din când în când să le distribuie ajutoare bănești.

Cu prizonierii din lagărul de la Eleț n-au mai luat nici o legătură după anul nou din cauza atitudinii pe care au adoptat-o în preajma sărbătoririi Crăciunului. Numai dacă-și vor schimba comportamentul aveau de gând să revină în mijlocul lor. Până atunci îi vor lăsa pe colaboratorii lor să-i viziteze pe prizonieri, ei rezumându-se să-i trateze cu prietenie pe aceia care le făceau vizite. Prin intermediul acestora obțineau informații asupra stării de spirit din tabăra prizonierilor. Informațiile furnizate de ei permiteau să se întrevadă o împlânzire a atitudinii unora dintre prizonieri, aceștia dând de înțeles că, dacă situația lor nesigură se va prelungi, se vor decide să devină și ei voluntari. Cei mai mulți dintre prizonieri continuau însă să fie influențați de zvonurile tendențioase lansate de soldații ruși „maximaliști” și mai ales de atitudinea temporar binevoitoare a noilor autorități sovietice. Acestea le-au îmbunătățit hrana, le-au permis să se plimbe liberi în timpul zilei, iar seara le ofereau accesul gratuit la cinematograful din oraș, unde le țineau lecții prin care erau îndoctrinați cu ideile marxist-leniniste.

Mai mult, le-au creat iluzia că vor putea pleca acasă oricând vor voi, dându-le informații despre direcția în care urmau să se îndrepte, precum și despre mijloacele de călătorie, fără a li se preciza însă cum vor trece peste linia frontului. Doi dintre ei au și plecat, dar majoritatea prizonierilor priveau cu rezerve promisiunile de teamă că, după ce vor ajunge acasă, vor fi trimiși iarăși pe frontul de luptă.

Spre finalul raportului, semnatarii evidențiau pe de o parte dificultatea discutării situației prizonierilor cu noile autorități locale, iar pe de altă parte pericolul la care se expuneau membrii comisiei și colaboratorii lor din subcomisii din partea soldaților „maximaliști” ai celor două regimente sosite la Eleș. Aceștia îi provocau mereu să renunțe la misiunea lor, ceea ce făcea dificilă evitarea conflictelor cu ei.

Cu toată conjunctura defavorabilă din primele săptămâni ale anului 1918, la 22 ianuarie Iacob Popa îi înainta locotenent-colonelului Pietraru un tabel cu 21 voluntari care au plecat de la Eleș la Kiev în zilele anterioare. Primii doi erau cei cîștigați la 1 ianuarie. Ei au pornit spre Kiev cu trenul în 18 ianuarie. I-au urmat în 20 ianuarie, 18 voluntari veniți din gubernia Moscova. Despre ei relata că, după ce au sosit la Eleș, au fost maltratați de prizonierii din lagărul de aici, după ce le-au spus că se anagajaseră voluntari. Cel de-al 19-lea fiind bolnav, a fost internat câteva zile la spitalul din Eleș. A fost externat în 22 ianuarie și în aceeași zi s-a îndreptat și el spre Kiev, după ce administrația orașului i-a dat îmbrăcămintea și încălțăminte ce-i lipsea. De altfel, plecarea celor 21 de prizonieri a fost posibilă datorită bunăvoinței noului nacealnik care le-a dat la toți bilete de călătorie, precum și câte 22 de ruble și 44 de copeici drept cheltuieli de drum. Membrii comisiei le-au pus de asemenea la dispoziție mici sume de bani pentru a ajunge cu bine la Kiev.

Analizând tabelul înaintat de Iacob Popa cu voluntarii veniți din gubernia Moscova rezultă că: 6 dintre ei erau originari din sate ale comitatului Hunedoara; 3 din Maramureș; câte 2 din comitatele Arad și Caraș-Severin; câte unul din comitatele Cluj, Sălaj, Alba de Jos și Solnoc-Dăbâca; tot numai unul din Bucovina.²³

Corespondența care a continuat până în 25 ianuarie 1918 între locotenent-coloneii Pietraru și Plesnilă, Iacob Popa și Ilie Cucu se referă în cea mai mare parte la probleme financiare, prilejuite de îndemnizațiile sau retribuțiile bănești convenite membrilor comisiei a treia și colaboratorilor lor. Într-o scrisoare din 24 ianuarie, Iacob Popa și Ilie Cucu îl informau pe locotenent-colonelul Plesnilă că lipsa resurselor i-a obligat să intervină la voinski nacealnikul din Eleș pentru a obține pe seama membrilor subcomisiilor documentele care să le permită să plece la Moscova cu speranța că acolo vor găsi ceva de lucru. Semnatarii scrisorii se plîngeau că le era greu să se informeze despre evoluția evenimentelor, deoarece nu primeau nici măcar ziare din Moscova. Au aflat totuși că România ar purta tratative de pace atât cu Austro-Ungaria, cât și cu noua putere sovietică din Rusia. De aceea îl ruga să

²³ Doc. XLIX, LI, LII și LVI.

intervină la Kiev pentru a li se spune cum să se orienteze în condițiile evenimentelor din Ucraina, pentru a putea călători spre Iași.

În ziua următoare, la 25 ianuarie, locotenent-colonelul Plesnilă le-a răspuns, asigurându-i că a trimis un emisar la Kiev în persoana sergentului Bocicariu pentru a i se da instrucțiuni referitoare la posibilitățile de plecare. Până atunci le sugera să se intereseze dacă existau condiții pentru a ajunge mai întâi la Rostov. În cazul că drumul era accesibil prin Kursk, la rândul său îl ruga pe Iacob Popa și Ilie Cucu să-l înștiințeze la timp pentru a călători împreună.

La scrisoarea din 25 ianuarie Plesnilă alături o copie a unui ordin circular semnat de locotenent-colonelul Pietraru și de adjunctul acestuia sublocotenentul Petru Nemoianu, pe care l-a primit cu o întârziere de 20 de zile. Ordinul indica membrilor comisiei a treia ca, în localitățile pe care eventual le vor putea vizita, să se intereseze de numărul prizonierilor proveniți din armata austro-ungară pe naționalități și anume câți erau cehi, polonezi etc. Totodată le pretindea să afle: în ce stare de spirit se găseau acești prizonieri; dacă o parte din ei au plecat deja spre provinciile lor; dacă noile autorități din Rusia îi tratau diferențiat. Atari informații prezentau importanță, deoarece acești prizonieri erau considerați potențiali aliați ai celor români.

O altă anexă la un raport înaintat locotenent-colonelului Pietraru, la 22 ianuarie, de către Iacob Popa, ilustrează că el și sublocotenentul Cucu se mai aflau în 14 februarie la Eleț, așteptând să li se deschidă drumul spre Chișinău. Din relatarea destinată locotenent-colonelului Plesnilă reiese că perspectivele de a părăsi Elețul nu se întrevedeau într-un viitor apropiat, fiind nevoiți să mai rămână câteva luni în acest oraș. Nu știa însă ce posibilități aveau de a supraviețui. Totuși îi făceau invitația lui Plesnilă să vină și el la Eleț, motivând că aici conjunctura prilejuită de evoluția evenimentelor era mai liniștită decât la Kursk.²⁴

Între timp, locotenent-colonelul Pietraru a fost nevoit să întreprindă măsuri pentru dizolvarea Corpului de voluntari de la Kiev, deoarece se profila pericolul capturării membrilor lui de către trupele germane și austro-ungare ce înaintau spre Ucraina. Soldaților le-a înmănat solde pe 15 zile și le-a ordonat să se îndrepte spre Basarabia travestiți în uniforme rusești. Ofițerilor le-a dat un ordin asemănător și le-a remis câte 1000 de ruble. Sume asemănătoare a reușit să trimită și membrilor comisiei a treia de la Eleț, adică lui Iacob Popa, Cucu și Plesnilă. La locotenent-colonelul Plesnilă indemnizația convenită de 1000 de ruble n-a putut-o expedia direct din cauza persistenței tulburărilor sociale la Kursk. De aceea, Plesnilă i-a trimis lui Iacob Popa, prin prizonierul Hărăguș, o scrisoare cu data de 18 februarie, prin care îl ruga să-i expedieze banii ce i se cuveneau, fiind în jenă financiară. Dacă în Hărăguș n-avea încredere, putea recurge la plutonierul Sochi care vorbea limba rusă și deci avea posibilitatea de a ajunge mai ușor la Kursk.

În epistola sa, Plesnilă îi mărturisea lui Iacob Popa că n-avea cum să răspundă invitației de a merge la Eleț, deoarece autoritățile locale nu-i eliberau documentele necesare călătoriei. Din cauza ostilității lor era nevoit practic să continue să stea

²⁴ Doc. LVII-LIX.

ascuns la familia francezilor elvețieni. Spera totuși să poată părăsi Kurskul, după ce va primi banii, cu ajutorul unui om în care avea încredere. Împreună cu el existau șanse să pornească spre Chișinău și Ilie Cucu. Acesta, fiind și el ofițer, avea datoria să-l însoțească. De aceea i-a scris și lui și l-a invitat să vină la Kursk.

Spre finalul scrisorii din 18 februarie, Plesnilă îi aducea la cunoștință că Germania i-a oferit României condiții de pace și că acceptarea lor era posibilă cu aprobarea Antantei, aflată într-o stare de incertitudine din cauza revoluției din Rusia.²⁵

Iacob Popa a rămas la Eleț până în pragul verii anului 1918. De aici i-a adresat consulului României de la Moscova de două ori, la 12 și la 24 martie, cererea de a-l ajuta să obțină de la Guvernul sovietic documentele oficiale de care avea mare nevoie pentru a pleca din Eleț spre Basarabia. Răspunsul consulului de la Moscova nu i-a mai parvenit, deși l-a așteptat până spre mijlocul lunii mai, probabil pentru că acolo consulatul nu mai funcționa.

Peripețiile prin care a trecut până la începutul verii anului 1918, când a reușit să ajungă la Iași, Iacob Popa le-a sintetizat într-un raport prezentat Biroului Central al Corpului de voluntari din acest oraș. În raportul său cu data de 9 iunie se referea la perioada de după instalarea puterii sovietice în Rusia. O situație mai dificilă a avut de parcurs în ultimele luni ale anului 1917 și la începutul lui 1918, când relațiile dintre „Guvernul comisarilor populari” și cel român au fost mai încordate din cauza dezarmării și a obligării soldaților „ruși revoluționari” să părăsească Moldova și apoi Basarabia. În schimb a fost scutit de pericolul prezentat pentru Comandamentul Corpului de voluntari de la Kiev de înaintarea spre Ucraina a trupelor austro-germane, deoarece orașul Eleț din gubernia Orlov era situat în interiorul Rusiei Mari. Dar, pentru a putea părăsi Elețul a fost nevoit să aștepte: redeschiderea căii ferate spre România; încheierea păcii dintre România și puterile centrale care au stăpânit temporar Ucraina; ajungerea la un compromis între Guvernul României și cel al comisarilor poporului din Rusia. De altfel, posibilitățile de informare asupra evoluției evenimentelor i-au fost limitate, deoarece zările rusești soseau cu întârziere la Eleț și de multe ori știrile cuprinse în ele erau contradictorii. N-a avut succes nici în încercările de a stabili legături cu ofițerii voluntari refugiați la Voronaj, nici cu consulul României de la Moscova. Numai după ce a aflat din zările rusești că, în 7 mai 1918, s-a încheiat pacea dintre România și puterile centrale, s-a decis să pornească spre Moscova cu speranța că acolo va avea posibilitatea să fie informat asupra posibilităților de a se reîntoarce la Iași.

La Moscova, după două săptămâni, a reușit să-și vizeze pașaportul la Consulatul general al României și chiar să obțină inițial aprobarea Comisariatului poporului de a părăsi Rusia, după ce i-a făcut cunoscut că era preot. Însă a doua zi i s-a anulat aprobarea, datorită intervenției lui Rakovski, „președintele secției române de la Comisariatul treburilor externe” care a dat ordin ca „nici unui român sub 50 de ani să nu i se permită a călători din Rusia spre România”. Până la urmă i s-a oferit

²⁵ Doc. LXII.

șansa de a se alătura unui grup de români de la Banca Națională a României, ajutat de Consulatul suedezo-norvegian de la Moscova să obțină documentele necesare călătoriei. I s-a permis să se atașeze grupului menționat, după ce i-a mituit pe funcționarii sovietici cu bacșișuri consistente. Împreună cu acest grup de români a reușit să ajungă la Iași în 3 iunie 1918, după o călătorie de șapte zile.

Iacob Popa și-a încheiat raportul cu un bilanț al cheltuirii banilor, primiți de la Banca de Stat din Kiev la mijlocul lui ianuarie până la începutul lui iunie 1918. Bilanțul se referea la: solda ce i s-a cuvenit lui și colaboratorilor săi plutonierul Alexandru Sochi și sergentul George Munteanu; sumele necesare transportului și purtării corespondenței; ajutoarele bănești distribuite prizonierilor, acestea din urmă primite de la locotenent-colonelul Plesnilă.

Anterior, Iacob Popa a mai întocmit un protocol cu corespondența întreținută din 23 septembrie 1917 până în 4 februarie 1918 cu superiorii săi locotenent-colonelul Plesnilă și Pietraru. Protocolul reflectă conștiinciozitatea specifică intelectualului ardelean, educat la școlile Blajului până în 1914, în consemnarea activității ce i s-a încredințat în cadrul Comisiei a treia de a face propagandă în rândurile prizonierilor români din Rusia. El a consemnat astfel principalele momente ale aportului său la convingerea unui însemnat număr de prizonieri să se înroleze în armata română care lupta pentru eliberarea și unirea tuturor provinciilor cu populație majoritară românească într-o Românie mare și independentă.²⁶

Ultimele cinci documente din fondul Iacob Popa pe care le publicăm datează din a doua jumătate a anului 1918. Unul din ele reprezintă o cerere adresată ministrului învățământului și al cultelor, Simion Mehedinți, la 19 august, prin care solicita încadrarea într-o funcție din cadrul Ministerului condus de acesta. Iacob Popa își motiva cererea cu argumentul că nu voia să profite de ajutorul de stat acordat refugiaților, ci dorea să-și asigure un venit atribuit pentru munca ce o va presta, potrivit pregătirii sale profesionale. În acest sens specifica, la fel ca în 1917, că era licențiat al Teologiei din Blaj, dispunea de diplomă de învățător, precum și de „absolutor” al Facultății de Drept de la Universitatea din Budapesta. După absolvire, începând cu 1900, a îndeplinit rând pe rând funcțiile de asesor consistorial, secretar și director al cancelariei Mitropoliei blăjene, iar din 1913 de vicar arhiepiscopal al Făgărașului. Ca vicar foraneu a coordonat activitatea a 36 de parohii și a 18 școli primare cu 22 de învățători. În toamna anului 1916 s-a refugiat, însoțind armata română în retragere, iar din iunie 1917 până în iunie 1918 a făcut parte dintr-o comisie a cărei misiune a fost să desfășoare o activitate de propagandă printre prizonierii români din Rusia cu scopul de a-i convinge să se înroleze în armata română ce lupta pentru eliberarea provinciilor lor de sub stăpânirea străină în vederea unirii cu România.

Alte trei documente sunt ordine de serviciu ale Corpului voluntarilor români ardeleni care relevă că vicarul Iacob Popa fusese încadrat în Batalionul Avram Iancu ca și căpitan. Cu acest grad i s-a încredințat din partea batalionului două misiuni, în

²⁶ Doc. LXI-LXV.

noiembrie și decembrie, la Brăila și Galați. Tot în decembrie 1918 va fi trimis în interes de serviciu în garnizoana din Făgăraș. În sfârșit, ultimul document, semnat de comandantul Batalionului Avram Iancu, locotenent-colonelul Bordan, certifică îndeplinirea funcției de preot militar de către Iacob Popa cu gradul de căpitan, din 1 noiembrie până în 18 decembrie 1918.²⁷

Desigur, partea cea mai importantă a documentelor din fondul vicarului Iacob Popa ilustrează activitatea acestuia în cadrul comisiilor de propagandă, trimise în Rusia după intrarea României în primul război mondial ca aliată a Antantei, pentru a recruta voluntari dintre prizonierii români proveniți din armata austro-ungară. Documentele adevăresc că perioada cea mai fructuoasă a comisiilor de propagandiști a fost în lunile din vara anului 1917 până în septembrie, când membrii acestora au reușit să recruteze din cei 120.000 de prizonieri din Rusia 10.117 voluntari pentru armata română ce lupta în Moldova contra puterilor central-europene. Cifrele arată 8,42%, asemănătoare cu acelea ale cehilor, slovacilor și iugoslavilor.²⁸

În concluzie, documentele pe care le publicăm din fondul Iacob Popa, constituie surse arhivistice suplimentare puse la dispoziția cercetătorilor ce studiază participarea României la primul război mondial pentru desăvârșirea unității naționale. Ele scot în evidență meritele celor ce s-au străduit să convingă cât mai mulți prizonieri originari din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, să devină în mod voluntar ostași ai armatei române care lupta pentru unirea provinciilor lor cu România. Totodată ilustrează și greutățile pe care le-au avut de înfruntat membrii comisiilor de propagandiști, după ce în Rusia s-a produs revoluția bolșevică.

DOCUMENTE

I.

[Iacob Popa către Vintilă Brătianu]

[Iași, 4 ianuarie 1917]

Excelenței sale d-lui
Vintilă Brătianu,
ministru de Război al României
în Iași

Excelența Voastră!
Domnule Ministru!

Sunt aproape 4 luni de când am plecat de la Făgăraș, deodată cu retragerea armatelor române.

Îndată ce am sosit la București am încercat să dobândesc oarecare aplicațiune, în care să-mi câștig mijloacele de subzistență, fiindcă nu-mi convine să iau ajutoare fără

²⁷ P. Nemoianu, *Op. cit.*, p. 57-73.

²⁸ P. Nemoianu, *Op. cit.*, p. 57-73.

osteneală. În mijlocul împrejurărilor grele cari au urmat, încercarea aceasta a mea n-a reușit.

Drept aceea, din același motiv, precum și pentru ca să am mângăierea de a fi făcut cauzei românești folosul cel mai mare după împrejurările date, rog cu tot respectul să binevoști a mă primi în armată, în orice serviciu voi fi aflat harnic.

Observ, că sânt preot hirotonit, am împlinit 44 ani și la timpul său am fost asentat, dar ca teolog, respectiv ca preot am fost scutit de orice serviciu activ militar.

Primiți vă rog domnule ministru expresiunea celui mai profund devotament, pe lângă cari rămân

Al excelenței voastre

Iași, la 4 ianuarie 1917

plecat
servitor
Iacob Popa
vic[ar] for[aneu] arhiepiscopesc¹
al Făgărașului

Exped[iat]: 7/I-1917.

¹Vicar foraneu = reprezentant al Episcopiei într-o subunitate administrativă bisericească numită vicariat.

II.

[ADEVERINȚĂ]

Nr^{ul} 37.

[Iași, 11 ianuarie 1917]

Pr[eotul] Iacob Popa, născut în 1872 în Teiuș, s-a prezentat azi înaintea biroului instituit pentru regularea stării civile și militare a refugiaților români de peste hotare.

Iași, 11 ianuarie 1917

Aug[ustin] Bocu,
delegat.

III.

Nr. 48. Borisoglebsk, 8 aug[ust] 1917
Iacob Popa, vicar foraneu arhiepiscopesc al
Făgărașului, membru în Comisiunea a III-a
de recepționare a voluntarilor români

Cătră

domnul Gh[eorghe] Plesnilă, președintele
Comisiunii a III-a de recepționare a
voluntarilor români în Borisoglebsk

Am onoarea a vă raporta următoarele: În ziua de 19 septembrie 1916, când m-am refugiat de la Făgăraș, parte pentru scurtimea timpului, parte pentru greutatea transportului, n-am putut lua cu mine decât un singur rând de haine. Aceste, pre lângă că

nici atunci nu erau noi, dar purtându-le, de atunci neconținut și mai ales acum în călătoriile din Rusia s-au deteriorat în așa măsură, încât trebuie negreșit să le înlocuiesc cu altele.

Speram că aici în Rusia să-mi pot procura un rând de haine, dar pe unde am umblat ori că nu se găsesc de loc, ori, întrucât se găsesc, sunt așa de scumpe, încât nu-mi dă mâna să le pot plăti.

Vă rog cu tot respectul să binevoiți a exopera ca de la Corpul voluntarilor români din Kiev să mi se dea 6 arșini¹ de stofă de culoare care se va afla mai închisă pentru un rând de haine civile și 5 arșini pentru o manta de toamnă, prețul detragându-l din competențele mele.

Cred că trimiterea stofei se va putea face prin centru de echipare al Comisiei III.

Iacob Popa

Exped[iat] în 9 și 10 aug[ust] 1917.

[Marginal, pe același concept, Iacob Popa notează și rezoluția maiorului Gh. Plesnilă în această problemă]: Maiorul Gheorghe Plesnilă către domnul comandant al Corpului voluntarilor români în Kiev.

Am onoarea a înainta raportul de față al părintelui vicar Iacob Popa, membru în această comisiune, rugând să binevoiți a lua cunoștință de cuprinsul lui și a-i satisface cererea, care este justificată și deplin întemeiată.

Președintele Comisiei III, maior...

¹Arșin = unitate de măsurat lungimea, folosită în Rusia, Turcia și Persia. 1 arșin rusesc = 71,12 cm.

IV.

Regatul României
Corpul voluntarilor români
Comisiunea a III-a.

Nr. 97/1917, septembrie 3. [F.I.]

Președintele Comisiunii a III-a

Cătră

Domnul părinte-vicar Iacob Popa,
Membru în Comisiunea a III-a

[Lgov]

Fiind informat că în orașul Burin la o fabrică de zahăr se află 450 de prizonieri de origină română și pentru a câștiga cât mai mulți din ei ca voluntari în armata noastră, veți binevoi a vă transporta dv. în acel oraș, unde trebuie să vă găsiți cel mai târziu în ziua de 7 septembrie a.c., dată de la care veți începe a face propagandă intensă printre acei prizonieri.

Veți fi însoțit de un subofițer, pe care-l veți alege dv. după dorință dintre acei care cunosc bine limba rusă și au aptitudini de propagandă. Numele lui mi-l veți face cunoscut și-i veți da ordin să se prezinte subsemnatului înainte de plecare pentru a primi gazete și spese.

Acțiunea dv. în acel oraș va dura până în ziua de 10 sept[embrie] inclusiv, la care dată mă veți anunța telegrafic de rezultatul ce l-ați obținut, cunoscând că toți voluntarii ce-i veți accepta vor fi conduși de una din subcomisiunile ce se află în acel oraș la voinski

nacialnik¹ pentru a-și primi drepturile lor, socotite a 93 copeici pe zi pe ziua de transport, și de a-i trimite sub conducerea acelei subcomisiuni la Eleț.

Subcomisiunile ce le-am trimis în acel oraș sunt în număr de două, cari vor începe activitatea din ziua de 5 sept[embrie]. După ajungerea dv. la Burin veți lua imediat contactul cu subcomisiunile și le veți da toate indicațiunile ce le veți crede nimerit în interesul cauzei ce urmărim.

Dacă până la 10 sept. inclusiv veți constata că și după această dată ar mai fi de lucru cu speranțe de a mai câștiga voluntari, veți putea prelungi șederea dv. în acel oraș până la 15 sept., dată până la care vă voi trimite instrucțiuni și document pentru activitatea ulterioară.

De asemenea, veți face investigațiuni și-n împrejurimile orașului, pe la locurile unde ați avea date precise că ar fi prizonieri români adunați în număr mai mare de 10.

Documentul necesar dv. și subofițerului ce-l veți alege îl veți primi în ziua de 4 septembrie. După terminarea activității dv. în acel oraș veți înainta subsemnatului o dare de seamă detaliată, atât asupra rezultatului obținut, cât și asupra cheltuielilor de transport ce ați fost nevoit a face, raport ce-mi veți trimite prin subcomisiunea delegată cu aducerea voluntarilor.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Ghe. G. Plesnilă

[Marginal Iacob Popa notează]: Raportul cerut aici l-am făcut cu data: Putivl, 12/IX-1917. El este redat în documentul următor cu nr. V.

¹Voinski nacialnik = comandant al cercului militar și al garnizoanei din orașele centre de reședință județene.

V.

[Putivl, 12 septembrie 1917]

Regatul României
Corpul voluntarilor români
Comisiunea a III-a

Iacob Popa, vicar foraneu arhiepiscopal
al Făgărașului, membru în Comisiunea
a III-a pentru recepționarea voluntarilor
români în Rusia
Cătră
dl. maior Ghe. Plesnilă, președintele
Comisiei a III-a

[Lgov]

Referindu-mă la scrisoarea dv. de datul 3 septembrie 1917, nr. 97, am onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele:

După ce cu mare greutate am aflat în ce parte e situată localitatea Burin, miercuri în 6/IX la orele 2 dimineața am plecat din gara Eleț, împreună cu plutonierul Adrian Pop, după o călătorie de 20 ore preste Kastornoe, unde am stat 6 ore și preste Kursk în direcția spre Kiev, joi pe la 11 am sosit în gara Putivl. Gara Putivl e lângă satul Burin și în imediata apropiere de fabrica de zahăr, unde avea să lucreze comisiunea noastră, dar e la distanță de 21 v[erste]¹ de la orașul Putivl, unde e comanda cercului de recrutare (voinski nacialnik) și din faptul acesta

au urmat în mod fatal mai multe greutăți și întârzieri în acțiunea noastră. De la gara Putivl am mers la fabrică, unde, găsind pe cei 4 voluntari propagandiști, am aflat de la dâșii că la fabrica propriu-zisă sunt aproape 200 români, iar cealalți sunt împărțiți pe la numeroasele economii ale fabricii, la distanță de 3-20 v[erste] și că în general sunt destul de bine dispuși pentru cauza noastră.

Prezentându-ne apoi la oficiantul fabricii, concrezut² cu supravegherea și îngrijirea lucrătorilor, acesta ne-a pus în vedere din parte-și toate îndemânările³ posibile pentru reușita acțiunii noastre, dar ne-a spus că avem lipsă de un document de la comandantul cercului de recrutare (voinski nacialnik) din Putivl, lucru pe care și eu l-am știut, dar în lipsă de trăsură n-am putut merge la Putivl decât a doua zi, vineri, în 8/IX 1917. În ziua aceasta fiind sărbătoare, „Nașterea Maicii Domnului”, birourile erau închise, iar dl. loc[otenent] colonel al voinski nacialnik era dus la vânătoare de lupi, așa încât a trebuit să așteptăm în Putivl până decuseară. Am avut însă parte în ziua aceea de un episod care mi-a procurat multă mângăiere sufletească, așa precum n-am întâlnit până acuma în escursiunea prin Rusia. Anume, într-o amiazi treceam cu plutonierul Adrian Pop printr-un fel de parc al orașului Putivl. Deodată năvăliră spre noi printre tufe trei oameni tineri: „bine că v-a adus Dumnezeu; de mult v-am așteptat; acum vă rugăm să nu ne mai lăsați aici, ci să ne scoateți din robia asta amară; cum am luptat în rândurile dușmanilor noștri, vrem să luptăm de bunăvoie pentru limba și sângele nostru”. Erau trei prizonieri români: Ioan Mihu din Sângătin, Nicolae Botar din Pianul de Jos și Ioan Botar din Agârbiciu (Medias), toți trei cizmari, cari lucrează în prinsoarea din Putivl. Ei, văzând pe plutonierul voluntar Adrian Pop, au cunoscut uniforma românească și au priceput că în ce afacere umblăm. Cu lacrimi în ochi au căzut să ne sărute mânilor, iar noi i-am îmbrățișat și plângând de emoțiune i-am sărutat frățește. I-am asigurat că acum, în sfârșit, dorința li va fi împlinită și le-am și exoperat de la voinski nacialnik documentul de vol[untari] și azi sunt în șirul voluntarilor recepționați în Putivl. Episodul acesta ar merita să fie remarcat în foaia *România Mare*.

Voinski nacialnik nu s-a întors de la vânătoare decât seara pe la orele 7, când l-am căutat acasă la dânsul. După ce am spus scopul comisiunii noastre și i-am arătat documentul ce-l aveam de la Eleț, ne-a declarat că ne dă voie să adunăm oamenii și să-i conscriem pe cei ce se anunță voluntari, dar nu-i vom putea duce până când nu căpătăm ordin de la Brigada din Harkov, mai ales că dânsul nu știe să fi căpătat ordinul [stab]okrugului din Moscova⁴ nr. 6740, la care se face provocare în documentul nostru, lucru pe care abia mâine în birou la orele 9 ½ îl va putea constata cu certitudine. Am rămas deci până a doua zi, când, mergând la birou, acolo s-a găsit ce e drept ordinul okrugului nr. 6740, dar acolo era vorba despre comisiile I și II și I[ocotenent] colonelul stătea tot pe punctul de vedere că nu ne poate ceda voluntarii, pentru că noi nu figurăm în documentul ce-l are dânsul. În urmă, după stăruințele subsemnatului, că nu importă numele membrilor din comisiune, ci ajunge dacă e dovedit că și noi suntem comisiune și sprijiniți în punctul acesta de vedere din partea unui ofițer rus, care se vede că avea în mână afacerea, loc[otenent] colonelul a cedat și ne-a dat documentul de lipsă. Cu documentul acesta, întorcându-ne la Burin, diregătorul lucrătorilor a dat imediat ordin prin telefon la toate economiile din afară ca pe mâine, duminică, în 10/IX, toți românii să fie aduși la Burin, pentru a lua contact cu comisia. La economia cea mai depărtată însă, Cerepovka, la 20 v[erste], unde erau 60 români, nu s-a putut face lucrul acesta, neputând fi oamenii transportați la distanță așa mare. Ne-a pus însă la dispoziție trăsură, cu care în aceeași zi, sâmbătă d.a., ne-am dus noi acolo. Am sosit însă seara, oamenii au fost strânși în pripă, sosind de la îmblătitul grâului. Le-am vorbit despre scopul umblării noastre, dar n-am ajuns cu dâșii la nici un rezultat, pentru că atunci nu s-a anunțat nici unul voluntar, ci ne-am despărțit cu

aceea că, mai gândindu-se și hotărându-se unii dintre ei, să vină la Burin. Cu oamenii aceștia n-au venit în contact propagandiștii noștri; erau aproape toți bănățeni din jurul Aradului, răi și însălbăciți, mai ales câțiva dintre ei; apoi mai erau și flămânzi și oboșiți și n-aveau răbdare pentru pertractări⁵ mai îndelungate, așa că a trebuit să lăsăm într-atâta. De la Cerepovka, după ce am înnoptat acolo și drumul era rău, nu ne-am putut înapoia la Burin decât duminică dimineața, în 10/IX 1917, pe care zi era întrunirea prizonierilor. Notez că la fabrica aceasta sunt mulți lucrători germani și unguri, poate mai mulți chiar decât români. Ei aflând că de ce e vorba, au început a amenința că vor sări cu violență asupra noastră, ceea ce înțelegând santinelele rusești încredințați cu paza prizonierilor au luat dispoziții ca germanii și ungurii să fie trimiși la lucru în duminica aceea. Dintre germani 7 inși au refuzat să meargă la lucru sub cuvânt că dâșii sânt oameni pașnici și n-au să facă nici o demonstrație. Au fost însă bătuți rău de către santinele și siliți să lucreze. Nu pot să știu dacă era a să mulțami acestor dispoziții, dar în realitate nu s-a întâmplat nimic, nici chiar vreo vorbă dușmănoasă n-am auzit. Pentru a evita cu mai mare siguranță orice conflict, convenirea cu oamenii noștri am avut-o în satul Burin, în edificiul școlii, unde ni s-au prezentat 236 prizonieri români. Subsemnatul le-am ținut mai întâi o cuvântare bisericească, fiind duminică, apoi o cuvântare de îndemn pentru a se înscrie voluntari, cari au fost primite cu multă simpatie și cu urale din partea prizonierilor. Purcezând la iscălirea angajamentului s-au iscălit 97 voluntari. E însă speranță că cei rămași încă se vor da în curând. Sunt între ei caporalul Dumitru Gal din Brașov (care scrisese la Kiev de a fost trimisă comisia la Burin) și sergentul Muntean din Brateiu, cari mi-au promis că dacă vor căpăta ziare de la Kiev, atunci peste câteva săptămâni toți românii din raionul fabricii de la Burin vor fi voluntari. Am și scris la Kiev să li se trimită *România Mare*, iar lor le-am legat de inimă ca să-și facă datorița, căci conduita și acțiunea lor vom urmări-o cu atențiune. Eu cred că chiar și la cazul când numiții nu au intențiuni de tot curate, totuși putem spera oarecare rezultat pe calea aceasta. Voluntarii cei noi din Burin sunt foarte însuflețiți și sperez că până la plecare numărul lor se va adauge cu ceva. Necazul lor cel mare e că nici în Burin, nici în Putivl nu găsim pânză pentru un steag național, așa că vor trebui să se mulțumească cu cocarde. Când am isprăvit cu iscăliturile erau orele 16 trecute, iar a doua zi, luni, abia pe la orele 15 am căpătat trăsură, când am și venit cu Adrian Pop la Putivl, dar pe când am sosit aici biroul voinski neacialnik era închis, așa încât abia azi, marți, în 12/IX am putut isprăvi, scoțând solda voluntarilor pe 2 zile de călătorie și documentele de lipsă pentru transport pe calea ferată. Cu aceste, Adrian Pop s-a înapoiat la Burin, iar subsemnatul am rămas aici în Putivl, așteptând avizul dvoastre. În ziua plecării, probabil mâine, am să merg și eu la Burin, cu gândul de a da momentului plecării un caracter mai solemn. Nu pot să stau în Burin, pentru că e un sat, unde nicicum nu se poate căpăta încă cvartir, nici mâncare și acolo aș fi departe și de voinski neacialnik. După ce în jurul acesta nu avem prizonieri români alții, decât foarte puțini și sporadici, subsemnatul, împreună cu plutonierul Adrian Pop, așteptăm aici în Putivl avizul dvoastre la adresa voinski neacialnik, după cum v-am încunoștințat și în telegrama spedită astăzi, iar pe cei 4 soldați propagandiști îi îndrept spre Eleț, deodată cu voluntarii.

Constat că propagandiștii aceștia dintre voluntari fac servicii foarte bune, mai ales dacă sunt oameni isteți. Plutonierul Adrain Pop e un bun propagandist și bun ispravnic⁶.

Pe lângă cari rămân al d-voastră cu tot respectul
Putivl, la 12/IX.1917.

Iacob Popa
vicar for[aneu] arhiepiscopal al Făgărașului,
membru în Comisia a III-a p[entru]
recepțiunea voluntarilor români.

P.S. De la plecarea voluntarilor a trebuit cu mare durere să lipsesc, pentru că altcum aș fi căpătat telegrama dvoastră mai târziu cel puțin cu o zi. Așa însă am putut deja azinoapte să călătorim aici la Rîlsk. Numărul voluntarilor din Burin a crescut la 103, anume s-au anunțat mai mulți inși și de la ferma „Cerepovka”. O echipă de propagandiști: sergentul Iacob Ciupe și soldatul Ioan Roșu, i-au adus aici.

Rog să-mi trimiteți un exemplar din *Angajament* și ceva ziare eventual la Lgov, căci în absența mea, la plecare angajamentul a fost dat sergentului Beșe de l-a dus la Eleț, fără să-l fi reținut în copie. Tot din cauza aceasta sunt silit ca raportul prezent să vi-l trimit prin poștă. Spesele excursiunii la Putivl fac r[uble] 36,10, precum arată contul alăturat.

Iacob Popa

Rîlsk, la 14/IX-1917. În Rîlsk prizonierii vor fi adunați duminică în 17/IX-1917.

¹ Verstă = unitate de măsurat lungimile egală cu 1,067 km.

² Concrezut = împuternicit.

³ Îndemânările = aici cu sens de înlesnirile.

⁴ Stabokrugului din Moscova = comandamentul circumscripției militare Moscova.

⁵ Pertractări = tratative, discuții.

⁶ Ispravnic = aici cu sensul de om descurcăreț, care știe să se descurce.

VI.

Nr. 153/1917, septembrie 16

Regatul României
Corpul voluntarilor români
[Lgov]

Președintele Comisiunii a III-a
Către
domnul vicar Iacob Popa, membru în
Comisia a III-a

[Rîlsk]

Am onoare a vă înainta alăturatul document al ștabokrugului din Moscova sub nr. 9621 din 6 sept. a.c. împreună cu marșruta¹ activității dvoastre până la 15 oct., după care dată comisiunea urmând a se întruni în complectul ei la Kursk pe 22 oct., veți veni în acel oraș.

Cu mandat telegrafic v-am expediat astăzi suma de 850 (optsutecincizeci) ruble la Rîlsk, din care 600 de ruble este suma convenită ca misie a dv. pe septembrie, iar 150 ruble spese de transport și alocație convenită subofițerului Adrian Pop, câte 5 ruble pe zi.

Cu nr. 152 telegrafic de astăzi v-am cerut să trimiteți la Eleț toți voluntarii ce i-ați adunat până la 20 sept., reținând la dv. numai pe plutonierul Adrian Pop, ce este hotărât a rămâne în propagandă și pentru viitor, batalionul voluntarilor din Eleț urmând a pleca în țară pe ziua de 21 sept. De la această dată nu se vor mai aduna voluntarii la Eleț, ci, pe măsură ce vor fi adunați, se vor constitui în echipe de cel puțin 20, sub comanda unui subofițer și vor fi trimiși direct la Kiev la C.V.R., unde vor fi echipați și unde pe viitor se vor constitui celelalte batalioane.

Astăzi noapte au sosit voluntarii trimiși de dv. de la Putivl în număr de 103. Până în prezent avem înscriși 700 de oameni p[entru] al II-lea batalion.

Cu această ocazie vă fac cunoscut că Marele Stat Major Rus cu ordinul secret urgent nr. 37.108 a dispus ca să de adune de urgență un număr de 30.000 de voluntari pentru armata noastră și că a dat ordine ca, cu începere de la 15 sept., a.c., toate autoritățile militare ruse să ia măsuri pentru a da un concurs cât mai activ comisiunilor române, înlocuind de la fabrici, munci agricole etc. pe toți prizonierii români mai tineri de 40 de ani și punându-i în lagăre speciale pe toți prizonierii români.

Subsemnatul voi avea reședința în acest oraș până la 1 oct., iar de la această dată voi veni în orașul Kursk; bineînțeles că datele acestea sunt numai pentru corespondență etc. De altfel, adesea voi veni să iau parte la întrunirile pe care membrii comisiunii le va ține în gubernia Kursk după marșruta alăturată.

După fiecare adunare și cel puțin odată pe săptămână vă rog să binevoiți a înainta subsemnatului prin voinski nacialnik al orașelor menționate mai sus ca reședință (Eleț până la 1 oct. și Kursk după 1 oct.) dări de seamă succinte asupra activității și rezultatul obținut, cum și data și numărul voluntarilor ce ați expedit la Eleț sau Kiev.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Gh. G. Plesnilă

¹marșruta = traseul, itinerarul.

VII.

Regatul României

f. urgent.

Nr. 155, Eleț, 16 septembrie 1917
Comisiunea a III-a

Către

domnul vicar Iacob Popa în propagandă
la Rîlsk

Urmare la nr. 152 și 153 trimise azi cu poșta, fiind informat că plutonierul Adrian Pop, ce vă însoțește pe dv., dorește a pleca în țară cu primul transport ce are loc pe ziua de 21 septembrie, vă trimit odată cu aceasta pe plutonierul voluntar Alexandru Șochi, ce va înlocui pe sergentul Pop căruia veți binevoi să-i dați ordin să plece cu primul tren pentru a ajunge la Eleț cel mai târziu miercuri la orele 12.

Plutonierul Sochi vă va însoți în propagandă și va primi de la dv. cu începere de la 17 sept[embrie] a.c. alocația de 5 ruble pe zi, din suma de 250 ruble ce v-am trimis-o peste drepturile d-voastră.

Astăzi v-am expedit cu poșta la Lgov suma de 850 ruble, document, instrucțiuni și marșrută.

Rog comunicați-mi telegrafic de[spre] plecarea serg[entului] Pop.

Președintele Comisiei a III-a.
Ghe. Plesnilă

Notă. Până la 30 sept[embrie] coresp[ondența] să mi se adreseze la Eleț. De la 30 sept[embrie] la Kursk.

Maior Ghe. Plesnilă

VIII.

Nr. 153/1917. [Eleț, 17 septembrie 1917]

Marșruta ce este de urmat de dl. părinte vicar Iacob Popa în gubernia Kursk de la 18 sept[embrie] până la 15 oct[ombrie] v. 1917:

În 18 septembrie – Rîlsk, 72 oameni.

În 22 septembrie – Lgov, 121 oameni.

În 26 septembrie – Sudja, 81 oameni.

În 1 octombrie – Dimitriev, 38 oameni.

În 5 octombrie – Șcigrî¹, 109 oameni.

În 10 octombrie – Tim[sk], 109 oameni.

În 15 octombrie – Oboian, 87 oameni.

Total oameni 617.

Eleț, la 17 sept[embrie] 1917.

Președintele Comisiunii a III-a
maior Gh. G. Plesnilă

[În documentul original urmează schița topografică a regiunilor menționate, iar pe verso continuă cu]:

Marșruta locotenentului Ilie Cucu în gubernia Kursk:

În 24 sept[embrie] 1917 în Moohopersk² – Voronejskaia gub[ernia]

În 28 " " în Bobrov – aproximativ 350-400 oameni.

În 4 octombrie " în Bielgorod³ – 222 oameni.

În 9 " " în Graivoronka⁴ – 332 oameni.

În 16 " " în Korocia – 220 oameni.

În 19 " " în Novooscoli⁵ – 57 oameni.

Total 831 oameni + 350-400 aprox[imativ].

După executarea marșrutei în 22 octombrie 1917 întâlnirea Comisiunii la Kursk.

¹ Știga

² Moohopersk.

³ Belgorod.

⁴ Graivoron.

⁵ Novoselov.

IX.

[Sudja, 23 septembrie 1917]

Regatul României

Corpul voluntarilor români

Iacob Popa, vicar for[aneu] arhiepiscopal
episcopal al Făgărașului, membru
al Comisiei a III-a pentru recepționarea a
voluntarilor români în Rusia

Cătră

dl. maior Gh. G. Plesnilă, președintele
Comisiunii a III-a

[Kursk].

Am onoarea a vă încunoștința cum că scrisoarea dv. nr. 153, împreună cu marșruta și cu documentul subsemnatului le-am primit ieri 22/IX-1917.

Deodată confirm cum că în 19/IX-1917 am primit suma de ruble 850, din cari r[uble] 600 în misia subsemnatului pe l[una] septembrie 1917, iar r[uble] 250 pentru misia plutonierului Alexandru Sochi începând cu 17/IX 1917.

Cu tot respectul

Iacob Popa

Sudja, 23/IX-1917.

[Pe verso-ul aceleiași scrisori maiorul Gh. Plesnilă îi trimite lui Iacob Popa noi dispoziții pentru luare la cunoștință]:

Nr. 179, 27/IX-1917, /Eleț/.

Domnului părinte vicar Iacob Popa,

Adresei dv. de față, vă rog să binevoiți a cunoaște cum că suma de 250 ruble ce v-am trimis-o este nu numai misia plutonierului, care n-are drept decât la 5 ruble pe zi, ci este un avans pentru ca să puteți face față cheltuielilor de transport, cheltuieli ce le veți binevoi a le justifica pe măsură ce le veți face în compturile¹ ce vă anexez și după formularul ce vi-l trimet, fiecare compt trebuind să fie întocmit în triplu exemplar. Vă înapoiez toate compturile ce le-ați trimes dv. până acum, pentru ca să le întocmiți potrivit formularului. În același timp veți binevoi a cunoaște că am intervenit la C.V.R. să ne trimeată jurnale și broșuri, deoarece și subsemnatul sunt în lipsă și pe dată ce le voi primi vă voi trimete și dv. un număr proporțional.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Gh. G. Plesnilă

[Marginal Iacob Popa notează]: Compturile le-am restituit cu raportul despre Știgra la 7/IX-1917.

¹compturi = conturi contabilicești.

X.

[Gh. Plesnilă către Iacob Popa]

Eleț, în 28 sept[embrie] 1917.

Iubite și mult stimate dle părinte,

Am primit la timp toate adresele d-tale și dacă n-am putut să-ți răspund imediat este din cauza extraordinarei aglomerații de lucrări ce am avut în ultimul timp, pe de o parte cu expedierea batalionului al II-lea care a plecat în țară în ziua de 21 sept[embrie] c-un efectiv de 730 de feciori frumoși tot unul și unul, iar pe de alta cu întocmirea atâtor lucrări și acte, corespondențe etc. cari cu toată osteneala ce-mi dau nu le pot termina la zi, fiind singur și nevoit a pleca din când în când și-n propagandă, cum am fost la Livni în zilele de 23 și 24 sept[embrie].

Cu drag îți mulțumesc pentru râvna frumoasă ce o pui cauzei comune și rezultatele ce le obții. În ultimul timp avem să luptăm cu acțiunea furioasă de contrapropagandă, dar tot noi vom învinge.

Cizmarul ce l-ai trimis d-ta, nesusind decât cu 24 ore înaintea plecării batalionului, i-a fost peste putință să-ți poată lucra ghetele. Cu toată plăcerea l-aș fi reținut aci să le termine, dar am primit ordin telegrafic precis să expediez pe toți voluntarii în țară și să nu rețin pe nimeni.

Chiar și cele 3 subcomisiuni oprite sunt din propria mea inițiativă. Cizmarul a venit cu suma de 50 de ruble, predându-mi-o și o am la dispoziția d-ta[le] pentru înmânare la revederea noastră, ce trebuie să fie cel mai târziu la 20 oct. la Kursk, căci în seara acelei zile vom pleca împreună în direcția Livnî, unde vom avea o mare adunare pe ziua de 22 oct[ombrie] la Livnî.

Pe ziua de 15 oct[ombrie] voi fi la Putivl, unde am intervenit pentru o nouă adunare la acea dată. La 8 oct[ombrie] voi avea adunare la Stanovaia, o stație lângă Eleț, unde mi se vor aduna din nou prizonierii din acest județ.

Acum, d-le părinte, împachetez toate rămășițele de efecte ce le mai am aci, pe cari le voi trimete mâini la Kiev, împreună cu vro 20 de voluntari ce am adunat după plecarea batalionului. Voi mai sta aci până primesc răspunsul de la Kiev, dacă aprobă sau nu să-mi schimbe reședința la Kursk. În tot cazul până la 3 oct[ombrie] nu voi fi la Kursk.

Am înaintat astăzi, cu nr. 178, raportul în privința stofei. Pentru Cucu am trimes-o; nu înțeleg de ce nu a trimes-o și pentru d-ta.

Vă înapoiez toate conturile primite de la d-ta, împreună cu formularele ce le-am întocmit și cari trebuiesc semnate de d-ta și înapoiate. Pentru fiecare transport întocmiți un compt în triplu exemplar, conform formularului, și trimiteți-mi-l.

Deocamdată vă rețineți suma din cele 250 de ruble și la întâlnirea noastră sau dacă dorești după fiecare compt, îți voi trimete banii. De asemenea, te rog să-mi trimeți 3 chitanțe de primirea misiei pe sept[embrie] după formularul ce-l anexezi, pentru a-l lipi la stat. La fiecare cont (unicat) să anexezi pe contrapagină un tabel detaliat de cheltuielile făcute, așa cum am făcut eu la unicatele conturilor de la Burin, Rîlsk și Lgovo, bineînțeles la conturile viitoare, căci acestea sunt complete.

Cu sănătatea n-o prea duc bine, de câtva timp o bronșită mă chinuie.

Vă doresc multă sănătate și frumoasă reușită.

Al d-tale prietin ce cu drag îți strânge mâna

maior Plesnilă.

XI.

Regatul României
Corpul v[oluntarilor] români

Nr. 181 Eleț, în 28 sept[embrie] 1917

Președintele Comisiunii a III-a

Către

dl. părinte vicar Iacob Popa, membru în
Comisiunea a III-a

Tigrovski¹, gubernia Kursk

Vă alătur 2 copii în rusește de pe adresa ce s-a obținut de C.V.R. de la Gugs (glavnik ștab)², una pentru dv. și una pentru plut[onierul] Sochi, pentru ca să le arătați la

toate autoritățile rusești pe unde mergeți, ca să vadă cât de largi drepturi nu s-au dat pentru îndeplinirea cauzei noastre.

Am cerut la stabocrub din Moscova ca să de[a] ordine directe la voinski nacialnik în sensul ordinului nr. 37.108 al glavnikului ștab, ordin ce din cauza multelor filieri pe unde trebuie să treacă până a ajunge la voinski nacialnik nu le-a putut parveni până acum.

De asemenea, vă rog ca prin referate scurte să mă țineți în curent după fiecare adunare de rezultatul ce-l obțineți și de numărul voluntarilor ce i-ați câștigat și pe cari i-ați predat voinski nacialnikului respectiv spre a-i trimite la Kiev.

La fiecare raport veți binevoi a înainta un tabel nominal de voluntarii câștigați pe localități, după formularul ce vi-l trimet, tabele ce trebuiesc să fie înaintate prin subsemnatul la C.V.R. Veți întocmi tabele cu începere de la Burin aparte p[entru] fiecare localitate.

Președintele Comisiunii a III-a
maior Gh. G. Plesnilă

[Marginal următoarele însemnări de mâna lui Al. Sochi și Iacob Popa]: Am primit copia destinată p[entru] mine. Știga, 3/X-1917. Plutonier Alex. Sochi; Tabelele nominale le-am compus afară de Burin, a cărui angajament iscălit l-a fost dus serg[entul] Beșe dlui maior și trimis cu raportul despre [...] în 7/X-1917. Iacob Popa.

¹Tigrovi.

²Glavnii ștab = comandamentul suprem al statului major.

XII.

F. urgent.

Nr. 199. Kursk, 7 octombrie 1917.

Președintele Comisiunii a III-a

Către

domnul părinte vicar Iacob Popa

Conform ord[inului] C.V.R. nr. 837 din 28/IX

Timsk

Cu onoare vi se face cunoscut că concentrările prizonierilor în anumite localități sunt lăsate numai la facultatea autorităților rusești. Comisiunea nu poate pretinde aceasta, ci numai poate ruga în acest sens. Dacă sunt motive care împiedică autoritățile să facă concentrare, d-nii membri vor cere relații unde sunt mai mulți prizonieri și vor merge să vorbească prizonierilor la acele stabilimente, eventual proprietăți, unde numărul prizonierilor români va fi mai mare de 15.

Dat fiindcă în mare parte autoritățile se arată binevoitoare la concentrarea în anumite puncte, stații de căi ferate, reședința mejdului¹, d[om]nii membri din comisiune vor face interveniri în acest sens și numai în cazul când nu vor putea obține astfel de concentrări vor pleca la stabilimentele principale unde sunt prizonierii români.

În caz când cu ocazia propagandei făcute în cursul acestei luni au rămas localități importante de unde n-au venit prizonierii români la adunare, veți nota acele localități, spre a se avea în vedere cu ocazia întocmirii unei noi marșrute, bineînțeles că mă refer numai la localitățile văzute înaintea primirii ordinului de față.

De asemenea, se atrage atențiunea d-lor membri că orice corespondență trebuie făcută numai prin organul subsemnatului și nu direct la C.V.R. Domnii membri sunt rugați ca după fiecare adunare să-mi înainteze o dare de seamă succintă, împreună cu tabelele nominale și numerice de voluntarii făcuți după modelul dat, cunoscând că subsemnatul fac toate intervenirile posibile pentru înlesnirile misiunii noastre.

D[om]nii membri sunt rugați să se afle la Kursk în ziua de 21 până la orele 10 a.m., pentru a prezenta conturile și primi drepturile pe luna curentă, lăsând la nevoie pe subofițer să continue propaganda, de va fi cazul în acea zi.

Pe ziua de 15 oct[ombrie] subsemnatul voi fi la Putivl, iar în ziua de 21 oct[ombrie] la orele 3 p.m. voi pleca din Kursk, împreună cu dv. părinte vicar Iacob Popa, la Livnî, spre a vorbi prizonierilor adunați acolo la 22 oct[ombrie].

Adresa subsemnatului la Kursk este la Kondirevskaia ulița, nr. 28 [...].

Președintele Comisiei a III-a,
maior Gh. G. Plesnilă

¹mejd = județ.

XIII.

Corpul voluntarilor români
Comisiunea a III-a

Nr. 208, Kursk, 13 octombrie 1917

Președintele Comisiunii

Către

dl. membru al Comisiunii părintele vicar
Iacob Popa Oboian

În conformitate cu ordinul C.V.R. N^o 971 din 11/X a.c. cu onoare vi se comunică următoarele:

1) Această comisiune de acord cu cei 3 conferențieri-șefi și anume: locot[enent] Milovan cu reședința la Bachmut, sublocot[enent] Guiu cu reședința la Vladimir și s[ub]locot[enent] Romulus Beșe cu reședința la Tambov, va avea de cercetat continuu (până la noi ordine) întreaga circumscripție militară Moscova, continuând a trimite chiar a 2-a oară membri[i] din comisiune și chiar subcomisiune, mai ales prin punctele unde sunt mai mulți români. Acolo unde sunt mai puțini, li se vor scrie; concentrările prizonierilor se vor evita, pentru că n-au dat și nici vor da bune rezultate;

2) Toate gradele active cari constituie în prezent subcomisiunile (etate mai mică de 40 ani) vor fi trimeși la Kiev pentru încadrarea trupelor de voluntari ce se trimet în țară: ei vor fi imediat înlocuiți prin oameni în etate (rezerviști), căutându-se a se alege p[entru] subcomisiuni dintre acei cari și-n viața lor civilă au avut un rol de direcțiune, conducere, propagandă etc. printre conaționali săi;

3) Numărul subcomisiunilor vor trebui imediat sporite în proporție de trei până la patru subcomisiuni a 2 voluntari pentru fiecare membru; în total, deci, această comisiune va trebui să aibă 12 subcomisiuni – 24 voluntari – aleși în condițiunile menționate la § 2, cari vor lucra sub dependența imediată a unui membru din comisiune și sub controlul general al subsemnatului; în consecință, d[om]nii membri sunt rugați a alege cât mai curând câte 3-10 voluntari în acest scop, cari vor fi trimeși spre a fi văzuți de subsemnatul cu raport și tablou nominal, după care vor fi trimeși la Kiev de subsemnatul spre echipare

cu uniformă și înapoiați subsemnatului, pentru a-i distribui în diferite sectoare, unde vor avea de lucrat;

4) Pentru ca acțiunea subcomisiunilor să fie încontinuu supravegheată, ele vor fi trimise în principiu în aceeași gubernie c-un membru din comisiune, în care scop d[om]nii membri la venirea în Kursk îmi vor prezenta toate datele asupra localităților, stabilimente¹ etc. unde sunt mai mulți prizonieri, lagăre etc., astfel ca după aceste date să fixăm locurile de cercetat de subcomisiune;

5) Voluntarii din subcomisiune vor avea alocația zilnică de 5 ruble ca subofițeri, fiind încredințat că mai cu seamă dintre subofițeri, în tot cazul oameni cu destulă inteligență, îi veți alege pentru propagandă.

6) Toți voluntarii ce vor fi câștigați atât de comisiune, cât și de subcomisiuni, vor fi predați cu tabel în regulă comandantului militar (voinski nacialnik) al mejdului respectiv, iar săptămânal se vor înainta subsemnatului de d[om]nii membri tablouri nominale de voluntarii câștigați, împreună cu o dare de seamă succintă asupra activității dlor și [a] subcomisiunilor de sub ordinele dlor în cursul acelei săptămâni, cunoscându-se că este interzis cu desăvârșire orice corespondență directă la C.V.R. fără a fi trimisă prealabil subsemnatului;

7) Toate drepturile de soldă, misii și transport se vor plăti de subsemnatul după primirea actelor justificative ce trebuiesc întocmite potrivit ordinilor date în această privință; conturile de transport și diferite spese se vor întocmi numai pe formularele date, iar drepturile de soldă și misie prin chitanțe numai, ce se anexează la [...] (stat nominal);

8) În ziua de 21 oct. la orele 10 am. d[om]nii membri sun convocați la Kursk, Kondirevskaia ulița, Nr. 28, etajul II, pentru a primi drepturile și a se lua înțelegere asupra acțiunii viitoare, când se va fixa fiecărui membru gubernia ce va avea de cercetat în cursul lunii noiembrie.

Cu această ocazie se vor aduce la Kursk toți gradații ce au fost întrebuințați în subcomisiuni, precum și acei găsiți ați pentru a-i înlocui, după cum se prevede la punctele 2 și 3.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Ghe. G. Plesnilă

¹stabilimente = întreprinderi industriale, fabrici.

XIV.

[C. Pietraru către Iacob Popa]

Nr. 996, 14/X-1917, [Kiev].

Dlui părinte vicar Popa

ORDIN CIRCULAR,

Țara noastră duce lipsă de multe și variate lucruri. Pentru a putea ști de unde să și le procure și aproximativ cu ce preț, mi se cere să comunic diferitele produse ale Rusiei.

În vederea aceasta vă rog să binevoiți a cerceta în regiunea în care vă găsiți, ce fel de produse sunt (animale, vegetale, minerale) în stare naturală sau fabricate, cu ce preț se pot vinde și în ce localități se găsesc.

Aceste însemnări, pe cari le puteți afla chiar de la centrul regiunii, vă rog să mi le trimiteți de urgență.

Șef de Stat Major al Corpului voluntarilor români

Locot[enent] colonel C. G. Pietraru s.s.

Pt. conformitate

Sublocot[enent] Petru Nemoianu.

XV.

Lgov, 22/IX-1917.

Tabel cu participanții la mitinguri dintre 22/IX – 22/X-1917.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Localitatea ¹	Comitatul	Unde lucrează	Observații
1.	Teodor Botezan	Moci	Cluj	Econ Zavod. Velicika	
2.	<u>Miruț Andrei</u> ²	Lada mare (Laslău Mare)	Sighișoara (Târnava Mare)	„	
3.	Ion Keșcheș	Magyar Kaiane (Căianu)	Cluj	„	
4.	Simion Paravan	Moci	Cluj	„	
5.	<u>Vichente Oancea</u>	Șercăița	Făgăraș	„	
6.	Ion Moldovan	Orașul Timișoara	Timiș	Econ. Marinski, fabrica de zahăr	
7.	Cârcidinați Mitu	Panciova (Paniova, azi în Serbia)	Torontal Megye (Torontal)	„	
8.	Pavel Constantinovici	Nagy Kikinda (Chichinda Mare, azi în Serbia)	„	„	
9.	<u>Popa Vasile</u>	Kisfalu (Micești)	Alba de Jos	„	
10.	<u>Crișan Nicolae</u>	Felső Galda (Galda de Jos)	„	„	
11.	Ion Clipea	Brașov	Brașov	„	
12.	<u>Dumitru Curan</u>	Cupșeni	Solnoc-Dăbâca	„	
13.	Filip Ion	Cupșeni	„	„	
14.	Popa Ambrozi	Kis Kalaci (Călăcea)	„	„	
15.	Oprișor Isaia	Ocna (Ocna Mureș)	Alba de Jos	„	

16.	<u>Traian Nemeș</u>	Borta (Boarta)	Târnava mare	„	
17.	Ion Danci	Petros	Hunedoara	„	
18.	<u>Bucșa Iosif</u>	Alțina	Sibiu	„	
19.	Țițraș Gheorghe	Saschiz	Sighișoara (Târnava Mare)	„	
20.	Dumitru Raf	„	„	„	
21.	<u>Iosif Buruian</u>	Teatiș (Tetișu)	Silagyemege (Sălaj)	„	
22.	Simeon Pantea	Bicaz (Bicazul Ardelean)	Cikmege (Ciuc)	„	
23.	Gheorghe Tamba	Hidveg (Hăghig)	Háromsec (Trei scaune)	„	
24.	Vasile Iancu	Egherbegy (Viișoara)	Kolosvár (Cluj)	„	
25.	Ion Ciucășel	Arpatok (Araci)	Háromsec (Trei scaune)	„	
26.	Ion Turean	Nagy Seben (Sibiu)	Sibiu (Sibiu)	„	
27.	Ion Florea	Dupăpiatră	Hunedoara	„	
28.	Gheorghe Perje	Abrudbanya (Abrud)	Alba de Jos (Alba)	„	
29.	Burduf Teodor	Mogoș	„	„	
30.	Nicolae Jurcă	Szanta Maria (Sântămăria)	Târnava Mică	„	
31.	Simeon Vasilca	Maroș Kinceaș (Comori)	„	„	
32.	Crăciun Kiba	Peric (Periceiu)	Silagy (Sălaj)	Econ. Marinski, fabrica de zahăr	
33.	Ion Bontea	Tusa	„	„	
34.	Simeon Balaș	Also jurcusa (Giurcuța)	Kolosvár (Cluj)	„	
35.	Hâca Iosif	Cornești (Cârnești)	Hunedoara	„	
36.	Zaicon Mihai	Ostrov mare (Ostrov)	„	„	
37.	Temişan Jigmond	St. Kiraly (Sâncrai)	„	„	
38.	Nicolae Câdea	Idișdorf Rom. (Ighîșul Vechi)	Sighișoara (Târnava Mare)	„	

CELE TREI CRIȘURI

39.	Maier Ion	Marpod	Sibiu	„	
40.	Gheorghe Brumar	Kerestvar (Teliu)	Haromsec (Trei scaune)	„	
41.	<u>Pavel Cristescu</u>	Globurău	Carăș-Severin	„	
42.	Mura Gheorghe	Horvath (Horoatul Crasnei)	Sălaj	„	
43.	<u>Dumitru Bălăgrădean</u>	Pâclișa	Alba de Jos	Economia Velicika	
44.	Laslo Gheorghe	Iclandu Mare	Turda-Arieș	„	
45.	Todoran Eremia	Jibot (Șibot)	Hunedoara	Economia Borisoku	
46.	<u>Faur Gavril</u>	Ocna Dej	Solnoc-Dăbâca	„	
47.	Ion Bearz	Agârbiciu	Kolosvár (Cluj)	„	
48.	Ion Poplicenel	Rășinari	Sibiu	„	
49.	Ion Gherea	Dej	Solnoc-Dăbâca	Economia Bicon	
50.	Crăciun Iosif	Mihăileni	Hunedoara	Marinski, fabr. zah.	37 inși de la fabr.
51.	Staicu Ilisie	„	„	„	înscriși, iar 29 râmeși afară.

Sudja, 27/IX-1917

1.	Bundiș Peter	Ketek házo (Chitighiaz)	Békeș (Ungaria)	Economia Solomartin	
2.	Gheorghe Roșu	Kerek (Cherechiu)	Arad	Economia Rap.	
3.	Știrb Iosif	Secăsău (Secășel)	Hunedoara	Economia Nikolski	
4.	Cornel Crețu	Șoșkia (Sasca Montană)	Timiș	„	Kurski gub[ernia] stația Ivanin
5.	Ion Colțu	„	„	„	
6.	Bece Gheorghe	Gorosleu Someș (Someș-Guruslău)	Silagy (Sălaj)	Economia Nicolski	
7.	Alexandru Muntean	Hababistru (Serbia)	Timiș	„	
8.	Boboroz Ion	Sânmartin-Dej	Solnoc-Dăbâca	„	
9.	Băiaș Ion	„	„	„	
10.	Duncă Ștefan	Kopalnicmonostor (Copalnic-	„	„	

		Mănăștur)			
11.	Labonț Ghoerghe	Kisfalú (Micești)	Alba de Jos	„	
12.	Lenghel Florea	Oradea Mare	Oradea (Bihor)	„	
13.	Vasile Păsculescu	Răchita	Caraș- Severin	Economia Rap.	
14.	Vasile Murărescu	Făget	„	„	
15.	Nicul Cornea	Keșde (Chișoda)	Timiș	„	
16.	Vichentie Gașpar	Șoșd (Șoșdea)	„	„	Kursi gub. Kostornoe poșta. Adilenie Imenie [...] Rap.
17.	Ion Strâmbu	Keped (Capăt)	„	„	
18.	Pârvu Teodor	Boroșnea (Boroșineu)	Arad	„	
19.	Ștefan Vădean	Kișfeneșplop (Finișel)	Turda-Arieș	„	
20.	Mitru George	Luna [Arieșului]	Turda-Arieș	„	
21.	Nicolae Hodrea	Iarozakoș (Vălișoara)	Turda-Arieș	Economia Rap.	
22.	Filip Popa	Lăpuiu (Ruginoasa)	Bánfy Huniad (Huedin, Cluj)	„	
23.	Hora Florea	Kojoleni (Coșdeni)	Biharmegye (Bihor)	Economia Ghiojolku	
24.	Hălmădean Teodor	Păiuș	Arad	Econ. Solomaciu	
25.	Draia Teodor	Ribița	Hunedoara	Econ. Hactonic	
26.	Ion Murășan	Pâclișa (Pâglișa)	Solnoc- Dăbâca	„	
27.	Roman Ion	Arteu (Ardeu)	Hunedoara	Econ. Grunofka	
28.	Nistor Sârbu	Kisrapold (Rapolțel)	Hunedoara	„	[...]
29.	Munteanu Axente	Pui	„	„	
30.	Aron Zlatior	Pui	„	„	
31.	Ion Ghinea	Spini	„	„	
32.	Popa Ion	Hârțăgani	„	„	
33.	Trif Adam	„	„	„	
34.	Danci Ianos	Baci (Băcia)	„	„	

CELE TREI CRIȘURI

35.	Adam Argami	Kernecea (Cârnecea)	Caraș- Severin	Economia Solomatin	[...]
36.	Drăghici Alex.	Totești	Hunedoara	„	
37.	Gheorghe Drăgan	Sibiu	Sibiu	Iamska econ. Bolșoe [...]	
38.	Gheorghe Grozea	Alviuț (Vințul de Jos)	Alba de Jos	„	
39.	Ion Jurcan	S[zen]t Péter (Sânpetrul Almașului)	Cluj	„	
40.	Gavrilă Geban	Ghighișeni	Bihor	„	

Dimitriev, 1/X-1917

1.	Vasile Pușcaș	Blaj	Alba de Jos	Economia Vladimirsk	
2.	Sârb Gheorghe	Otelaca (Grâniceri)	Arad	Economia Olghina	
3.	Pușcaș Alexe	Dumbrava	Turda-Arieș	Economia Vladimirski	
4.	Toma Subțil	Nocriș (Nocrich)	Sibiu	Economia Dimitriev	

Știga, 6/X-1917

1.	Danci Avram	Vașcău	[Bihor]	Economia Iminia Lazarov	Kurski gub.
----	-------------	--------	---------	-------------------------------	----------------

Tim, 10/X-1917

1.	Abrudan Dimitrie	Varadleș (Vărășeni)	Bihor	Economia Ivan Vasili Penocincu	
2.	Burzan Laslo		„		
3.	Brumar Ion		„		
4.	Bedion Mihai ^x		„		
5.	Bota Ioan	Uzdi S[zen]t Péter (Sânpetru de Câmpie)	Kolosvár (Cluj)	Economia Bardoebksi	
6.	Grec Ivan	Borșa	Maramureș	Economia Aniinku	
7.	Cârțu Ion	S[zen]t Peteruzdi (Sânpetru de Câmpie)	Kolosvár (Cluj)	Economia Bardoebksi	
8.	Olteanu Gheorghe	Moișa	Turda-Arieș	„	

9.	Simeon Suci	Pianu de Jos	Sibiu	„	
10.	Șut Dumitru	Mureș Bardăș (Bârdești)	Mureș- Turda	„	
11.	Șut Teodor „	Almoș Deșert (Merișor)	„	„	
12.	Vasile Nasta	Ormeniș de Câmpie (Ormeniș)	Kolosvár (Cluj)	Economia Bardoebksi	
13.	Ștețcu Ion	Borșa	Maramureș	Economia Aninkova	
14.	Teineș Ion	„	„	„	
15.	Paul Vasile	Crăcești (Mara)	„	Economia Kamilien	
16.	Pop Florian	Nagyráytols (Răstolțul Mare)	Silagy (Sălaj)	„	
17.	Ruge Gheorghe	Mecrec	Bihor	„	
18.	Gheorghe Sirco	Porț	Silagy (Sălaj)	„	
19.	Stravo Gheorghe	Șumal	„	„	
20.	Câmpian Vasile	Ciclean (Ciglean)	„	„	
21.	Milatie Petru	Sălaj de sus (Sălașu de Sus)	„	Pridobolski Kom.	
22.	Boboș Sabin	Dăbâca	Solnoc- Dăbâca	„	
23.	Daniel Ion	Nazna	Mureș- Turda	„	
24.	Ciural Andrei	Saiv Magyaroș (Șiei-Măgheruș)	Solnoc- Dăbâca	„	
25.	Sombre Ion	Lugaș[u] de Jos	Bihor	„	
26.	Stoica Adam	Sârcaia (Șercaia)	Făgăraș	„	
27.	Smit Ion ceh x. ³	„	„	„	
28.	Dumitru Romanov x.	„	„	„	
29.	Uza Teodor	Bucium	Sătmar	„	
30.	<u>Vasile Faur</u>	Ghioroc	Arad	Mitre Econ.	
31.	Lazăr Bico	Varadleș (Vărășeni)	Bihor	„	
32.	<u>Nicolae Schiop</u>	Magyar Sacoș (Sacoșul Mare)	Timiș	[Econ.] Simeon [...] Seblokov	
33.	Florea Ferent	Bator	Bihor	[Econ.] Ilie Tacrovici	
34.	Pop Mihail	Dej	Solnoc- Dăbâca	[Econ.] Rucamionov	
35.	Niculae Todi	Also Kosai	„	[Econ.]	

CELE TREI CRIȘURI

		(Cășeu)		Freiman	
36.	Filip Gheorghe	Uriu de Sus (Uriu)	„	„	
37.	Ufrim Ion	Săpânța	Maramureș	[Econ.] Plujnico	
38.	Guian Pavel	Răcăjdia	Caraș- Severin	„	
39.	Duluga Gabor	Tiza Săcel (Tisa)	Maramureș	„	
40.	Pop Peter x. ⁴	-	-	„	
41.	Hotiș Ștefan	Hoten[i]	Maramureș	„	
42.	Veșivan Micloș x. ⁵	-	-	[Econ.] Uniova	
43.	Sabo Mihai	Sârbi	Sălaj	[Econ.] Vakornaia [...]	
44.	Șandru Dumitru	Marin	„	„	
45.	Indre Ion	Kevargău (Valea Chioarului)	Sătmar	[Econ.] Prodobolski	
			Recapitulație: Numărul prizonierilor în mejd 93		
			38	Prezenți la adunare	
			2	Înscriși voluntari	

Oboian, 15/X-1917

1.	Ban Ioan	-	-	Prodov. Comitet	
2.	Moldovan Simion	-	-	„	
3.	Nergheș Adam	Banabic (Vâlcele)	Turda-Arieș	„	
4.	Gherbe Vasile	Toc	Arad	„	
5.	Lucan Ivan x.	-		„	
6.	Brigar Gheorghe	Mintiul Gherl[ei]	Solnoc- Dăbâca	„	
7.	Lipan Vartolomei	Rodna Veche	Bistrița- Năsăud	„	
8.	Toma Nicolae	Telciu	Bistrița- Năsăud	Prodov. Comitet	sătul
9.	Anega Gheorghe	Bicheș (Bichigi)	„	„	pușcat 2 [ori]
10.	Roba Ion	Măgura	Kolosvár (Cluj)	„	sătul
11.	Tămaș Ion	„	„	„	
12.	Ghiță Traian	Soaja de Jos (Asuaju de Jos)	Silagy (Sălaj)	„	vrea să stea aici

13.	Suciu Gustav	Telcu	Bistrița-Năsăud	„	i-i frică
14.	Sicsai Gheorghe	Leghiu (Leghea)	Kolosvár (Cluj)	„	i-i frică de război
15.	Șerban Vasile	Lupșa	Turda-Arieș	„	45 ani, slab
16.	I. Pop Ion	Nagy Lupșa (Lupșa)	„	„	e jumătate ungar
17.	II. Pop Ion	Rogna	Solnoc-Dăbâca	„	nu vrea, treaba lui
18.	III. Pop Ion x.	Panticeu	Solnoc-Dăbâca	„	i-i frică
19.	Beg Dumitru x.	Săgătura (Vadu Moșilor)	Turda-Arieș	„	doare mâna
20.	Roja Șofron	Stremț	Alba de Jos	„	slab
21.	Dondaj Efraim	Alba Iulia	Alba de Jos	„	slab
22.	Moise Filip	Bihor Pocloș (Poclușa)	Bihor	„	slab
23.	Todea Simion	Măgura	Kolosvár (Cluj)	„	degerat picioarele
24.	Filip Vasile	Imbuzi (Mureșenii de Câmpie)	Kolosvár (Cluj)	„	slab
25.	<u>Munteanu Zinovi</u>	Tău	Alba de Jos	„	
26.	Iliș Ion	Barteleg (Popeni)	Silagy (Sălaj)	„	îi place în Ungaria
27.	Dascăl Trifan	Ciubanca	Solnoc-Dăbâca	„	i-i frică
28.	<u>Nanu Valeriu</u>	Ianca Hid	Torontal (în Serbia)	„	
29.	<u>Păsulea Ion</u>	Öregfalu (Pustiniș)	Torontal	„	
30.	Ita Aron	Șinca Nouă	Făgăraș	„	nu vrea
31.	Unișac Ion	Voroneț	Cernăuți	„	i-i frică
32.	Barboș Ion	Meghiaș (Medieșu Aurit)	Sătmar	„	i-i frică
33.	<u>Moldovan Zaharia</u>	Jabenița	Mureș-Turda	„	
34.	Crăciun Iosif	Runcșor	Hunedoara	Prokurofka. Kurski gub.	n-are voie, are părinți
35.	Hădărean Emil	Șoș Szent Márton (Gligorești)	Turda-Arieș	„	
36.	Valcic Rudolf ⁶				
37.	Ilie Jicheț	Chizdia (Coșarii)	Timiș	Oboian. Zemska Uprava	i-i frică

38.	Șerban Ianoș	Hereș (Herendești)	Caraș- Severin	Prodiv. Comitet Oboian	i-i frică
39.	Nagheț Petru	Dorghos (Dorgoș)	Timiș	„	i-i frică
40.	Dehelean Ion x.	„	„	„	i-i frică, sătul de bătălie
41.	<u>Ivan Simion</u>	Felso Vișeu (Vișeu de Sus)	Maramureș- Sighet	Slobodojina. Kurski gub.	nu vrea, nu e sigur
42.	Haroșa Ilie	Prizlop	Bistrița- Năsăud	Prodiv. Comitet Oboian	46 ani
43.	Marian Ivan	Bogoș Tengher (Boghiș)	Sătmar	„	45 ani. I-a fost destul
44.	Simon Gheorghe	Vișeu de Jos	Maramureș	„	2 ani destul
45.	Moise Petre	Rogna de Jos (Rona de Jos)	„	„	pușcat
46.	Roba Nicolae	Măgura	Kolosvár (Cluj)	„	e sătul
47.	Marin Teodor	Lupșa	Turda-Arieș	„	2 ani destul
48.	Rodoslav Ștefan	Partoș	Torontal	Prodiv. Comitet Oboian	e bolnav
49.	Moraru Ion	Cernok Cherestul (Cristur)	Hunedoara	„	e slab
50.	Arsentie Martin	Rișca	„	„	rănit, slab, nu vrea
51.	<u>Jighet Gheorghe</u>	Covejd (Cuoveșdia)	Timiș	Oboian, Zemska Uprava	i-i frică [...]
52.	Pătrușel Ion	Albac	Turda-Arieș	Prodiv. Comitet Oboian	44 ani, 3 ani a fost
53.	Barinț Iosif	Covejd (Cuoveșdia)	Timiș	„	2 ani, destul
54.	Teodor Nicolae	Ciuda (Ciudanovița)	Caraș- Severin	„	2 ani destul
55.	Ciulei Toma	Obreja	„	„	i-i frică
56.	Ciuca Miron x.				
57.	Gheț Nicolae	Recea-Cristur	Solnoc- Dăbâca	„	nu e vrednic
58.	Simonca Gheorghe	Dăbâca	„	„	rănit de 2 ori
59.	Deneș Simeon	Panticeu	„	„	sătul
60.	Rus Vasile	„	„	„	are frați dincolo

61.	Guja Gheorghe	„	„	„	i-i frică
62.	Pascal Simeon	Morou (Morău)	„	„	i-i frică
63.	Trifan Nicoale	Ielciu	„	„	i-i frică
64.	Popa Petre	Cernuc	„	„	are frați
65.	Ciozu Nicolae	Albac	Turda-Arieș	„	fost rănit
66.	Badea Gheorghe	Holbac (Holbav)	Făgăraș	Econ. Solontiska Kurski gub.	
67.	Ciuca Iosif	Dezești	Caraș- Severin	„	
68.	Fâțan Nicolae	Torcla (Toarcla)	Cincu Mare (Târnava Mare)	„	
69.	Gheorghe Caza x.				
70.	Simeon Costea	Șaitin (Șeitin)	Cinatul (Cenad, Arad)	Oboian, la Nic. Vas. Bolrov	n-are voie
71.	Metea Viorel	Vereș Mort (Unirea)	Turda Aranyos (Turda- Arieș)	Oboian Prodov. Comitet	e rănit în spate
Oboian, 16/X-1917					
72.	Popa Grigore	Șomoșteș (Șomoșcheș)	Arad	[...]	
73.	Bocșa Gheorghe x.	Bicsat (Bicsad)	Sătmar	Oboian. Prodov. Comitet	e din Ungaria
74.	Berende Dumitru	Negrești	„	„	i-i frică
75.	Ardelean Petre	Gurbeghi (Gurbeiu)	Bihor	Oboian. Prodov. Comitet	i-i frică
76.	Teodor Mihail	Negrești	Sătmar	„	de 38 ani
77.	Teodor Vasile	„	„	„	i-i frică
78.	Vinț Ion	Salca	Bihor	„	a fost destul
79.	Sfura Iosif	Livezeni (Livada)	Sătmar	„	înghețat picioarele
80.	Secaz Gheorghe	Borșa	Bihor	„	i-i frică
81.	Avram Mitruș	Forău	„	„	slab [...]
82.	Moldovan Dumitru	Petelea	Mureș- Turda	„	sătul de bătaie
83.	Ludean Iosif	Ilteu	Arad	„	i-a fost destul
84.	Filipan Ion	Unguraș	Sătmar	„	nu vrea

CELE TREI CRIȘURI

85.	Poptele Gheorghe	Negrești	„	„	i-i frică
86.	Gabor Petre	Forău	Bihor	„	nu vrea
87.	Petruș Maftei	Cuteiuș (Curtuiuș)	Solnoc- Dăbâca	„	42 ani
88.	Gudecuti Gheorghe	Satu Nou de Sus	Sătmar	„	i-i frică
89.	Câmpean Laslo	Coroi[u]	Sătmar	Oboian. Prodov. Comitet	slab de picioare
90.	Pop Ion	Rus	„	„	47 ani, pușcat
91.	Toma David	Corolea (Coroiu)	„	„	i-i frică
92.	Toma Vasile	„	„	„	rănit de 3 ori
93.	Bota Ion	Trăsăuț	„	„	vrea să fie prizonier
94.	Cotincea Vasile	Pojaga	Caraș- Severin	„	vrea să sămână credincios și de l-ar împușa, nu se duce
95.	Bota Vasile	Soconzel	Sătmar	„	i-i frică
96.	Bota Ioan ⁷ .				
97.	Șarpe Coman	Lipova	Timiș	„	reumatism
98.	Teodor Nicolae	Straja	Alba de Jos	„	i-i frică
99.	<u>Simon Avram</u>	Henig	„	Erzsava Zavod. Gara Marina	
100.	<u>Goța Ion</u>	Dumitra	„	„	
101.	Hanst Dumitru	Pătrăuți	Strojaneți (Starojineț, Basarabia)	Oboian. Prodov. Comitet	rănit, reumat.
102.	Vințeș Simion	Orăștioara de Jos	Hunedoara	„	50 ani
103.	Moje Matei	Goroia (Coruia)	Sătmar	Erzsava Zavod. Gara Marina	slab
104.	<u>Bucur Gheorghe</u>	Nou Roman	Târnavă Mare	Oboian. Prodov. Comitet	
105.	Popovici Ilie	Jupanec (Jupalnic)	Caraș- Severin	„	tânăr, dar i- i frică
106.	Sorodan Petru	Seleuș	Arad	„	n-are voie
107.	Mogheț Ion	Zorlențu Mare	Caraș- Severin	„	nu vrea
108.	Ambrozi	Kurta Ker (Chier)	Arad	„	n-are voie

	Almăgean				
109.	Magyar Petru	Voitec (Voiteg)	Timiș	„	dor picioarele
110.	Precup Constantin	Alecuș	Alba de Jos (Alba)	„	i-i frică
111.	Gheorghe Manea	Ferihaz (Albești)	Târnava Mare	„	i-i frică
112.	Luca Pavel	Timișoara	Timiș	„	înghețat picioarele
113.	Muntean Moise	Rozavia (Rozavlea)	Maramureș	„	i-i frică
114.	Herbe Iosif	Soborșin (Săvârșin)	Arad	„	i-i frică
115.	Cocian Iosif	Târlișua	Solnoc- Dăbâca	„	nu vrea
116.	Pușcaș Lorinț	Spinuș	Bihor	„	are muiere și copii
117.	Muntean Crucian	Apoștol (Apoșu)	Târnava Mare	„	i-i frică
118.	Crăciun Miron	Boz	Hunedoara	„	n-are voie
119.	Murai Iacob	Rozavlia	Maramureș	„	i-i frică
120.	Pătru Ivan	Blăjani	Hunedoara	„	vătămat
121.	Varga Carol	Meghiaș (Mediaș)	Târnava Mare	„	n-are voie
122.	Strugar Vasile	Preteș de Jos	Gura Humorului (Suceava)	„	n-are voie
123.	Cristian Ivan	Frâia (Axente Sever)	Târnava Mare	„	i-i frică
124.	Covaci Gheorghe	Rozavia (Rozavlia)	Maramureș	„	e rănit, 3 ani soldat
125.	Vasile Cozma	Armacova	Timiș	„	i-i frică
126.	Faur Gheorghe	Jac	Silagyemeg (Sălaj)	„	Nu vrea
127.	Bura Ion	Gherța Mică	Ugocea (Satu Mare)	Oboian. Prodiv. Comitet	bătrân, slab
128.	Ghiță Ion	Samoș Monoștur (Merișor)	Sătmar	„	i-i frică
129.	Babi Filip	Ghiorac (Ghioroc)	Arad	„	dor picioarele
130.	Mușca Gheorghe	Călaștea (Calatea)	Bihor	„	nu vrea
131.	Aron Gheorghe	Saliuș (Seleuș)	Arad	„	nu vrea
132.	Mățucan Petre	„	„	„	nu vrea
133.	Sente Butar	Curtacer (Chier)	„	„	45 ani

134.	Ciobotar Gheorghe	Voșlab (Voșlăbeni)	Cic (Ciuc)	„	rănit picior
135.	Timotei Jianu	Ogrădina (Ogradena)	Caraș- Severin	„	45 ani
136.	Ienuț Ion	Timișoara	Timiș	„	nu poate
137.	Ionescu Ion	Mehadia	Caraș- Severin	„	i-i frică
138.	Gândilă Ion	Bocsic (Bocsig)	Arad	„	i-i frică
139.	Lucuț Ion	Turț	Ugocea (Satu Mare)	„	i-i frică
140.	Leș Ion	„	„	„	i-i frică
141.	Sás Petre	Moișeni (Moiseiu)	Sătmar	„	i-i frică
142.	Marița Ghiril	Turț	Ugocea (Satu Mare)	„	i-i frică
143.	Genț Gabor	Baia Mare	Sătmar	„	rănit
144.	Văcaru Simion	Prigor	Caraș- Severin	„	rănit rău
145.	Ciocan Petru	Huta (cătun Certeze)	Sătmar	„	n-are voie

Sătmar = 19
 Bihor = 7
 Arad = 10
 Solnoc-Dăbâca = 2
 Caraș-Severin = 6
 Timiș = 5
 Alba de Jos = 4
 Bucovina = 2
 Hunedoara = 3
 Târnava Mare = 5
 Maramureș = 3
 Sălăgiu = 1
 Ugocea = 4
 Ciuc = 1

[De mâna lui Iacob Popa]:
 În mejdul Oboian mai sunt 2 fabrici de zahăr și un Hutor
 (sucursală de moșie):
 1) Pereverzevski zavod. zah. La 45 v[erste] din Oboian;
 2) Vinyanski zavod. zah. de la 1 încă 22, dar de la gara
 [...] Sever-
 donenski [...] sunt 15 km și de la gară se poate vorbi cu
 telefonul la
 fabrică, care va trimite trăsura p[entru] comisiune.
 Toate 3 punctele aceste au un singur stăpân și sunt la ele
 laolaltă 60
 prizonieri români.
 Recapitulație: Numărul prizonierilor din mejd 204
 Prezenți la adunare 139
 Înscriși voluntari 11.

Livnî, 22/X-1917

Nr. crt.	Numele și prenumele	Localitatea ¹	Comitatul	Unde lucrează	Observații
1.	<u>Ion Oltean</u>	Ocna Sibiu	Alba de Jos	Kusinov. Livnî	nu vrea
2.	Dumitru Gherman	Bradeu (Brateiu)	Bihor	Președintele Prodovost	nu vrea
3.	Gavril Popovici	Șuncuiuș	Bihor	„	n-are voie
4.	Romul Moga	Poiana Arieș	Turda-Arieș	„	n-are voie

5.	Procopie Bogăcian	„	„	„	n-are voie
6.	Pavel Curt	Bela Arcaș (Archiș)	Bihor	„	se lasă așa
7.	Popa Teodor	Căbești	„	„	n-are voie
8.	Petru Tapșa	Udlaca (Otlaca = Grăniceri)	Arad	„	n-are voie
9.	Vasile Ianădrău	Udlaca (Grăniceri)	„	Președintele Stalin Terbuna	n-are voie
10.	Măcicaș Filip	Fenereș (Feneriș)	Bihor	Președintele Vasilovici Krivașin	a fost în bătaie
11.	Luca Sandor	Carandu (Cărăndeni)	„	Președintele Prodovost.	45 ani
12.	Dărăbuț Ion	„	„	„	45 ani
13.	Mat Ilie	Kabotin[?]	Arad	Stația Verhova Econ. Zasidatele	44 ani
14.	Vasile Miteșan	Dealul Geoagiului	Alba de Jos	„	cere vreme
15.	Ignat Teodor	Râmeți	„	„	43 ani
16.	Ignat Ioan	„	„	„	43 ani
17.	Geogean Vian	Galda de Sus	„	„	nu e harnic
18.	Ion Baci	Dârlos	Târnava Mică	„	e slab
19.	Morar Ion	Giacăș	„	„	i-i greu
20.	Socovean Gheorghe	Ciuguzel	Alba de Jos	„	
21.	Boncaș Simion	Mihalțfalva (Mihalt)	„	„	i-i frică
22.	Comșa Gligore	„	„	„	i-i destul
23.	Hera Vasile	Borz	Bihor	„	i-i frică
24.	Ardelean Florian	Cheresic (Cheresig)	„	„	i-i frică
25.	Niculai Gunea	Ciuhal (Ciuhoiu)	„	„	i-i frică
26.	Bolca Iosif	Gârbova (Gârbova de Jos)	„	„	i-i frică
27.	Lazăr Gros	Stoineaș (Stoineaș)	„	„	i-i frică
28.	Dumitru Fărțală	Bicaz (Bicazul Ardelean)	Cicmegye (Ciuc)	„	i-i frică
29.	Gavrilă Fărțală	„	„	„	i-i frică
30.	Niculae Savu	Nevoieș (Lunca)	Hunedoara	„	nu știe nici el

31.	Cucu Micloș	Biharsenteleg (Sânteleg)	Bihor	Econ. Panicuski	îl dor picioarele, nu vrea
32.	Casap Micloș	Țărănciaz (Cerneteaz)	Timiș	Econ. Pojidaițku	i-i frică
33.	Gheorghe Novăcescu	Somoșreve (Cornereva)	Caransebeș (Caraș- Severin)	Econ. Pușkașka	i-i frică
34.	Ilie Dumitru	Sârbova	Timiș	Econ. Natarnis Apalkov	i-i frică
35.	Gheorghe Cuha	Sătmar	Sătmar	„	n-are voie
36.	Lazăr Berniac	Satu Nou	Torontal	Econ. Vizavik	n-are voie
37.	Vermeșan Gheorghe	Sasmanic (Manic)	Solnoc- Dăbăca	Econ. Piciorski Baran	mai așteaptă puțin
38.	Gligore Crișan	Sasbongord (Bongard)	Bistrița- Năsăud	„	
39.	Câmpian Zaharia	Șilea	Maroș- Torda	Econ. Avecenski Baran	
40.	Gabor Filip	Morăreni	Maroș- Torda	Econ. Avecenski Baran	
41.	Iosif Berovaș	Galșa	Arad	Econ. Eminia Axona	i-i frică
42.	Ion Sătmărean	Pecica	Arad	„	n-are voie
43.	Todorian Gligore	Bahan (Buhani)	„	„	i-i frică
44.	Ardelean Ilie	Pecica	„	Econ. Victoria	i-i frică
45.	Ion Coșorea	Rodna Veche	Bistrița- Năsăud	Econ. Kunaciu	44 ani
46.	Dângă Adam	Românești	Caraș- Severin	Econ. Vidințchi	i-i frică
47.	Pădurean Iovița	Valcezu (Vulcez)	Vaidea Videa (Hunedoara)	Econ. Lincina	i-i frică
48.	Ivașcu Ion	Băcâi (Băcia)	Hunedoara	„	i-i frică
49.	Ilie Poganu	Hapiș [?]	Bihor	Grof. Tuzuvo	i-i frică
50.	Jurcă Vichentie	Hotar	Bihor	„	i-i frică
51.	Gheorghe Teodoris	Săran (Serani)	„	„	bolnav, nu vrea
52.	Bradea Teodor	Bragca (Bratca)	„	„	i-i frică

53.	Toma Teodor	„	„	„	i-i frică
54.	Petre Bot	„	„	„	i-i frică
55.	Petreuș Mihai	Botiza	Maramureș-Sighet	„	i-i frică
56.	Talpăș Iosif	Vama	Sătmar	„	are copii
57.	Ivan Alexandru	Roșia Petriș	Arad	„	44 ani
58.	Vardău Dumitru	Bocșa Română	Caraș-Severin	Econ. Zemski	tare frică
59.	Nicolae Trif	Pecica	Arad	„	
60.	Lingurar Vasile	Sekesaraniag (Arăneag)	„	„	are hibă
61.	Danciu Petre	Valea Tăi (Valeapai)	Caraș-Severin	Econ. Davidov	i-i frică
62.	Oltean Iacob	Moroda	Arad	Econ. Fetkova	
63.	Cozonac Const.	Rodna Veche	Bistrița-Năsăud	Econ. Chinezovka	
64.	Blidăran Traian	Carei	Sătmar	Econ. Sabuz	
65.	Vasile Sandu	Purcăreni	Brașov	Econ. Zemka Uprava	⁸
66.	Gheorghe Perji	Rostinca	Cernăuți	„	

¹ Între paranteze rotunde denumirea actuală, iar în paranteze pătrate tacite întregiri ale autorului.

² Sublinierile nu ne aparțin, ele sunt conform originalului.

^x În documentul original primele patru nume sunt șterse, tăiate.

³ Semnul x care există în dreptul unor nume este conform cu originalul și-i indică pe cei ce au refuzat ori s-au răzgândit.

⁴ În dreptul numelui nu sunt specificate localitatea și comitatul.

⁵ *Idem.*

⁶ Tăiat peste nume.

⁷ Tăiat peste nume.

⁸ Din 66 de prizonieri de la Livnî numai doi au acceptat să devină voluntari: Nicolae Trif din Pecica și Ioan Olteanu din Ocna Sibiului.

XVI.

[Eleț, 7 septembrie 1917 – 1 ianuarie 1918]

ANGAJAMENT,

Subsemnații ofițeri, subofițeri și soldați de naționalitate română din Austro-Ungaria, prin aceasta ne angajăm ca voluntari în armata română.

Din momentul iscălirii acestui angajament ne socotim ca ofițeri, subofițeri și soldați ai României.

În calitatea aceasta noi ne vom bucura de toate drepturile și beneficiile, de cari se bucură ofițerii, subofițerii și soldații armatei române, - așa noi și familiile noastre vom fi împărtașiți de aceleași plăți, ajutoare, recompense și pensuni, de cari se bucură ofițerii, subofițerii și soldații români și familiile lor.

În armata română vom fi primiți cu aceleași grade, cu cari am servit în armata austro-ungară și ni se vor socoti anii de serviciu, atât cei serviți în armata austro-ungară, cât și timpul petrecut ca prizonieri în Rusia.

În schimb, oricare dintre noi nu ar răspunde la chemare, va fi socotit dezertor și pentru orice călcare de lege vom fi judecați după legile românești.

Dumnezeu să ne ajute, ca prin lupta noastră să dezrobim țările locuite de români și să ne întemeiem pe vecie România mare, glorioasă, puternică și fericită!

Rîlsk, la 17/-IX-1917.

Ilie Dumitru, fruntaș din Petroasa (Bihor),

Martin Todor, fruntaș (mașinist) din Bratca (Bihor).

Lgov, 22/IX-1917

Vichentie Oancea

Dumitru Bălgrădean

Faur Gavril

Ion Gere

Miruț Andrei

Coran Dumitru

Crișan Nicolae

Oprîșan Isaia

Traian Nemeș

George Perja

Pogia Vasilie

Iosif Bucță

Filip Ion

Staicu Ilisie

Iosif Buruian

Pavel Cristescu

Simion Pinte

Dumitru Raț

Țifraș Gheorghe

Oboian, 16/X-1917

Simion Avram

Ion Goța, căprar

George Bucur

Livni, 24/X-1917

Ioan Oltean, sergent

Nicolae Trif

Sudja, 27/IX-1917

Cosma Brădean [din] Ovcea, Torontal

Dimitriev, 1/X-1917

Toma Suptirel din Nocrich, [în slujba lui]

Ion Milincki

Știga, 6/X-1917

Danciu Avram din Vașcău [în slujbă la]

Eminia Lazarov, gubernia Kursk.

Tim, 11/-X-1917

Nicolae Știopu

Vasile Faur

Oboian, 15/X-1917

Nan Valeriu

Ion Păsulă

Iosif Cioca

Gheorghe Badiu

Nicolae Fâțan

Zenovie Muntean

Ioan Ban

Zaharie Moldovan, sergent

Eleț, 29/X-1917

Gheorghe Retegan, fruntaș

Bunda Aurel

Brumar George

Eleț, 1/I-1918

Nicolae Lințu

Mihail Modoc prin Popa [Iacob]

XVII.

Regatul României
 personal
 Corpul voluntarilor români
 Comisiunea a III-a

f. urgent, confidențial,

Nr. 214. Kursk, 1917, octombrie 24

Președintele Comisiunii a III-a

Către

domnul membru din comisiune vicar Iacob Popa,
 prin voinski nacialnik

Livnî

Cu onoare vi se trimite un exemplar din ordinul circular Nr. 996 al C.V.R., rugându-vă să binevoiți a comunica de urgență subsemnatului relațiile ce ați putea culege din orașul Eleț și eventual gubernia Orlov în această privință, în special pentru blănuri de oaie, miel, seuri (Grăsimi), uleiuri de floarea soarelui, cositoriu (staniu), plumb, piei etc.etc., în stare naturală sau fabricate, cu ce preț se pot vinde și în ce localități se găsesc. Aceste informații le-ați putea lua atât prin prodovlski comitet, cât și prin investigațiunile ce veți binevoi a le face, atât în orașul Eleț, cât și în activitatea dv. de prin județe.

De asemenea, vi se trimite un exemplar după ordinul Marelui Stat Major [...] nr. 18.144 din 18/IX a.c. pentru a ști cum să vorbiți cu acei voluntari cari cer să devină ofițeri de rezervă, nepromițându-li-se alte drepturi decât cele prevăzute în ordinul menționat al M.S.M....

Cu această ocaziune vă comunic că, în urma demersurilor făcute pe baza recipisei predată de dv. plu[onierului] major Munteanu, am găsit plicul recomandat trimes de dv. din Știga, când am descoperit o mulțime de corespondență, pe care din neglijența personalului de la voinski nacialnik Kursk nu ne-a fost predată la timp. În această corespondență am găsit și o scrisoare personală a dv. ce v-o anez.

Cât privește chestiunea cu ghețele dv., pentru care mi-ați adresat o scrisoare nu numai lipsită de urbanitate, dar chiar ofensatoare (?!), vă va face obiectul unei corespondențe aparte din care veți vedea că învinuirea ce mi-o aduceți, pentru că nu v-am dat concursul cerut, e nu numai neserioasă, dar și malițioasă. În dorința însă ce am ca cu membrii comisiunei să am relațiuni cât mai strânse pentru interesul marei cauze comune, consider scrisorile dv. numai ca un incident, cu atât mai neplăcut, cu cât e mai surprinzător și mă abțin în detrimentul ofensei ce mi-ați făcut să dau cursul convenit scrisorilor dv. lipsite de uzanța politeței cerută în corespondență, cu atât mai mult cu cât acuzațiunea ce mi-o aduceți o bazați pe prezumțiuni. Țin însă să vă comunic aceea ce dv. pare că ignorați că, în limitele posibilității și greutăților inerente situațiunii în care ne găsim, am luptat și lupt să dau tot concursul necesar membrilor din comisiune, pe care-i stimez și consider ca frați buni, iar nu vitregi cum aveți dv. aerul să mă tratați în scrisorile personale ce mi le-ați trimes.

Dovezile eroarei dv. le veți primi chiar de la un consătean al dv., plut[onierul] major Munteanu Iacob, care mi-a prezentat scrisoarea dv. după întoarcerea mea din propagandă și care a fost martorul ordinului sever ce l-am dat în a fi servit.

Totodată veți binevoi a cunoaște că până astăzi s[ub]locotenentul Cucu n-a venit la Kursk. Pe dată ce va veni, îi voi da ordin să vă predea obiectele solicitate.

Cât privește activitatea dv., nu este nevoie să luați înțelegere cu locot[enentul] Cucu, ci să vă conformați instrucțiunelor scrise ce le-ați primit cu ordinul 208 din 13 oct. și verbale date la venirea dv. în Kursk, adică veți începe cu revizuirea guberniei Orlov și apoi Tula. Marșruta mi-o veți înainta de urgență, odată cu rezultatul obținut la Livnî.

Cu poșta vă trimet jurnalele.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Ghe. G. Plesnilă

XVIII.

Regatul României
octombrie 1917
Corpul voluntarilor români
Comisiunea a III-a

Nr. 226. Kursk, 28

Președintele Comisiunii a IIIa

Către
dl. membru-delegat părintele vicar
Iacob Popa, prin voinski nacialnik
Eleț

Binevoîți a cunoaște că Corpul voluntarilor români, cu ordinul nr. 1087 din 24/X a.c., a pus la dispoziția subsemnatului suma de 442 (patrusutepatruzecișidouă) ruble din fondul donat de Societatea de asigurare Dacia Română de 20.000 lei, ca parte proporțională cuvenită acestei comisiuni, pentru a se distribui ca ajutor prizonierilor români bolnavi sau incapabili de a munci (infirmi de preferință).

Conform ordinului Ministerului de Război nr. 55561, aceste ajutoare se vor distribui prin comisii sau membrii delegați ai comisiunilor, care vor da ajutoare numai aceluia ce sunt în incapacitate temporală de a munci din cauza unei boale sau infirmități.

Pentru executarea acestui ordin pui la dispoziția fiecărui membru delegat: dl. părinte vicar Iacob Popa și s[ub]locotenentul Cucu Ilie câte 221 (douăsutedouăzecișiuana) ruble cu următoarele îndatoriri: 1) ajutoare se vor da personal de domnii membri cu ocaziunea propagandei și după ce s-au convins de visum că solicitatorii sau cei anunțați sunt în cazul de a fi ajutați; 2) cuantumul ajutorului se lasă la facultatea dlor membri delegați; dat fiind însă că trebuiesc ajutați numai cei incapabili de muncă și pentru ca ajutorul să aibă ceva efect, se recomandă să nu fie mai mic de zece ruble, nici mai mare de 20 (douăzeci); 3) cei ajutoarați vor semna de primire, menționând suma în statul nominal ce vi se alătură și în prezența dlui membru delegat; 4) după terminarea sumei, statul va fi certificat de dl. membru delegat și înaintat subsemnatului, pentru a-i da cursul legal; 5) se recomandă stăruitor dlor membri ca, cu ocaziunea propagandei, să se intereseze de prizonierii români (cu nume românești sau cari vor da probe suficiente că sunt români) aflați pe la lagăre, spitale etc. și vor face ca ajutorul dat să fie numai de real folos celui ajutat, dar pe cât este posibil să fie văzut de cât mai mulți prizonieri, pentru a vedea solitudinea ce avem pentru ei; 6) după primirea prezentului ordn. domnii membri delegați îmi vor raporta locul unde să le expediez suma de bani pentru ajutoare; dlor însă vor putea începe, dacă li se ivește ocazia, să distribuie ajutoare în limita sumei fixate; 7) se anexează statul nominal.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Ghe. G. Plesnilă

[Marginal Iacob Popa notează următoarele]: „În 11/XI am cerut deslușiri de la dl. maior, că pentru ce mă numește membru delegat?”

XIX.

Corpul voluntarilor români

Comisiunea a III-a

Nr. 288. Kursk, 30 octombrie 1917

Președintele Comisiunii a III-a

Către

Sublocotenentul Cucu Ilie, membru delegat al Comisiunii și

dl. părinte vicar Iacob Popa

[Elet]

Urmare la ordinul 208 din 13/10 a.c., dat fiind că din experiențele avute cu ocazia propagandelor de până în prezent s-a constatat că adunările de voluntari la centre (mejduri) nu dau rezultate bune și pentru ca acțiunea noastră să fie cât mai intensă, astfel ca unanimitatea prizonierilor de origine română să poată fi văzuți și cercetați, se recomandă următoarele: 1) adunările de prizonieri pe la mejduri pe viitor sunt interzise; prizonierii trebuie văzuți și cercetați acolo unde se găsesc: lagăre, stabilimente industriale, economii etc.; acolo unde prizonierii sunt împărțiți individual pe la munci agricole, moșii etc. se va face apel la președintele volozdului (plasei) respectiv și-i solicită ca să fie adunați numai în zile de sărbătoare la reședința plasei, unde vor fi cercetați de dv., împreună cu subcomisiunile, ce se recomandă să le trimiteți înainte cu câteva zile cu jurnale;

2) se impune ca la fiecare stabiliment important, fabrici, etc., unde numărul prizonierilor este mai mare de 40, să avem în permanență câte un agent propagandist, în care scop vi se recomandă ca la toate stabilimentele etc. să căutați să câștigați unul sau doi voluntari dintre cei cu simțăminte patriotice și cu aptitudini de propagandiști, pe cari să-i lăsați la acele stabilimente, pentru a influența asupra celorlalți; numele lor să mi se facă cunoscut de urgență, pentru a le trimite jurnale, broșuri și eventual bani la adresa ce mi-o veți indica; în privința banilor aștept aprobarea de la C.V.R. și vă voi comunica alocația zilnică; pe cât se poate însă, chestiunea materială la agenții[i] propagatori din stabilimente să fie exclusă; toți agenții vor avea câte un document personal, în care li se va menționa că sunt voluntari români și lăsați la stabilimentul... pentru propagandă; aceste documente le veți exopera prin v[oinski] n[acialnik] al mejdului respectiv;

3) numărul subcomisiunilor vor trebui sporite; în această privință vă veți conforma ordinului 208, al. 3; dacă nu găsiți oameni în vârstă, alegeți dintre cei mai tineri de 40 ani, însă nu mai tineri de 30; pe aceștia i-i veți trimite la Kiev pentru echipare și le veți da instrucțiuni să se înapoieze; pentru urgență vi se recomandă să raportați direct la C.V.R. în această chestiune, trimițând raportul chiar cu oamenii; în același timp mă veți încunoștința telegrafic de data expedierii acestor voluntari pentru a face și subsemnatul cerere;

4) pentru îndeplinirea activității noastre în acest sens și potrivit ordinului C.V.R. nr. 971, vor trebui revizuite toate guberniile ce dețin de Comandamentul militar Moscova și fixeze guberniile Orlov și Tula de cercetat în cursul perioadei 1 noiembrie – 1 decembrie a.c.; dv. veți lucra de acord cu dl. membru părinte vicar Iacob Popa, în care scop vă veți transporta de urgență la Elet, unde se află dsa și împreună vă veți întocmi marșruta; toate

stabilimentele (fabricile etc.) unde numărul prizonierilor trece de 15 trebuiesc văzute de unul din membri; subcomisiunile vă vor precede, distribuind gazete și pregătind cu câteva zile înainte de sosirea dv. pre prizonieri; acolo unde veți fi reușit să vă lăsați agenți stabili, nu veți mai trimite subcomisiuni, ci la data când veți fi anunțat de agenți vă veți transporta dv. pentru a primi voluntarii;

5) de altfel, experiența ce ați căpătat-o dv. în decursul propagandei de până acum v-a dat noțiunile necesare pentru detaliile ce sunt de urmat în viitor și acolo unde ați constatat că simțământul național e mai stins, acolo trebuiește să depuneți toată forța inteligenței dv. pentru a redeștepta printre prizonieri acest simțământ;

6) în fiecare săptămână să-mi trimiteți câte un raport detaliat dar precis asupra activității urmate și adresele diferitelor lagăre, stabilimente, eventual prizonieri, pentru a le trimite jurnale, scrisori și manifeste, la cari lucrez în prezent;

7) acest ordin veți binevoi a-l aduce la cunoștința dlui vicar Iacob Popa, care-mi va comunica primirea prin adresă specială;

8) vă încredințez suma de 442 (patrusutepatruzecișidouă) ruble, din cari veți preda dlui părinte 221 r[uble] și restul vi-l veți reține; această sumă având destinația prevăzută în ordinul 226 din 26/X, căruia vă veți conforma; de primirea sumei veți elibera cuvenita chitanță.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Ghe. G. Plesnilă

P.S. Domnii membri îmi vor comunica de îndată localitatea și adresa unde urmează să le trimit corespondența, jurnale etc.

[Însemnarea lui Iacob Popa]: Am primit de la dl. locot[enent] Ilie Cucu suma de 221 r[uble] (adecă douăsutedouăzecișiuana) r[uble] cu destinația exprimată în scrisoarea de mai sus.

Eleț, la 7/XI 1917.

Iacob Popa, vic[ar] for[aneu]

XX.

Corpul voluntarilor români
Comisiunea a III-a

Nr. 230/1917, Kursk, 30 octombrie

Președintele Comisiunii a III-a

Către

domnul membru-delegat părintele vicar Iacob Popa,
prin s[ub]locot[enentul] Ilie Cucu,

la Eleț

Cu onoare vi se face cunoscut că am primit prin s[ub]locot[enentul] Cucu rapoartele trimise, împreună cu scrisoarea dv., la care vă comunic: 1) cu nr. 214 din 24 l.c., trimis recomandat prin voinski nacialnic Eleț, v-am înștiințat despre primirea corespondențelor întârziate și v-am dat relațiuni în chestiunea pretențiunilor ce aveți cu comanda de ghete; 2) cu nr. 224 din 27 oct. v-am înaintat declarația plut[onierului] major Munteanu și v-am răspuns scrisorilor dv., invitându-vă să faceți un raport oficial, pentru a urmări ca voluntarul să vă plătească pretențiunea ce o aveți; 3) în privința celor 2 voluntari subofițeri ce i-ați câștigat la Livni, dacă nu au fost expediați din Eleț, îi veți reține p[entru] propagandă, trimițându-i la Kiev numai p[entru] echipare și solicitând a vi-i înapoia, fixându-le dv. locul unde să vă găsească; dacă însă au fost expediați, mă veți

anunța, pentru a interveni la C.V.R. să-i înapoieze echipați; 4) cu s[ub]locot[enentul] Cucu vi se trimete ordinul nr. 228 și suma de 221 douășutedouăzecișiuna ruble; de primirea căroră vă rog a confirma; 5) veți cere de la v[oinski] n[acialnik] Eleț să vă predea corespondențele ce vi le-am trimis.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Ghe. G. Plesnilă

[Marginal Iacob Popa notează]: În 12/XI 917 am răspus că au fost trimiși la Kiev și că sunt mai tineri de 30 ani.

XXI.

[C.G. Pietraru către Iacob Popa]

[Kiev, înainte de 30 octombrie 1917]

dlui vicar Popa Iacob

Am onoare a vă aduce la cunoștință ord[inul] Marelui Stat Major nr. 18144 din 18 septembrie 1917: „Ministrul de război (Direcția superioară a școalelor militare) prin ord[inul] circular nr. 5 din 18 VIII 1917 a stabilit că, cu începere de 1 octombrie 1917, se vor primi în școalele pregătitoare de ofițeri numai acei tineri cari au ca studii cel puțin 6 clase de liceu sau studii similare pentru infanterie și cavalerie și 8 clase reale pentru artilerie, iar ca condițiuni de vârstă să nu fi trecut de 35 ani (să aibă cel mult 35 ani împliniți la 1 octombrie 1917).

Prin rezoluțiunea ministerială pusă pe referatul Marelui Stat Major, biroul A.-B. nr. 17.877, s-a aprobat ca dispozițiunile ord[inului] circular nr. 6 să se aplice întocmai și tinerilor ardeleni și bucovineni.

Vă rog prin urmare să vă conformați întocmai acestui ordin.

Șef de Stat Major al Corpului voluntarilor români

Locot[enent] colonel C. G. Pietraru.

[Pe verso Iacob Popa notează]: Prez[entat] 30/X 1917.

XXII.

[Eleț, 31 octombrie 1917]

Regatul României

Corpul voluntarilor români

Comisiunea a III-a

Iacob Popa, vicar for[aneu] arhiepiscopal al Făgărașului,
membru în Comisiunea a III-a de recepționare a voluntarilor
români în Rusia

Către

dl. maior Plesnilă Ghe., președ[intele] Comis[iei] a III-a
[Kursk]

Aici alăturat vă trimit procesul verbal luat cu caporalul Teodor Raț, carele dorește să fie reprimat în șirul voluntarilor români și anume ca membru într-o subcomisiune de propagandă aici în Rusia. Așa știu că dv. îl cunoașteți destul de bine, pentru ca să-i dați o rezoluțiune ori să înaintați cauza C.V.R. cu opinie competentă. Subsemnatul am auzit multe rele despre omul acesta și, fără ca să-i trag la îndoială intențiunea curată, mă simt

dator a constata că e iubitor de aventuri și nestatornic, așa încât ușor ar putea compromite acțiunea noastră.

Eleț, la 31/X 1917.

Iacob Popa

[Pe aceeași filă rezoluția maiorului Ghe. Plesnilă în această problemă].

Nr. 249, 7/XI 1917.

Dlui părinte vicar Iacob Popa

Dat fiindcă în repețite rânduri acest voluntar prin diferite manopere mincinoase a cătat să se sustragă de la obligațiunile ce le-a avut și toate încercările făcute personal de subsemnatul de a-l corija a[u] rămas infructuoase, probându-mi că este aplicat la vițuri, nestatornic și mai cu seamă laș:

Se respinge cererea prin care are aerul de a ne pune condițiuni. Nu are însușiri morale pentru a i se da o acțiune de încredere și nici nu se mai poate pune temei de astă dată pe sentimentele ce le manifestă.

Corpul voluntarilor români nu are lipsă de acest element.

Dacă în adevăr voiește a proba că și-a îndreptat purtarea, să se ducă la C.V.R. în lagărul din Darnița. În subcomisiune însă nu poate fi întrebuițat.

Cu onoare vă rog a-i pune în vedere rezoluțiunea de mai sus.

Vi se înapoiază procesul verbal.

Președintele Comisiunii a III-a,
maior Ghe. G. Plesnilă

RAPORTURILE DINTRE STAT ȘI BISERICĂ. SITUAȚIA CULTELOR NEOPROTESTANTE DIN BIHOR ÎN ULTMII ANI AI CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

După intrarea României în cel de-al doilea război mondial, în vara anului 1941, conducerea statului român a preconizat o serie de măsuri menite să asigure liniștea și stabilitatea (atât de necesare pentru susținerea propriului efort militar), între care unele au avut un evident caracter represiv, cum au fost cele de combatere a pericolului comunist. Lor li s-au asociat altele, care au vizat minoritatea evreiască din România, precum și cultele neoprotestante. Despre acestea din urmă s-a scris prea puțin până acum, astfel că – după opinia noastră – orice demers istoriografic în direcția respectivă este necesar și meritoriu. El se poate fundamenta pe o informație consistentă, care este păstrată în arhivele centrale și locale.

Având în vedere o asemenea cerință istoriografică, am efectuat investigații în unele fonduri documentare existente în Arhivele Naționale - Direcția Județeană Bihor, unde am descoperit câteva documente inedite, care se referă la raporturile statului român cu cultele neoprotestante pe parcursul anilor de război, dar și în perioadele ulterioare. Acest aspect al vieții religioase prezintă un interes real pentru cercetarea istoriografică și, mai ales, pentru reconstituirea sistematică și temeinic documentată a istoricului cultelor neoprotestante din România, față de care statul român a avut, în secolul al XX-lea, poziții diverse, de la totala lor interdicere până la deplina libertate de manifestare în perioada postdecembristă.

Dispozițiile care au scos în afara legii cultele neoprotestante sunt cuprinse în *Decretul Lege nr. 3942* (din 8 decembrie 1942), care a fost publicat în *Monitorul Oficial* (nr. 305, din același an). În articolul al treilea al acestuia figura trecerea în proprietatea statului a tuturor bunurilor (inclusiv a fanfarelor muzicale) care le aparțineau¹. După desființarea cultelor neoprotestante, autoritățile statului (jandarmii și polițiștii) au realizat o supraveghere atentă a acestor „secte religioase” (cum au fost numite în documente), pentru a le anula tentativele de supraviețuire sau reactivare. De aceea, întâlnim în arhive rapoarte ale instituțiilor care aveau atribuții de păstrare a „ordinii în stat”, în care se fac referiri și la modul cum au reacționat cultele neoprotestante și cum se comportă acestea în raport cu noile condiționări legale. Avem în vedere câteva situații de acest fel, existente în județul Bihor, în anii 1944-1945.

Ne-a reținut atenția, cu prioritate, un *ordin circular* (cu nr. 835 din 29 martie 1944), dat de comandatul Legiunii de Jandarmi Bihor, locotenent-

¹ Arhivele Naționale- Direcția Județeană Bihor (în continuare: A.N.- D.J. Bh), *fond Legiunea de Jandarmi Bihor*, Inv. 32, dos. 12/1944, f. 223

colonelul Ștefan Rusu, tuturor secțiilor și posturilor de jandarmi din componența acesteia.

În document se precizează că Legiunea de Jandarmi „deține informații” cu privire la „sectele religioase de toate categoriile de pe raza ei de acțiune”. S-a constatat că unele dintre acestea „activează, în mod fățiș, ținând adunări, posedând materiale de propagandă sectantă”. Altele, precum baptiștii, „deși nu se manifestă activ, sunt într-o stare de a-ș[te]ptare”, sperând că, nu peste mult timp, își „vor reprimi drepturile avute”. Foștii membri ai sectei baptiste „se mențin în aceasta și fac propagandă ascunsă”, în sensul ca „nimeni să nu părăsească secta”. O dovadă concludentă era faptul că nu-și botezau copiii și le interziceau frecventarea uneia dintre „bisericele” care aveau statut de instituții ecleziastice legale. Așa stând lucrurile, jandarmilor li se dă ordin ca, în caz că „acești sectanți” se dedau la activități cu caracter ilegal, să „fie reprimați de îndată”, adică să fie trimiși în fața instanțelor judecătorești².

La începutul lunii august 1944, același comandant a dat un alt ordin circular (cu numărul 2346) secțiilor și posturilor de jandarmi din Bihor, în care se menționează că pe întreg teritoriul județului sectele religioase continuă să activeze intens, remarcându-se baptiștii și penticostalii. O realitate cu caracter mai general este aceea că „de la data desființării sectelor religioase” (în decembrie 1942), acestea „n-au revenit la vechea [lor] credință” (ortodoxă sau catolică), ci își manifestă speranța că, „la sfârșitul războiului, li se vor acorda toate drepturile pierdute”³. A fost, totodată, semnalată apariția unei noi „secte”, denumită „spiriți”, urmând ca și aceasta să fie supravegheată întocmai ca și celelalte secte, deși pare să fie mai puțin periculoasă⁴.

Legiunea de Jandarmi Bihor⁵ s-a adresat, la 12 aprilie 1944, Postului de Jandarmi Belfir, pentru a obține informații cu privire la noua sectă, solicitându-i un raport care să răspundă la unele întrebări:

1. când a luat ființă aceasta?
2. de cine a fost autorizată casa de rugăciuni a noii secte ?
3. cum se manifestă aceasta ?

Răspunsul a venit la 18 aprilie 1944. Aflăm, astfel, că „secta spiritistă a luat ființă pe raza acestui post” la date diferite:

- în comuna Călacea a apărut în 1926, fiind „adusă” din satul Apatiu, județul Arad, de către locuitorul Ioan Cadar; ea este constituită din 66 de membrii, conducătorul ei de moment fiind Teodor Maghiar; și-a deschis casă de rugăciuni, fără să aibă autorizație legală în acest sens.

² *Ibidem*, dos. 62/1944, f. 3

³ *Ibidem*, dos. 62/1944, f. 3

⁴ *Ibidem*

⁵ *Ibidem*, dos. 45/1944, f. 286

- în comuna Girișul Negru secta „spiriților” s-a încheiat în anul 1925, prin activitatea lui Gheorghe Iancu, care s-a „școlit” tot în comuna Apateu (în județul Arad); ea este formată din 175 de „aderenți” și îl are conducător pe locuitorul Gh. Pantea; are casă de rugăciuni, dar a fost „închisă” la 15 aprilie 1943.

Deci, în momentul când au fost efectuate investigațiile, „spiriții” (sau spiritiștii) din cele două comune mai activau. Ei nu au renunțat însă la ideea că, din nou, vor fi lăsați liberi să „funcționeze”⁶. Jandarmii au procurat date și despre modul cum „activează secta spiriților”. Membrii acesteia se adunau „într-o casă, în jurul unei mese...unde citesc evanghelia, cântă cântece religioase, fac semnul crucei, se roagă, după care unul dintre ei – care este desemnat ca „Mediu” - se prefacă că intră într-o stare letargică, când începe să vorbească, sub pretextul că este dominat de un spirit iar ceilalți ascultă ce spune, punându-i întrebări, la care acesta trebuie să răspundă”⁷. „Spiriții” își țineau ședințele duminica seara. Ei nu evitau biserica din care s-au desprins, ci luau parte uneori la slujbele religioase, ceea ce îi făcea (în ochii autorităților) mai puțin incomozi decât membrii altor secte interzise.

Legiunea de Jandarmi Bihor a „întocmit” – pe temeiul informațiilor de care dispunea - o „situație numerică centralizatoare” a tuturor „sectanților identificați” pe teritoriul județului Bihor pe parcursul anului 1944. Reproducem datele statistice respective:

1. – bapțiști: 4724 (din care 2981 bărbați și 1743 femei)
2. – penticostali: 243 (din care 161 bărbați și 82 femei)
3. – pocăiți sau nazarineni: 130 (din care 64 bărbați și 66 femei)
4. – adventiști de ziua a 7-a: 85 (din care 40 bărbați și 45 femei)
5. – adventiști reformiști: 15 (din care 13 bărbați și 2 femei)
6. – studenți în Biblie sau mileniști: 27 (toți bărbați)⁸.

Așadar, au fost identificați – ca existenți în județul Bihor, în anul 1944 – un număr de 5197 membri ai unor „asociațiuni religioase nepermise”⁹. În anul 1945 au „decedat” sau au trecut „fraudulos în Ungaria” 10 bapțiști¹⁰.

La finele anului 1945, în județul Arad au activat 10.307 membri ai cultelor interzise¹¹, adică aproape dublu decât în Bihor, ceea ce înseamnă că, în acest din urmă județ, manifestarea cultelor neoprotestante - în cei doi ani (1944-1945) - a fost destul de restrânsă, comparativ cu alte zone din vestul țării.

⁶ *Ibidem*, f. 288

⁷ *Ibidem*, f. 285. Unele filme americane de astăzi încearcă să reproducă asemenea experiențe „spiritiste”, beneficiind de o popularitate neașteptată.

⁸ *Ibidem*, dos. 41/1944-1945. La aceștia trebuie, desigur, adăugați „spiriștii” din Călacea și Girișul Negru, în număr de 241.

⁹ *Ibidem*

¹⁰ *Ibidem*, f. 21

¹¹ *Ibidem*, f. 61

ISTORIE LITERARĂ

Constantin-Răducu STANCU

ALBERT CAMUS. LITERATURA REVOLTEI

I. Importanța temei, structura lucrării, sursele

Literatura de specialitate contemporană cu privire la problema revoluțiilor, înțelegând prin aceasta în primul rând lucrările din sfera științelor politice, acordă un rol foarte redus fenomenului ideologico-cultural în procesul de analiză a fenomenului revoluționar. Ea se axează în primul rând pe analiza factorilor socio-economici în determinarea cauzelor unei revoluții, în disecarea desfășurării evenimentțiale și a soartei regimului post-revoluționar din punct de vedere politico-militar; de asemenea se pune accent pe reliefaarea unor structuri specifice cum ar fi cele de gen sau rasă, ușor de analizat.

Această grilă de analiză stabilește analogii și reguli generale fără nici un apel la istorie, la o istorie a ideilor și fără a acorda un rol adecvat ideologiilor care stau la baza celor mai multe dintre revoluții și mai ales reprezintă elementul lor de similitudine prin care le putem și studia. Se face abstracție, credem, de elementele constante ale oricărei revoluții, indiferent de natura ei politică sau perioada istorică în care se desfășoară. O culegere de studii precum cea intitulată *Teoretizarea revoluțiilor*¹ se mărginește la a sublinia rolul culturii și la a îndemna la includerea factorilor culturali în studiul revoluțiilor. Sunt, credem, viciile unui mod de a percepe realitatea specifice unui curent, dar și tarele unei lipse acute a caracterului interdisciplinar în lumea științelor umaniste în general, și cu precădere în studierea proceselor revoluționare.

Vom încerca pe parcursul lucrării să stabilim liniile generale ale gândirii camusiene referitoare la problema revoluției așa cum se întrevăd ele din totalitatea operelor lui Camus: de la sublinierea caracterului absurd al condiției umane la revolta metafizică a individului împotriva acesteia și până la revoluția mulțimilor; de asemenea să îi confruntăm ideile cu altele, să efectuăm, dacă este posibil, o cuantificare a ceea ce este veridic în ele, să identificăm sau să arătăm cum alți autori au localizat inconsistențele raționamentelor lui Camus. În acest sens vom cita autori precum Berdiaev, Gustave le Bon, exegeți ca John Cruickshank sau opozanți precum Sartre.

¹ J. Foran, *Teoretizarea revoluțiilor*, Iași, Editura Polirom, 2004.

Camus utilizează două concepte, acelea de revoltă și revoluție. Putem înțelege sensul acestora parcurgând două eseuri: *Mitul lui Sisif* și *Omul revoltat*. Caracterul absurd al relației dintre ființa umană și lumea înconjurătoare, puținul pe care îl poate oferi cadrul condiției umane pentru individul conștient determină în opinia sa un singur tip de atitudine viabilă, aceea de revoltă.

Cu siguranță textul de la care trebuie să pornim în demersul nostru este *Mitul lui Sisif*. Eseul este un text admirabil prin stilul său limpede, curat, autorul făcând expunerea unui anumit tip de sensibilitate în fața existenței, fără pretenții de exhaustivitate, lucru care nu exclude însă puterea de adevăr a unora dintre aserțiuni. Pe un alt tărâm, absurdul este confruntarea dintre iraționalul lumii și dorința de claritate și unitate a omului.

Când am analizat sentimentul absurdului în *Mitul lui Sisif* eram în căutarea unei metode, nu a unei doctrine. Exersam îndoiala metodică. Căutam să fac acea sterilizare care precede un efort constructiv².

Liantul dintre cele două eseuri, primul publicat în 1942, iar al doilea în 1951, îl constituie cele patru *Lettres à un ami allemand*, apărute în 1945. Pornind de la evenimentele care defineau natura prezentului, ascensiunea nazismului și războiul, Camus crede că acestea sunt efectul unei acutizări a sentimentului absurdității existenței. Dacă sentimentul absurdului îi caracterizează pe ambii protagoniști ai *Scrisorilor*, diferența dintre Camus și imaginarul interlocutor german rezidă în faptul că acesta din urmă a acceptat prea ușor disperarea în fața sentimentului absurdului.

Omul revoltat pleacă din punctul în care rămâne *Mitul lui Sisif*. Acolo se constată că, deși sinuciderea pare o consecință logică a absurdului, omul poate paria pe opoziția la adresa acestui univers dominat de nonsens. Sinuciderea ne apare brusc drept o întărire a absurdului și nicidecum o scăpare. Simpla existență capătă un sens superior prin chiar caracterul ei dramatic conferit de această umilă opoziție.

Absurdul are astfel pentru mine trei consecințe: revolta, libertatea și pasiunea mea. Prin simplul joc al conștiinței, transform în regulă de viață ceea ce era invitație la moarte și refuz sinuciderea³.

Noi perspective se deschid; dacă viața mea are o valoare, a celorlalți capătă una, asemeni. Iar din clipa în care ne dăm seama că înstrăinarea de sine și de lume ne afectează pe toți, aventura devine colectivă. Singurătatea tuturor naște solidaritate și distruge singurătatea fiecăruia: *Mă revolt deci existăm*.

Recunoscând imposibilitatea unei filosofii a absurdului, Camus pledează totuși pentru încercarea definirii acesteia în termenii conștiinței individuale, ca un exercițiu de metodă negativ în scopul iluminării unor concluzii pozitive.

² Din interviul acordat în 1951 lui G. d' Aubarède, apud J. Cruickshank, *Albert Camus and the literature of revolt*, London, Oxford University Press, 1959, p. 92.

³ A. Camus, *Mitul lui Sisif*, în *Fața și reversul; Nunta; Mitul lui Sisif; Omul revoltat; Vara*, București, Editura Rao, 2001, p. 161.

II. Condiția absurdă și Revolta metafizică

Conviețuirea cu absurdul reclamă, în opinia sa, o singură atitudine constructivă: revolta metafizică. Ce presupune ea, care sunt valențele sale? În primul rând redescoperirea sinelui, apoi niște valori general acceptate ale naturii umane și, datorită acestora, solidaritatea umană. Revolta trebuie să acționeze în sensul apărării lor. Existența unei naturi umane permanente și implicit a unor valori universale este una dintre deosebirile lui Camus de logica existențialistă, care vede natura umană în devenire, creată de individ pe măsura actelor și alegerilor sale, prilej cu care își definește și valorile⁴. Paradoxal parcă, acest tip de revoltă reclamă ordine. Este ceea ce lipsește naturii umane, ordinea intrinsecă, nicidecum una impusă cu forța.

Într-o epocă a unei transcendențe dominante la nivel spiritual, dar implicată și în chestiunile telurice, o negare a acesteia este, credem, o consecință firească, iar intensitatea sa este pe măsura obiectului negării. Ajungem astfel la relația revoltei cu creștinismul, ca principală formă a transcendenței în lumea occidentală. Creștinismul este o perioadă *sacré*, în care majoritatea oamenilor acceptă ca răspuns la întrebările lor discursurile teologilor, și acceptă condiția umană. Dumnezeu este creatorul și responsabilul tuturor lucrurilor, iar orice inconvenient al vieții este o pregătire pentru existența veșnică, unde neajunsurile vor fi răsplătite.

Revolta, așa cum o vede Camus, este apropiată, dacă trebuie să o comparăm cu un existent, de cea a antichității grecești. Este un îndemn la moderație în chestiunea speranței: Epicur crede că trebuie să îi uităm pe zei și să evităm ca „din așteptare în așteptare să ne irosim viața și să murim degeaba”⁵. Visele deșarte legate de modificarea cadrelor în care se desfășoară viața sunt inutile:

Toată nefericirea oamenilor provine din speranța care îi smulge din liniștea citadelei, care îi aruncă pe metereze în așteptarea salvării. Aceste mișcări lipsite de înțelepciune nu au alt efect decât redeschiderea rănilor bandajate cu grijă⁶.

Ce urmează antichității este, în opinia lui Camus, deformarea sensului adevăratei revolte. El subliniază că aceasta este o chestiune de definire și nu una de negare, deci revolta coroborată cu ateism este o deviație.

Camus își revizuieste viziunea asupra implicațiilor morale ale absurdului. Sentimentul absurdului este unul considerat provizoriu. Nu se poate conviețui cu el, iar *saltul* în credința oarbă, fie ea într-un demiurg sau într-un concept precum cel de libertate, este refuzat. Este refuzată totalitatea Dumnezeului dar și cea a omului; dacă Dumnezeu a murit, cu toate acestea supraomul rămâne un concept.

⁴ J. Cruickshank, *op. cit.*, p. 97.

⁵ A. Camus, *op. cit.*, p. 262.

⁶ *Ibidem*, p. 263.

Cât despre perioadele în care majoritatea indivizilor trăiesc în starea de revoltă, cea a contemporaneității are deja o istorie de două secole, incluzând mișcările romantică și supra-realistă. Dar are și un precursor de marcă: Marchizul de Sade, model de înțelegere greșită și denaturare a sensului revoltei. Sade nu s-a revoltat pe baza unor principii, ci a făcut acest lucru ghidat de instinctele care îl stăpâneau: când nu vrei să ai nimic pentru că nu mai poți relaționa, preferi să ai totul înainte de a-l distruge. Succesul său în prezent se explică prin apetența contemporaneității pentru un vis: „revendicarea libertății totale și dezumanizarea operată la rece, prin inteligență”⁷:

El a crezut că o societate bazată pe libertatea crimei trebuia să funcționeze simultan cu libertatea moravurilor, ca și cum servitudinea ar avea limite... Finalmente, ceea ce el ura mai mult, crima legală, și-a trecut în cont descoperirile pe care voia să le pună în slujba crimei din instinct. Crima, pe care o voia fructul excepțional și delicios al viciului dezlănțuit, nu mai e astăzi decât obișnuința sumară a unei virtuți devenite polițienești. Acestea sunt surprizele literaturii.⁸

Îi urmează lui Sade o *Revoltă a filfizonilor*, mișcarea dandistă, care transformă opoziția în sfidare, o sfidare șocantă, ca unică formă a afirmării sinelui alienat:

El nu se poate asigura de propria existență decât regăsind-o în ochii celorlalți. Ceilalți sunt oglinda. Oglindă repede întunecată, e adevărat, căci capacitatea de atenție a omului este limitată. Ea trebuie trezită. Filfizonul e deci obligat să uluiască mereu...Mereu răzleț, mereu pe de lături, îi obligă pe ceilalți să-l creeze pe el însuși, negându-le valorile. El își joacă viața, neputându-și-o trăi. O joacă până la moarte cu excepția clipelor în care e singur și fără oglindă. Pentru filfizon a fi singur înseamnă a nu fi nimic⁹.

Aceste excese de îndrăzneală definesc spiritul revoltei pentru mai bine de un secol, incluzând freneticii de la 1830, pe Baudelaire, decadenții de la 1880 și dadaistii.

O nouă etapă a fenomenului revoltei este întruchipată de personajele dostoevskiene: Ivan Karamazov refuză *resemnarea în nedreptate* a credinței care acceptă să tolereze răul. Un lung demers introspectiv determină personajul să încerce a-și crea propriile valori lipsite de orice transcendență, dar eșuează tragic în constatarea că libertatea absolută presupune libertatea crimei, a uciderii tatălui său, lucru care îl înnebunește. Crima rațională se naște conform acestei logici, atingându-și paroxismul, după cum vom vedea, la nivel de masă, în stalinism. Și pentru Caligula, personajul din piesa cu același nume, orice exces își extrage sursele dintr-o contradicție:

⁷ *Ibidem*, p. 280.

⁸ *Ibidem*, p. 280.

⁹ *Ibidem*, p. 285.

Caligula: Totul pare atât de complicat. Și totuși e atât de simplu. Dacă aș fi avut luna, dacă iubirea mi-ar fi fost de ajuns, totul s-ar fi schimbat. Dar unde să-mi sting setea asta? Ce inimă, ce zeu ar putea să aibă pentru mine profunzimea unui lac? (*Îngenunchind și plângând.*) Nimic în lumea asta și nici în cealaltă, care să fie pe măsura mea. Știu totuși, după cum și tu știi (*întinde mâinile spre oglindă, plângând*) că mi-ar fi de ajuns ca imposibilul să existe. Imposibilul! L-am căutat între hotarele lumii, între propriile hotare. Am întins mâinile (*strigând*), le întind și acum și mereu mă izbesc de tine, mereu tu în fața mea, și nutresc o ură cumplită contra ta.¹⁰

Nietzsche se întreabă dacă este posibil să trăiești fără acceptarea unei transcendențe și își răspunde afirmativ. Îndoiala sistematică este înlocuită cu negarea sistematică tipic nihilistă. A înlocui o totalitate cu alta, așa cum Nietzsche face prin afirmația: „Singura scuză a lui Dumnezeu este că nu există”¹¹, a pune în locul explicației totale dar nesatisfăcătoare un vid satisfăcător este o echivalență. Intenția creării supraomului este de netăgăduit una admirabilă în plan teoretic, însă o himeră pentru realitatea umană. Nietzsche plânge în fața unui cal muribund. Nietzsche rămâne un om¹².

Poate cea mai lamentabilă formă a revoltei nihiliste o constituie exemplul suprarealiștilor eșuați în conformism¹³: Lautréamont și Rimbaud. Dar un curent care amalgamează visul și realitatea nu putea să nu se implice în real, căci el este vizat: Eluard și Aragon încearcă să-și racordeze anarhismul subiectiv la rigorile obiectivității marxiste. Conformismul este ținta principală a acțiunilor suprarealiștilor dispuși să tragă aleatoriu în mulțime, dar care se mulțumesc deocamdată să asedieze teoretic instituțiile care stau la baza societății. Orice numai revoluție să fie. Diferențele între înclinația marxiștilor spre aspectele socio-economice față de abordarea metafizică a suprarealiștilor îi despart în cele din urmă:

În fața ororii unei epoci în care omul pe care el îl voia magnific era degradat în numele unora dintre principiile pe care suprealismul le adoptase, Breton s-a simțit constrâns să propună, în mod provizoriu, o revenire la morala tradițională. Poate că aici există o oprire. Dar e oprirea nihilismului și adevăratul progres al revoltei.¹⁴

Dintre refuzul total și acceptarea totală a absurdului, politicul alege ultima variantă. *Revolta istorică* începe, denaturarea atinge apogeul. Ea este liantul între revolta metafizică și revoluția politică, presupunând excluderea transcendenței și zeificarea istoriei. Revoluția este o trădare a revoltei pentru că ignoră faptul că nu există *absolut* pentru omul revoltat mai mult decât pentru fratele său mai mare,

¹⁰ A. Camus, *Caligula*, în *Teatru*, București, Editura Rao, 2003, p. 81.

¹¹ A. Camus, *Omul revoltat*, p. 299.

¹² J. Preposiet, *Istoria anarhismului*, București, Editura Sirius, 2006, p. 370.

¹³ A. Camus, *op. cit.*, p. 315.

¹⁴ *Ibidem*, p. 332.

omul absurd. De asemenea, revolta, ca expresie a conștiinței individuale este inocentă, în vreme ce revoluția, întreprindere istorică, se stigmatizează. Ținta revoltatului e să păstreze intacte abuzurile de care suferă pentru a putea continua revolta împotriva lor. Revoluționarul, pe de altă parte, este activ preocupat să schimbe lumea pe care o dezaprobă. El caută valorile viitorului inventându-le și luptând pentru ele aici și acum.

Concluziile privind revolta metafizică lipsită de măsură sunt clare:

De fiecare dată când zeifică refuzul total a ceea ce este nu-ul absolut, ucide. De fiecare dată când acceptă orbește ceea ce este și când strigă da-ul absolut, ucide. Ura față de Creator se poate transforma în ură față de creație sau în dragoste exclusivă și provocatoare față de ceea ce este. Dar în ambele cazuri eșuează în crimă și își pierde dreptul de a fi numită revoltă. Poți fi nihilist în două feluri, și de fiecare dată printr-un exces de absolut. În aparență există revoltați care vor să moară și alții care vor să ucidă. Dar sunt aceiași, arși de dorința vieții adevărate, frustrați de existență și preferând, prin urmare, nedreptatea generalizată unei dreptăți mutilate¹⁵.

Spiritul trece în istorie, sau mai bine zis istoria se pretinde spirit. Setea de totalitate înlocuiește nevoia de unitate; politicul devine metoda preferată a nemulțumiților sorții, iar puterea scopul lor:

În principiu, revoltatul nu voia decât să-și cucerească propria condiție și să o apere în fața lui Dumnezeu. Dar el pierde memoria originii sale și, prin legea unui imperialism spiritual, iată-l în marș spre imperiul terestru, de-a lungul crimelor multiplicat la infinit. L-a izgonit pe Dumnezeu din cerul său, dar spiritul de revoltă, care pe atunci coincidea cu mișcarea revoluționară, cu revendicarea irațională a libertății, își va aroga, paradoxal, drept armă rațiunea, singura forță de cucerire care i se pare pur omenească. Dumnezeu fiind mort, rămân oamenii, adică istoria, care trebuie înțeleasă și cucerită...La «eu mă revolt, deci noi existăm», el adaugă, meditănd la surprinzătoare proiecte și chiar la moartea revoltei: «Și suntem singuri»¹⁶.

Dacă revolta e drumul de la experiența individuală la idee, revoluția e inserția ideii în experiența istorică. Să vedem cum se produce acest lucru. Răscoala lui Spartacus a fost unul din evenimentele lumii antice care s-a produs înaintea timpului său. Nereușita sa a constatat în teama răsculaților de a ataca principiile care îi înrobeau, asta deși ei au fost necruțători cu oamenii care le întruchipau. Ajunși în fața porților Romei, oamenii lui Spartacus se retrag. De asemenea, un alt autor, Arthur Koestler¹⁷, pare a fi de aceeași părere când afirmă în romanul său *Gladiatorii*, că Spartacus nu a intrat în cercul viciilor revoluției:

¹⁵ *Ibidem*, p. 334.

¹⁶ *Ibidem*, p. 336.

¹⁷ Albert Camus este co-autor împreună cu Arthur Koestler a unei lucrări ce poartă titlul *Reflections sur la peine capitale*, Paris, Calman- Levy, 1957.

Totuși el ezită să facă ultimul pas- lichidarea prin răstignire a celților disidenți și instaurarea unei tiranii nemiloase; prin acest refuz el își candamnă revoluția la înfrângere¹⁸.

III. Revoluția istorică

Debutul formei istorice a revoluției totale îl constituie actul regicizilor, care văd în uciderea reprezentantului de drept divin primul pas în procesul de alungare a transcendenței. 1789 și uciderea lui Ludovic al XVI-lea semnifică deocamdată expulzarea lui Dumnezeu într-un cer al principiilor de unde va fi alungat însă în curând. Revoluția franceză din 1789 este poate primul eveniment care ne dezvăluie într-o formă aproape desăvârșită problemele unei revoluții totale, încărcătura sa ideologică depășind cu mult cauzele revoluției engleze, anterioare acesteia.

Gustave le Bon identifică principalele elemente de caracter predominante în timpul revoluțiilor: ura, frica, ambiția (împreună cu invidia și vanitatea), și entuziasmul. Este fără îndoială una dintre certitudinile revoluției franceze că grupările aflate în conflict ajunseseră să se urască în așa măsură încât, dacă ar fi să acceptăm fără rezerve părerile unora despre ceilalți, ar însemna că toți erau trădători. Convingerea că dețin dreptatea este atât de certă, deși ea rezidă numai din apartenența la o grupare sau alta, deoarece, spune le Bon, un spirit mistic-sentimental are întotdeauna nevoie să se impună atunci când deține puterea¹⁹. Omenia și bunele intenții nu-l împiedică astfel pe unul dintre eroii romanului *Zeilor le e sete* de Anatole France să pronunțe sentințe de condamnarea la moarte.

Frica este o altă caracteristică a revoluționarilor. Teama de a fi moderat a terorizat conștiințele grupărilor revoluționare franceze, fiind una din principalele acuze în luptele interne. Apogeul îl atinge regimul comunist rus, cu ale cărui jonglerii ideologice nimeni nu putea de fapt fi în ton fără a se contrazice. Dacă adăugăm la asta hazardul deciziilor lui Stalin (nu se știa atunci când erai chemat la el dacă vrea să te decoreze sau să te ucidă), orice demers logic al unui individ este inutil.

Ambiția indivizilor este exacerbată de lipsa constrângerilor sociale, care face ca posibilitatea de a urca pe scara socială să fie mai crescută. Reușita flagrantă a unora dintre indivizi devine astfel cauza invidiei.

Se disting de asemenea în timpul revoluțiilor mai multe tipuri de mentalitate. Mentalitatea mistică atribuie o putere absolută unui *ceva superior* care ghidează activitatea revoluționară, de cele mai multe ori luând forma unor principii care nu au însă nici o legătură cu caracterul pur evenimentțial al întâmplărilor care se desfășoară în acel moment. Pentru a reliefa puterea unor astfel de principii, cum ar fi autoritatea liderului, le Bon ne amintește cum

¹⁸ A. Koestler, *Gladiatorii*, București, Editura Humanitas, 2003, p. 329.

¹⁹ G. Le Bon, *Revoluția franceză și psihologia revoluțiilor*, București, Editura Anima, 1992, p. 43.

Robespierre a făcut să fie votat un decret care susținea că „poporul francez recunoaște existența lui Dumnezeu și nemurirea sufletului”²⁰. Această dorință acută de a reglementa în scris, legal, orice aspect al realității rezidă din lipsa valorii raționale a ideilor revoluționare; având în vedere caracterul excepțional al desfășurării evenimentelor, ceea ce contează și trebuie să ne intereseze este influența lor.

Mentalitatea iacobină întruchipează un dogmatic în slujba rațiunii. Sursa dogmatismului lor este însă un misticism acut, o fire pasională mai degrabă decât rațională. Un astfel de personaj este Pèpe, tânărul din *Răscoală în Asturii*, care acționează independent de mersul curent al revoluției la care ia parte. Cu mult înaintea sosirii minerilor în orașul său, când încă posibilitatea exprimării unor convingeri ca ale sale ar fi fost riscantă:

Pèpe (îl apasă pe cap și-l bagă cu nasul în pahar): Și în tot felul ăsta ai rămas un dobitoc.

Băcanul (încându-se): Da...da...ce mai e și asta? Ce te-a apucat așa...dintr-o dată?...

Doña Pilar (ieșind): Ține-ți gura, băiete! Domnilor, e un copil...Și toată povestea asta cu alegerile i-a sucit capul ...²¹

Mai profund decât el, un personaj istoric, Saint-Just „se plânse că tăcerea domnește în jurul tronurilor și de aceea voia să vorbească atât de mult și atât de bine. Dar la sfârșit, disprețuind și tirania și enigma unui popor care nu se conformează rațiunii pure, se întoarce el însuși la tăcere”²².

Mentalitatea revoluționară este specifică unor spirite lipsite de adaptare și care suferă de un exces de misticism, așadar cu un temperament tipic. Ele sunt dominate de impulsivitate, au un caracter slab și dau impresia unei aparente energii a faptelor. Este cazul lui Nada, personaj din *Starea de asediu*, care vede în distrugerea întregii existențe suprema împlinire personală: „Ah, de-aș avea lumea toată în fața mea...mâna asta bătrână n-ar pregeta”²³.

O mentalitate revoluționară prolifică trebuie să facă dovada unei independențe a spiritului și a unei judecăți clare, așadar un spirit revoluționar cu rădăcini în intelect.²⁴

Desigur, ca orice moment în care lipsa regulilor este generalizată, se formează o *armată a dezordinii* compusă din elemente decadente ale societății, nu de puține ori utilizată de lideri ca forță brută, chiar dacă prețul este însângерarea revoluției. Pe lângă aceștia însă, se evidențiază și o serie de oameni care în perioadele de pace se controlează sub imperiul constrângerilor sociale. Este cazul aceluiași Nada, al unei mentalități așa-zis criminale.

²⁰ *Ibidem*, p. 48.

²¹ A. Camus, *Răscoală în Asturii în Teatru*, p. 290.

²² A. Camus, *Omul revoltat*, p. 362.

²³ A. Camus, *Starea de asediu în Teatru*, p. 145.

²⁴ G. Le Bon, *op. cit.*, p. 53.

Revoluția fiind un eveniment al maselor, este bine de analizat o așa-zisă psihologie a maselor, care este dominată de exagerarea elementelor iraționale, raportat la psihologia individuală. De asemenea, individul parte a unei mulțimi se deosebește de individul luat în particular. O mulțime este în genere inferioară individului din punct de vedere al inteligenței, dar cu mult mai morală și sentimentală, contagiunea jucând un rol definitoriu²⁵.

Orice mulțime revoluționară își cristalizează, asta când el nu se impune – un lider. Motivul este extrem de ușor de dedus – nevoia de a raționa a mulțimii, lucru pe care nu poate să-l facă decât la nivel individual. Liderul unui grup eterogen cum este o mulțime revoluționară este de cele mai multe ori sub o influență majoră a membrilor acesteia²⁶, spre deosebire de liderul unei grupări mai mici cum ar fi un club revoluționar, cum este cel condus de Annenkov în *Cei drepti*, căruia membrii fanatici i se supun nu ca unui necunoscut, ci ca unui frate cu o putere de netăgăduită importanță pentru izbânda cauzei:

Stepan: Îl vom ucide pe călău. Tu ești șeful Boria, te voi asculta.

Annenkov: Nu e nevoie să-mi fâgăduiești, Stepan. Suntem frați cu toții.²⁷

Concluzia lui Le Bon este de o importanță majoră pentru stabilirea unei juste metode de înțelegere a revoluțiilor:

Data fiind influența nesemnificativă pe care o are rațiunea asupra credințelor mistice, este absolut inutil să vrem să discutăm, așa cum se face atât de des, valoarea rațională a oricăror idei revoluționare și politice. Ceea ce ne interesează este doar influența lor.²⁸

Revoluția franceză este urmată de o nouă ofensivă în plan teoretic a unei filosofii a istoriei care exclude treptat orice transcendență făcând din istoria umană singura realitate. Ideea unei istorii cu un final ascendent, ideea de progres, face în concepția lui Hegel ca „acțiunea să nu mai fie decât un calcul în funcție de rezultate, nu de principii”²⁹. Totodată individul nu mai capătă un sens decât în colectivitate, care este expresia devenirii întregului corp social. Cum finalul este inexorabil și tot ceea ce contează, tot ce se produce în numele lui se justifică. Este ideea cheie ce va justifica orice alienare a spiritului uman, un machiavelism al spiritului.

Revolta trece de la baze idealiste la unele materialiste. Dar până la deplina expresie a materialismului, încă mai avem dovezi ale unor idealuri iacobine, la decembriștii ruși. Tranziția către filosofia germană în Rusia o fac Bielinski sau Herzen. Începând cu ei, o bună parte de timp în Rusia ideea de revoluție își găsește expresia cea mai relevantă, prin nihilism și anarhism. Dacă Bakunin pune bazele teoretice ale unui anarhism în care orice lucru oricum nu are sens, și deci

²⁵ *Ibidem*, p. 55-56.

²⁶ *Ibidem*, p. 62.

²⁷ A. Camus, *Cei drepti în Teatru*, p. 224.

²⁸ G. Le Bon, *op. cit.*, p. 49-50.

²⁹ A. Camus, *Omul revoltat*, p. 368.

poate fi mai bine distrus, Neceaev este excentricul care se desprinde de orice grupare revoluționară acționând haotic, mai ales în urma asasinatului împotriva unui student revoluționar pe nume I. Ivanov. Herzen este dezgustat de metodele sale brutale, Bakunin se teme de repercusiunile actelor sale impulsive și nedisciplinate; revoluția își creează demonii. Numai o ființă total dezumanizată putea să scrie *Catehismul revoluționarului* (textul poate aparține lui Neceaev, Bakunin sau amândurora):

Revoluționarul este un condamnat dinainte: el nu are nici interese personale, nici activități, nici sentimente, nici legături, nici proprietăți, și nici măcar un nume. Se dedică în totalitate unui singur interes, unui singur gând, unei sigure pasiuni, revoluția...

În sufletul său, nu numai în vorbe, ci și în fapte, el a rupt orice legătură cu ordinea publică și cu lumea civilizată, cu orice lege, convenție sau condiționare acceptată, ca și cu orice moralitate. În ceea ce privește lumea civilizată, el este un dușman implacabil al acesteia și, în măsura în care continuă să trăiască în interiorul ei, nu o face decât pentru a o distruge complet ...

De asemenea, Confreria nu are nici cea mai mică intenție de a impune poporului o organizare venită de sus. Viitoarea organizare va fi, fără îndoială, elaborată de evoluția și viața populară însăși – însă asta e treaba generațiilor viitoare. Treaba noastră este să înfăptuim o distrugere teribilă, totală, generală și implacabilă³⁰.

Este actul de naștere al unui tip uman care întruchipează noua față a revoluției: cel al omului care, disperat după dreptate și libertate, suspendă momentan orice valoare, inclusiv pe cele două, pentru ca prin lupta prezentă să asigure viitorul.

Expresia literară a posedaților nihilști atinge apogeul în *Demonii* lui Dostoievski, unde întâlnim pe lângă ambiguitatea organizațională a revoluționarilor, a cluburilor acestora, conduse de un centru imaginar, tipurile umane caracteristice, așa cum mai devreme am arătat că Le Bon le descrie; Piotr Stepanovici Verhovenski este construit, se pare, după modelul lui Neceaev, îl ucide pe Șatov care se opune ideilor sale. Kirillov este nihilistul care își pune viața în slujba revoluției atunci când aceasta va avea nevoie de ea, deci are puterea de a decide să moară într-un moment ales de altcineva. Personajul care polarizează însă existențele tuturor este Stavroghin, liderul psihologic de necontestat al celorlalte personaje care gravitează în jurul plictiselii sale ce îl determină la acte contradictorii și ne-angajate, cum este și cel al sprijinirii revoluției:

Încercările făcute asupra mea însumi și cele cu caracter de demonstrație față de alții dovedeau, ca și altădată în cursul vieții mele, că această forță este nelimitată... Dar ce să fac cu această forță, n-am întrezărit niciodată și nicăieri o cale, nu văd nici acum... La fel ca și înainte sau întotdeauna, sunt capabil să doresc a săvârși o faptă bună și a simți o plăcere în urma ei; dar totodată și

³⁰ *Catehismul revoluționar*, apud J. Preposiet, *op. cit.*, p. 385, 389.

concomitent doresc și răul, simțind și atunci o plăcere. Dar amândouă aceste sentimente ca de obicei, sunt totdeauna prea mărunte, iar cele puternice nu se ivesc niciodată...

Ca și până acum, nu învinuiesc pe nimeni. Am încercat desfrâul cel mai nerușinat și mi-am irosit în el forțele, dar nu-mi place și n-am vrut desfrâul... Știi că mă uitam cu ură până și la nihilistii noștri, din invidie pentru speranțele lor? Te-ai temut însă degeaba: nu eram în stare să devin tovarăș cu ei, pentru că nu puteam împărtăși nimic din ce era al lor...dacă aș fi simțit mai multă mânie și invidie față de ei, poate că m-aș fi asociat lor. Judecă și dumneata cât de ușor îmi era și cât m-am frământat³¹.

Anul 1878 marchează debutul terorismului rus prin atentatul Verei Zasulici asupra generalului Trepov, guvernatorul Sankt Petersburgului, implicat în procesul celor 193 de narodnici; el culminează cu uciderea marelui duce Serghei, în 1905, de către Kaliaev.

Evenimentul ultim este și subiectul piesei de Teatru *Cei dreپți* a lui Camus. Încă din debut îi cunoaștem pe membrii clubului revoluționar care pregătește asasinatul; idealurile lor sunt înalte, iar sondajul psihologic pe care Camus îl încearcă în conștiințele acestora este relevant:

Stepan: Libertatea este o ocnă câtă vreme un singur om e rob pe acest pământ.³²

Kaliaev crede că poezia e revoluționară, însă un alt personaj, Stepan Fedorov, încercat de torturile închisorilor țariste, crede că numai bomba are această menire, și se întreabă câte bombe ar fi necesare pentru a arunca Moscova în aer, într-un mod pur anarhist. Se disting două tipuri de revoluționari, unul înflăcărat, Kaliaev (mentalitate mistică) și altul raționalist, Stepan Fedorov (mentalitate iacobină), primul încercând să slujească revoluția trăind încă în prezent, și deci sfâșindu-și ființa, celălalt detașat, cu gândul deja în viitor:

Kaliaev (stăpânindu-se): Nu mă cunoști, frate. Iubesc viața. Nu mă plictisesc. Am intrat în mișcarea revoluționară pentru că iubesc viața.

Stepan: Eu nu iubesc viața, ci dreptatea, care e mai presus decât viața.

Kaliaev (cu vădită sfortare): Fiecare slujește dreptatea așa cum poate. Trebuie să ne împăcăm cu gândul că ne deosebim. Trebuie să ne iubim, dacă putem.

Stepan: Nu putem.

Kaliaev (izbucind): Atunci ce cauți printre noi?³³

Mijlocul devine așadar mai important pentru Stepan Fedorov decât scopul, principiul decât realitatea, deoarece viitorul este pus înaintea prezentului, inflexibil la constatarea că este posibil ca viitorul visat să nu mai vină iar mijloacele să persiste³⁴.

³¹ F. M. Dostoievski, *Demonii*, București, Editura Cartea Românească, 1981, p. 842-843.

³² A. Camus, *Cei dreپți*, p. 225.

³³ *Ibidem*, p. 230.

³⁴ N. Berdiaev, *Despre sclavia și libertatea omului*, Oradea, Editura Antaios, 2000, p. 192.

Deoarece sfârșitul istoriei este cunoscut, drumul până la el nu are importanță. Revoluționarul poate avea chipul unui tiran care impune o fericire nevăzută:

Stepan: Ce importanță are, dacă noi o îndrăgim îndeajuns pentru a o impune întregii omeniri și a o salva de ea însăși și de robia în care trăiește.

Dora: Și dacă întreaga omenire respinge revoluția? Și dacă poporul întreg, pentru care lupți tu, refuză să-și vadă copiii uciși? Și el va trebui lovit?

Stepan: Da, dacă e necesar, și până va înțelege. Și eu iubesc poporul.

Dora: Dragostea n-are o asemenea înfățișare.³⁵

Este aceeași logică de care Lenin se prevalează când susține că revoluția comunistă poate avea loc în Rusia slab proletarizată și pune acest lucru în practică, chiar cu prețul uciderii unui mare număr de culaci. Prevăzând parcă un astfel de pericol, Herzen îndemna la *lupta oamenilor liberi împotriva eliberatorilor umanității*, la o revoluție personalistă, care să se producă în numele omului, și nu al unei societăți³⁶. Se impune în psihismul revoluționarului și faptul că relația sa cu ceea ce este scopul acțiunii lui, poporul, este una pur teoretică: „Dora: Știe că-l iubim? Poporul tace. Ce liniște, ce liniște...”³⁷. După Berdiaev, revoluția are un dublu aspect, reformează (dar demoniac), reprezintă *resentimentul*, de aceea se impune respectarea limitelor dintre *libertate și fatalitate*, aderând și el la ideea lui Herzen de revoluție personalistă: „Fără a abdica de la libertatea umană și libertatea de judecată”³⁸. Este același lucru cu conceptul de revoltă dezvoltat de Camus, cu limitele impuse de acesta și accentul pe individ. Berdiaev afirmă chiar că revoluțiile sunt făcute de oameni medii pentru oamenii medii, și că „Spiritul revoluției se arată ostil revoluției spiritului”³⁹. Adevărata revoluție este revoluția spiritului și ar fi una finală.

Legat de psihismul revoluționarului terorist, o problemă se ridică cu precădere, aceea a crimei, a relației acestei crime cu viața celui care o comite; este cheia înțelegerii enigmei revoluției totale: Se justifică această crimă? Care este rolul omului după ce a comis-o?

Teroriștii nu comit crime obișnuite; eiucid spre binele tuturor, dar cu toate acestea condiția de ucigași nu-i înnobilează, perturbându-le conștiințele. Același Kaliaev care spune că „Un gând mă frământă: au făcut din noi niște asasini”, încearcă să se justifice afirmând că „Nu pe el îlucid. Euucid despotismul”⁴⁰. Cum însă despotismul are o față, în persoana marelui duce, iar acesta este însoțit de doi copii, prima confruntare dintre viața reală și cea imaginată de Kaliaev face ca întâiul atentat să eșueze. Nu același lucru l-ar fi făcut însă și Stepan Fedorov, care blamează atitudinea lui Kaliaev:

Pentru că Ianek nu i-a ucis pe cei doi din caleașcă, mii de copii ruși vor muri de foame ani de zile de aici înainte ... Trăiți doar pentru clipa de față? Atunci alegeți

³⁵ A. Camus, *Cei drepti*, p. 242.

³⁶ N. Berdiaev, *op. cit.*, p. 189.

³⁷ A. Camus, *Cei drepti*, p. 252.

³⁸ N. Berdiaev, *op. cit.*, p. 189.

³⁹ *Ibidem*, p. 197.

⁴⁰ A. Camus, *op. cit.*, p. 234.

mila și tămăduiți răul de fiecare zi, nu revoluția, care vrea să lecuiască toate relele, prezente și viitoare⁴¹.

Replica umană îi vine de la același Kaliaev, care vede în cuvintele sale un nou despotism care îl transformă în asasin în vreme ce el încearcă să slujească dreptatea. Se ridică problema individului și a societății, a naturii sacrificiului individual și a limitelor sale. Iar cum unul din termenii raționamentului terorist, și anume cetatea visată, este doar imaginat, crima devine o povară pentru o conștiință nealterată:

Kaliaev: Dar eu îi iubesc pe cei care trăiesc azi pe același pământ cu mine și pe ei îi salut. Pentru ei lupt și consimt să mor. Iar pentru o cetate îndepărtată, de care nu sunt sigur, n-am să mă apuc să-i plesnesc peste față pe frații mei. N-am să mă apuc să sporesc nedreptatea vie în numele unei dreptăți moarte⁴².

Dacă Voinov se resemnează și renunță la a comite atentatul, slujind revoluția din umbră, Kaliaev e de părere că *a muri pentru ideee e singurul mod de a fi la înălțimea ideii* și comite atentatul ajungând în închisoare, unde i se oferă viața în schimbul trădării. Pentru el problema vieții nu se pune în termenii aceștia, dorința lui de a muri fiind de neînduplecat, ca singurul preț pentru actul său. Este singurul lucru pe care poate să îl mai facă un criminal. Să moară. La fel face și Mama din *Neînțelegerea*, după ce își dă seama de participarea la uciderea propriului fiu. Consimte să plătească cu viața crima sa:

Kaliaev: Dar când verdictul va fi pronunțat și execuția pregătită, atunci, la picioarele eșafodului, vă voi întoarce spatele, vouă și acestei lumi hâde, și mă voi lăsa purtat de dragostea ce-mi umple sufletul⁴³.

Exemplul teoriștilor ruși de la 1905 este cel al conștiinței care înțelege că nu mai este loc pentru ea în lume din momentul crimei. Nu la fel se va întâmpla însă în viitor:

Dora: ...Am luat asupra noastră nenorocirea lumii. Și el tot asta a făcut. Ce curaj! Dar îmi spun uneori că e un orgoliu care va fi pedepsit.

Annenkov: E un orgoliu pe care-l plătim cu viața. Nimeni nu poate merge mai departe. E un orgoliu la care avem dreptul.

Dora: Suntem siguri că nimeni nu va merge mai departe? Uneori, când îl aud pe Stepan, mi-e frică. Vor veni alții, poate, care vor ucide în numele nostru și care nu vor plăti cu viața.⁴⁴

Revolta este constrânsă să ia forma revoluției politice, care se dezvoltă de acum în două direcții, până la confundarea cu statul însuși. Pe de o parte negarea a tot și idolatrizarea iraționalului, identificarea cu viața ca devenire și neacceptarea vreunei valori comune sau realități superioare excelează ca formă în nazism.

Camus preferă însă a acorda un spațiu mai larg în analiza sa fenomenului vecin, teroarea de stat în forma sa rațională, marxismului și comunismului. Este

⁴¹ *Ibidem*, p. 243.

⁴² *Ibidem*, p. 244.

⁴³ *Ibidem*, p. 267.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 273.

inserția totală a istoriei în idee. Două lucruri se disting la Marx: pe de o parte analiza pătrunzătoare a capitalismului și a ipocriziei burgheziei secolului XIX, pe de altă parte caracterul utopic al socialismului propovăduit și al profețiilor făcute. Din acest punct de vedere, al eșecului marxismului, Camus crede că deși germeii acestuia se întrezăreau în chiar profetismul marxist, efectele au fost potențate de cei care l-au pus în practică, în speță Lenin și Stalin.

Teoria plusvalorii, lupta de clasă, separarea producătorului de mijloacele de producție, toate sunt analizate rând pe rând de Camus, care subliniază meritul lui Marx de a fi remarcat că munca fiind înjositoare, faptul că ne ocupă mai tot timpul nu înseamnă că trăim. Viața dificilă cauzată de raționalizarea muncii determină o stare de epuizare morală și disperare, care, contrar așteptărilor lui Marx, însă, nu determină o revoluție, ci factori de înrobire. Chiar soarta exemplarei lupte a proletariatului din Comuna din Paris nu a fost decât aceea de a încredința puterea unor militari sau intelectuali care au trădat. Pe de altă parte Marx a ignorat total elemente cum ar fi rolul economic al țărănimii sau forța naționalismului în raport cu solidaritatea proletariatului. Formula confuză a materialismului dialectic, termen de altfel neutilizat de Marx este denunțată de Camus:

„Dacă teoria e determinată de economie, ea poate descrie trecutul, nu și viitorul ei, care rămâne doar probabil. Sarcina materialismului istoric nu poate fi decât aceea de a stabili critica societății prezente: asupra viitorului n-ar putea face, fără a renunța la spiritul științific, decât presupuneri”⁴⁵.

Punerea în practică a profeției marxiste revine însă unor personaje care ignoră total circumstanțele la care Marx făcuse referire:

Se poate spune despre Marx că, în cea mai mare parte, previziunile sale au fost infirmate, de fapt, în același timp în care profeția sa a fost obiectul unei credințe crescânde. Motivul e simplu: previziunile erau pe termen scurt și puteau fi controlate. Profeția era pe un termen foarte lung și avea de partea ei ceea ce asigură soliditatea religiilor: imposibilitatea de a o verifica. Când previziunile se prăbușeau, profeția rămânea singura nădejde. Rezultatul e că astăzi ea domnește singură asupra istoriei noastre⁴⁶.

IV. Camus: critici, jurnalism, militantism, politică

Trebuie remarcat de la început că multiplele acuzații care s-au adus perspectivei camusiene asupra revoluției nu țin cont de un element esențial, și anume că Albert Camus nu a încercat să creeze un sistem, o suită de raționamente care să se susțină reciproc, ci mai degrabă face o serie de constatări obligatoriu filtrate prin sensibilitatea proprie pe care o și exprimă.

Finalul *Omului revoltat* marchează o ruptură categorică față de restul cărții. Locul criticismului și analizei penetrante de până acum este luat de

⁴⁵ A. Camus, *Omul revoltat*, p. 453.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 422.

încercarea lui Camus de a găsi o soluție la problemele relevate anterior. Surprinde însă optimismul survenit brusc din ariditatea în care fusese lăsată lumea contemporană, fiind greu de identificat o legătură între cele două. Camus devine acum de un lirism debordant, făcând ca noblețea gândului și conștiința morală sensibilă pe care le dovedise până atunci să capete un accent ușor patetic. Dezvoltând ideea că spiritul mediteranean e singurul capabil să aducă răspunsuri problemelor contemporaneității, Camus blamează implicit tipul intelectual nordic sau de pretutindeni:

Azvârliți în ignobila Europă în care se moare, lipsiți de frumusețe și de prietenie, noi, mediteraneeni, cea mai orgolioasă dintre rase, trăim mereu în aceeași lumină. În inima nopții europene, gândirea solară, civilizația cu față dublă își așteaptă Aurora. Dar ea luminează deja căile adevăratei stăpâniri⁴⁷.

Sentimentul care se degajă din aceste ultime pagini este, din păcate, acela că cele spuse acum nu se bazează pe argumentația anterioară; în fapt nu e nevoie de nici o argumentație, fiind niște lirisme. Vocabularul este dominat de un lexic în care cuvântul *lumină* ocupă locul esențial: „această luptă între miezul zilei și miezul nopții”, „așteaptă aurora”, „vulcani de lumină”. Lumina solară și marea sunt simboluri ale valorilor la care aspiră, exprimate atât în eseurile sale, cât și în nuvele sau în dramaturgie. Întunericul reprezintă forțele care încătușează omul: „zidurile absurde” din *Mitul lui Sisif*, imaginea dominantă a *Stării de asediu*, imaginea Oranului trunchiată de o epidemie în *Ciuma*, accesul stopat către mare al Cehoslovaciei în *Neînțelegerea*, și aceste forțe care la nivel politic și mai ales al conștiinței neagă omul⁴⁸.

Obscurității nordice îi este opusă lumina mediteraneană. Un continuu contrast de acest tip este cu siguranță o supra-simplificare. Imaginile luminii și întunericului sunt prea des o sursă de generalizare care împiedică înțelegerea⁴⁹.

Omul revoltat conține o serie de inconsistențe între care se distinge atitudinea ambivalentă vis-à-vis de revoltă: cartea debutează prin sublinierea virtuților revoltei și se termină cu o pledoarie pentru reformă politică graduală. Dacă opune revolta revoluției, Camus nu o face însă definind clar natura revoltei. Ea debutează ca un concept metafizic și o atitudine filosofică, iar în paginile finale ale cărții devine o negare a extremismului politic și a modalității marxiste de a interpreta istoria. Dacă este o legătură organică între cele două, autorul nu ne-o înfățișează, ci ne spune numai că este modul greșit în care spiritul de revoltă a evoluat. Din punct de vedere al sensului atribuit termenului de revoltă, de asemenea, utilizarea sa multiplă creează confuzie.

Faptul că refuză să analizeze multe aspecte socio-politico-economice nu înseamnă însă că le și omite, însă în demersul său analizează cu precădere aspectele cultural-ideologice, a căror legătură o crede probabil mult mai

⁴⁷ *Ibidem*, p. 538.

⁴⁸ R. Grenier, *Albert Camus, soleil et ombre*, Paris, Gallimard, 1987, p. 80.

⁴⁹ J. Cruickshank, *op. cit.*, p. 117.

consistentă, mai relevantă pe termen lung, și, în același timp, cu o înrăurire mai mare asupra celorlalte aspecte ale realității decât invers. O perspectivă parțială și, mai ales, bazată pe aspecte individuale, nu-l împiedică însă să facă o critică a societății. Ajunge la concluzii categorice, exprimând idealuri individuale și sociale, însă fără a ne indica efectiv o cale de urmat.

Primii și principalii opozanți ai lui Camus au fost Sartre și discipolul său Francis Jeanson. Dincolo de efectele sale negative, această dispută intelectuală este extrem de prolifică la nivelul ideilor și ne demonstrează puterea vieții intelectuale franceze. Diferențele dintre Sartre și Camus ne atrag atenția prin incongruențele politice dintre cei doi, și efectele acestora cu siguranță dezamăgesc un om care e imposibil să nu intuiască între cei doi posibilitatea unei fructuoase colaborări. În spatele acestora stau însă iremediabile diferențe la nivel ideatic, în plan filosofic și mai ales moral. În perioada în care a avut loc, disputa intelectuală s-a mulat pe dezbateră esențială a vremii, aceea dintre stânga marxistă și cea non-marxistă.

Totul a debutat cu recenzia lui Jeanson la *Omul revoltat*, într-o manieră detaliată și foarte critică, publicată în *Les temps modernes*, în mai 1952. Trei luni mai târziu același periodic publica o scrisoare de apărare de șaisprezece pagini a lui Camus, adresată lui Sartre, însoțită de replici ale lui Sartre și Jeanson. Câțiva ani după cel de-al doilea război mondial Camus a fost catalogat drept un existențialist, ca și Sartre. Au existat numeroase puncte comune, cum ar fi ateismul și poziția umanistă, respingând absolutele morale și metafizice. Ambii și-au găsit valorile în experiență, nu într-o argumentație apriorică, având încredere în capacitatea omului de a deveni fără ajutor supranatural. Au denunțat aceleași lucruri: ipocrizia burgheză, exploatarea economică, colonialismul, rasismul, Spania lui Franco, etc. Au colaborat în *Rassemblement Démocratique Révolutionnaire*, mișcare coordonată de Sartre. Nu este deloc surprinzător că în răspunsul său mai sus menționat, Sartre spune:

Pentru noi ai fost- și poți fi din nou mâine- punctul de întâlnire admirabil al unei personalități, o viață a acțiunii și a realizării literare. Asta a fost în '45: l-am descoperit pe Camus al Rezistenței și l-am descoperit pe Camus care a scris Străinul ... Ai însumat în persoana ta lupta unei perioade și ai depășit-o prin ardoarea cu care ai trăit. Ai fost o persoană de cel mai complex și bogat fel⁵⁰.

Deși urmăreau să combată aceleași poziții absolutiste, ei au ales căi diferite; Sartre optează pentru eficacitatea unei atitudini colective – cu riscul greșelilor inerente unei asemenea poziții – și crearea valorilor în mijlocul acțiunii, în timp. Camus, pe de altă parte, își găsește valorile în conștiința individuală, independent de acțiune și istorie. Prin urmare, Sartre insistă asupra necesității acceptării posibilității unor acte vinovate în slujba revoluției. Este pasul pe care Sartre îl face, saltul care îl separă de fidelitatea față de nivelul minim de rațiune pe care îl solicită o atitudine coerentă, în viziunea lui Camus. Este greșeala care face

⁵⁰În *Les temps modernes*, aug. 1952, apud John Cruickshank, *op. cit.*, p. 121.

din el un ultrabolșevic – așa cum este catalogat de Maurice Merleau-Ponty –, un susținător al lui Stalin, după crimele comise de acesta.

Camus în schimb, lasă impresia că predică o austeritate morală impracticabilă. Atât Sartre cât și Jeanson îl acuză pe Camus de limitare și Sartre adaugă că ține să poarte cu sine un pedestal portabil. El susține că la Camus conceptul de revoltă a fost, de la bun început, unul metafizic și nu unul social. Se referă la individ și la natură, la căutarea fericirii interioare a omului pus în fața unei lumi rele și neînțelegătoare. Cu alte cuvinte, confruntarea dintre om și condiția sa umană constă într-o eternă nedreptate care nu poate fi niciodată schimbată ci căreia i se poate doar opune rezistență. Sartre:

Ai ales să fii și te-ai creat așa cum ești acum meditănd la nenorocirile și îndoielile tale personale; soluția pe care ai găsit-o pentru ele este o înțelepciune amară care tinde să nege timpul⁵¹.

Pentru o perioadă, în timpul ocupației, Camus a luat parte direct la acțiunea istorică. El se descrie în *Lettres à un ami allemand* ca intrând în istorie în această perioadă. Dar Sartre susține că el, pentru aceste motive, a identificat istoria cu războiul, privit ca nebunia altora, și astfel a intrat în istorie doar cu scopul de a lupta împotriva ei. Dovada finală este că, după război, Camus s-a întors la preocupările sale metafizice și a direcționat spiritul revoltei departe de lume, înspre cer, unde și-a pierdut repede forța.

Ceea ce respinge Camus nu este istoria, ci absolutismul istoric, așa cum afirmă că un anti-istoricism complet e la fel de greșit ca și un istoricism complet. Ca să folosim o formulă a lui Camus, el se apropie uneori de poziția *yoghinului* mai mult decât recunoaște, așa cum Sartre ajunge în extrema opusă, a *comisarului*. Sartre și Jeanson identifică interesele proletariatului cu cele ale Partidului Comunist, făcând din asta un articol de credință și, implicit, privesc revoluția cu Partidul Comunist ca instrument al său drept cea mai cea mai rapidă și eficientă cale de a oferi muncitorilor condițiile și autoritatea care ar trebui să fie a lor. Camus le reproșează incapacitatea de a distinge între ideile politice reacționare și critica dogmei marxiste; în definitiv o logică de tipul: *Cine nu e cu noi e împotriva noastră*.

Întrebarea care se ridică acum este poate cea mai importantă pusă în dezbateră politică a vremii: poate o stângă non-marxistă să fie eficientă în condițiile politice ale vremii? Reacția lui Sartre, marxist convins, este promptă:

Blamezi proletariatul european pentru a nu fi denunțat public sovietele, dar de asemenea blamezi guvernele europene pentru admiterea Spaniei la UNESCO; în aceste circumstanțe văd o singură soluție pentru tine: insulele Galapagos⁵².

Problema disputei celor doi poate fi privită și sub un alt aspect: este disputa unor politicieni, sau a unor intelectuali care trebuie să vorbească despre

⁵¹ *Ibidem*, p. 122.

⁵² *Ibidem*, p. 123.

adevăruri întregi, și nu despre jumătăți de măsură în numele unei presupuse eficacități? Chiar dacă problema constă între o alegere inevitabilă între integritate și promptitudine politică, intelectualul ar trebui, fără îndoială, să aleagă integritatea.

La criticile lui Camus adresate regimului sovietic, Jeanson îi răspunde că deși nu întruchipează idealul idea de revoluție, este singurul sistem politic care măcar încearcă să o facă, iar imperfecțiunile sale sunt preferabile distrugerii. Grijă cu care Sartre și Jeanson tratează regimul sovietic este cauzată de convingerea că el este expresia cea mai apropiată a împlinirii filosofiei marxiste a istoriei. Camus obiectează, susținând că acest argument implică o contradicție din perspectivă existențialistă, cu referire la filosofia istoriei: existențialismul privește trecerea istoriei ca o succesiune de alegeri libere, în vreme ce marxismul o interpretează ca o inevitabilă derulare a dialecticii. În primul caz istoria este *deschisă*, în cel de-al doilea devine *închisă*. Astfel *omul revoltat* și nu *omul comunist* este mai apropiat de modalitatea existențialistă de a interpreta realitatea⁵³.

În esență putem observa că, în spatele discuțiilor privind eficacitatea politică, controversa celor doi intelectuali este una filosofică. Sartre, refuzând o natură umană prestabilită, vede omul ca o sumă a actelor sale. Camus, acceptând că omul există fizic în istorie, crede că este o creatură ce, dincolo de acest fapt, transcende istoria prin virtutea participării sale la ceea ce am putea numi *spiritul uman*. Acesta este motivul pentru care Sartre îl acuză pe Camus de un transcendentalism vag și gol. Jeanson merge atât de departe încât spune că acesta este preocupat mai mult de Dumnezeu decât de Om. Cum Camus refuză să diagnosticheze situația umanității, și mai mult, să încerce s-o rezolve în termeni pur politici, o primă impresie ar fi cea a lui Jeanson, însă vedem cu ușurință că este imposibil pentru Camus să dezvolte orice formă de teism din re-examinarea absurdului⁵⁴.

Legat de valoare, de acțional și de participare la istorie, Camus spune:

Dacă omul nu are nici un scop care să poată fi tratat ca un simbol al valorii, cum poate istoria avea un sens care poate fi discernut aici și acum? Dacă istoria are un asemenea sens, de ce nu face omul scopul său din acesta? Și dacă o face, de ce are a face cu teribila și neîntrerupta libertate de care vorbești? Sartre răspunde: Omul participă la istorie pentru a căuta să realizeze eternul. El descoperă valorile universale în acțiunile concrete pe care le efectuează cu un scop specific în minte⁵⁵.

Răspunsul lui Sartre nu rezolvă însă dilema relației dintre libertate și filosofia istoriei pe care o propune. Cert e că dilema controverselor celor doi îl lasă pe cel care o privește în imposibilitatea de a alege o linie de acțiune care să se

⁵³ M. Jarrety, *La moral dans l'écriture: Camus, Char, Cioran*, Paris, PUF, 1999, p. 30.

⁵⁴ T. Hoy, *Albert Camus: The nature of political rebellion*, în *Political research Quarterly*, 1960, nr. 13, în <http://prq.sagepub.com>, p. 579.

⁵⁵ În *Les temps modernes*, aug. 1952, apud J. Cruickshank, *op. cit.*, p. 126.

bazeze pe o argumentație sau alta. Camus descoperă incongruențe între filosofia și viziunea politică a lui Sartre, iar Sartre arată cât de reale sunt tentațiile abstractizării și absenteismului politic în gândirea camusiană. Dacă unii pot admira intenția lui Sartre de a face o lume mai bună aici și acum pentru oamenii aceștia, alții pot să agreeze mai mult concepția lui Camus după care problemele umane cele mai acute nu sunt politice și nu necesită mijloace politice.

Optimismul politic crescând al lui Camus poate fi observat și în articolele sale, publicate grupat sub numele *Actuelles I (1944-1948)*, publicate în 1950, *II (1948- 1953)*, publicate în 1953 și *III (1939- 1958)*, publicate în 1958 (privind problema algeriană). Un loc important în aceste articole îl ocupă stabilirea responsabilităților sale ca scriitor și jurnalist⁵⁶; fiind de părere că arta și politica au ca unic scop o încercare de a da formă și coerență dezordinii experienței, subliniind însă că artistul nu poate ucide. Literatura și activitatea politică sunt privite de Camus ca și cum ar fi conectate într-o oarecare măsură, dar care în același timp trebuie ținute separate.

Este poate punctul care dă un ridicat standard de excelență literară jurnalismului politic al lui Camus. Simțul său artistic nu i-a permis să fie un practicant al *realismului socialist*, dar nu a ezitat niciodată să-și exprime viziunile clare asupra unor chestiuni politice. S-a exprimat cu privire la cele mai multe dintre controversele apărute în Franța de după 1945: epurarea de după Eliberare, Madagascar și afacerea Raseta, campania împotriva E.L.A.S. în Grecia, lovitura comunistă din Cehoslovacia, cazul Rosenberg din SUA, războaiele coloniale din Indochina și Africa de Nord, afacerea Henry Martin. Dacă o analiză detaliată a tuturor acestor probleme și a atitudinii sale ar necesita un spațiu lărgit, cel puțin o reliefare a atitudinii generale din spatele lor merită a fi prezentată. Aceste articole sunt dominate de o repetată accentuare a unor concepte ca cele de pace, libertate, adevăr, dreptate, definite prin referiri la evenimente și situații specifice ca cele ante-menționate. Una dintre principalele griji ale lui Camus constă în a evita dogmatismul politic.

În prefața la *Actuelles II* el subliniază că articolele incluse în volum nu conțin un mesaj dogmatic și nici un sistem moral convențional; pur și simplu susțin că este posibil, deși cu foarte multe dificultăți, să se introducă anumite standarde morale de bază în activitatea politică. Așa cum spune într-unul din articolele sale, Camus este de părere că trăim în secolul fricii⁵⁷, singurele alternative pe care le avem la îndemână sunt o lume a valorilor sau o lume a ruinelor. Conștient de pericolul ca această poziție morală să degenereze într-un moralism rigid și abstract, Camus crede că acest lucru poate fi evitat printr-un continuu exercițiu de autocritică și un real simț al relativității, prin întruchiparea valorilor în realități concrete: libertate pentru fiecare și dreptate pentru toți:

⁵⁶ A. Camus, *Critique de la nouvelle presse*, în *Actuelles*, Paris, Gallimard, 1950, p. 28.

⁵⁷ A. Camus, *Le siècle de la peur*, în *Actuelles*, p. 117.

Dreptatea este un concept dar și o pasiune a sufletului. Lăsați-ne să ne asigurăm că o adoptăm în forma sa umană fără să o transformăm în acea teribilă pasiune abstractă care a mutilat atâția oameni⁵⁸.

Mulți au considerat că ar fi trădat crezul politic al stângii franceze. Fiind de părere că moderația nu înseamnă mediocritate, Camus crede în același timp că dacă pluripartidismul este o constantă a democrației, aceasta este trădată de proasta guvernare a partidelor.

În timpul cât a fost editor la *Combat*, Camus a produs un cotidian foarte apropiat de standardele sale. Editorialele scrise de el au menținut un remarcabil nivel de inteligență, echilibru și comentariu moral pozitiv asupra problemelor cotidiene⁵⁹. Fără îndoială, ziarul care și-a păstrat o admirabilă independență a fost *Le Monde*, lucru apreciat de Camus, care pleda pentru libertatea presei și lipsa presiunilor grupurilor financiare și de afaceri. De asemenea, în relația cu politica, e de părere că presa ar trebui să disciplineze activitatea grupurilor politice, printr-o atitudine critică, rezultată dintr-un tip de jurnalism critic și nu unul bazat pe știri, pe care le separă. Pledează în principal pentru internaționalism, respinge orice formă de rasism și își exprimă o continuă opoziție față de regimul lui Franco din Spania.

Noile mijloace de comunicare și de transport, precum și felul în care economia a evoluat, astfel încât muncitorii din Siberia pot fi dependenți de uneltele produse la Detroit, fac absolut necesară o poziție internaționalistă, și de aceea Camus e de părere că, dacă pentru ca această unitate să se realizeze, dominația uneia dintre cele două super-puteri implicate în războiul rece, S.U.A. sau U.R.S.S., este nefolositoare, întrucât cursa înarmărilor poate continua la infinit, o nouă soluție există totuși: *democrația internațională*, internaționalismul parlamentar:

...să punem dreptul internațional deasupra tuturor guvernelor. Asta presupune să se facă legea, să existe un parlament, să se creeze acest parlament prin mijlocirea unor alegeri internaționale la care să ia parte toți oamenii. Și devreme ce nu avem un asemenea parlament, singura cale deschisă nouă este să rezistăm dictaturii internaționale ...⁶⁰

Profetic, Camus presupune că gândirea politică va fi din ce în ce mai mult depășită de realitățile înconjurătoare: oameni politici care își dispută granițe care de mult au devenit un simbol; creșterea economică a fostelor colonii din Asia și Africa. Având în vedere ritmul de înnoire a realităților economice și sociale, Camus crede că oamenii politici sunt puși în fața alternativei: gândire politică anacronică sau o gândire relativ utopică, dar orientată către viitor.

⁵⁸ *Morale et politique*, 7 octobrie 1944, în *Actuelles*, p. 41.

⁵⁹ J. Y., Guérin, *Camus et le premier combat: 1944-1947*, La Garenne-Colombes : Editions Européennes Erasmé, 1990, p. 15.

⁶⁰ A. Camus, *Deux réponses a Emmanuel d'Astier de la Vigerie*, în *Actuelles*, p. 164.

În problema rasismului, virulența exprimării lui Camus exprimă intransigența poziției sale care afirmă că, dincolo de diferențele evidente dintre rasele umane, există un fond comun de care trebuie să ținem cont, și a cărui negare implică o negare a propriei umanități.

Problema regimului lui Franco și a poziției Vestului față de acesta demonstrează negarea conceptului de morală în politică, iar justificarea după care regimul franchist este susținut pentru elocvența anti-comunismului său minimalizează tirania sa doar pentru că există o tiranie mai mare în Est⁶¹. Apariția piesei de teatru *Starea de asediu* este apogeul luptei anti-dictatoriale în plan artistic a lui Camus. Pe alt plan, Camus și-a exprimat poziția referitor la regimul lui Franco într-un discurs din noiembrie 1952, prilejuit de admiterea Spaniei la UNESCO. Se blamează în acesta folosirea preferențială a principiului non-intervenției în afacerile interne ale unui stat, uzitat în cazul Spaniei și negat în cazul altor state.

Concluzionând, viziunea politică a lui Camus este dominată de două atitudini, extrem pesimism și extrem optimism, primul izvorât din experiența apocaliptică a crimelor în masă, celălalt apărut ca singură alternativă a unui om a cărui viață s-a desfășurat în strictă conformitate cu înaltele idealuri pe care le-a apărât.

V. Concluzii

Teoria lui Camus cu privire la pervertirea revoltei de-a lungul timpului prin ignorarea limitelor condiției umane și a consecințelor dramatice pe care le are inserarea la nivel istoric a acestei atitudini oferă posibilitatea unei priviri pătrunzătoare în interiorul fenomenului revoluționar, a structurilor sale cele mai profunde, indiferent de perioada istorică sau caracterul politic dezvoltat de o revoluție.

Orice revoluție are paradoxurile sale. Revoluțiile se pregătesc pe tărâmul rațiunii și se desfășoară în irațional. Exemplul cel mai cinic îl constituie revoluțiile anti-despotice, care, majoritatea, au sfârșit în tiranie. Era singura modalitate de a întemeia un regim stabil având în vedere posibilitățile de a exista atunci. Revoluționarul de dinainte de revoluție (ideologul) se dovedește de multe ori o altă persoană, comparativ cu omul din timpul revoluției. O revoluție reușită înseamnă pentru revoluționari cucerirea unui vid. Ei uită că demersul constructiv abia debutează, munca lor de până atunci fiind una distructivă.

La un micronivel trebuie remarcată poziția conștiinței individuale în fața revoluției ca fenomen de masă. Este un fenomen observat acela că revoluțiile care nu implică schimbări spirituale nu atrag indivizi puternici spiritual. De asemenea, revoluțiile spirituale se pervertesc prin participarea maselor.

⁶¹ A. Camus, *Pourquoi l'Espagne?*, în *Actuelles*, p. 197.

În revoluție, ca și în istorie în general, mitul joacă un rol infinit mai mare decât realitatea⁶².

Frica este una din trăirile care îi domină pe revoluționari, relativitatea și inconsistența realității fiind generată de instabilitatea raporturilor de forțe. Ca o consecință, individul suferă de limitarea importanței sale. Colectivul domină scena căci acționalul domină realul. Iese în evidență imaginea revoluționarilor care își dedică viața cauzei, revoltați împotriva lui Dumnezeu sau a istoriei deopotrivă, oameni care deoarece nu mai pot trăi își dedică viața cuceririi drepturilor celor care, ca și ei, nu pot trăi: umiliților.

Poziția noastră față de lume este o concluzie la care cei mai mulți dintre noi ajungem ca urmare a propriilor trăiri; indiferența și neimplicarea specifice unei epoci a oamenilor care se cred neputincioși datorită nemulțumirii cadrelor în care viața lor se desfășoară, este, credem, un efect accentuat de mijloacele de comunicare care-l copleșesc pe individ cu dovezi ale vieții altora, dar mai ales cu dovezi false ale unei *vieți perfecte* produs al societății industriale. Tot ce înseamnă opoziție în zilele noastre presupune ură. Nu se mai admite demers opozant care să nu fie înțeles drept ofensă.

Raționamentul lui Camus condus prin istorie, pornind de la revolta cu valențe pozitive până la nazism și comunism văzute ca revoluții ultime, se lovește de un element ireductibil: dacă inițial o revoluție are ca scop afirmarea spiritului de revoltă care o generează, în cuceririle sale ea se vede obligată să-l nege pentru a se afirma pe sine.

Respectul valorilor umane de bază, cele care dincolo de diferențele dintre noi ne fac să ne numim cu toții oameni sunt baza ideii de fraternitate subliniată și de Andre Malraux prin personajele romanelor sale: coeziunea soldaților inamici în fața oribilelor gaze toxice în *Lazăr*, sau sacrificiul lui Kyo din *Condiția umană*, care, înaintea execuției, își cedează doza de cianură camaradului înspăimântat de lângă el.

Modul în care Camus vede procesul revoluționar ne face să-l percepem ca pe o transpunere în colectiv a dramei unei condiții umane restrictive, a discrepanțelor dintre dorințe și posibilități. Îndemnurile sale sunt efectele impresiei produse de ororile naziste sau comuniste: moderație, existența unor limite ale mijloacelor folosite în orice scop, fie el și umanitar.

Bibliografie:

Scieri de autor:

1. Camus, Albert, *Actuelles*, Paris, Gallimard, 1950;
2. Camus, Albert, *Carnete*, București, Editura Rao, 2002;
3. Camus, Albert, *Exilul și împărăția*, București, Editura pentru literatură, 1968;

⁶² N. Berdiaev, *op. cit.*, p. 190.

4. Camus, Albert, *Fața și reversul; Nunta; Mitul lui Sisif; Omul revoltat; Vara*, București, Editura Rao, 2001;
5. Camus, Albert, *Lettres à un ami allemand*, Paris, Gallimard, 1994;
6. Camus, Albert, *Străinul; Ciurma*, București, Editura pentru literatură, 1968;
7. Camus, Albert, *Teatru*, București, Editura Rao, 2003;

Referințe critice:

1. Bratu, Florian, *Albert Camus, mit și metafizică*, Iași, Editura Junimea, 1991;
2. Cruickshank, John, *Albert Camus and the literature of revolt*, London, Oxford University Press, 1959;
3. Grenier, Roger, *Albert Camus, soleil et ombre*, Paris, Gallimard, 1987;
4. Guérin, JeanYves, *Camus et le premier combat: 1944-1947*, La Garenne - Colombes : Editions Européennes Erasme, 1990;
5. Jarrety, Michel, *La moral dans l'écriture: Camus, Char, Cioran*, Paris, PUF, 1999;

Alte opere:

1. Dostoievski, F. M., *Demonii*, București, Editura Cartea Românească, 1981;
2. France, Anatole, *Zeilor le e sete*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1978;
3. Koestler, Arthur, *Gladiatorii*, București, Editura Humanitas, 2003;
4. Malraux, Andre, *Condiția umană*, București, Editura Rao, 2006;

Lucrări teoretice:

1. Arendt, Hannah, *On revolution*, New Zork, Viking, 1963;
2. Berdiaev, Nicolai, *Despre sclavia și libertatea omului*, Oradea, Antaios, 2000;
3. Calvert, Peter, *Revoluție și contrarevoluție*, București, Editura DuStyle, 1998;
4. Foran, John, *Teoretizarea revoluțiilor*, Iași, Editura Polirom, 2004;
5. Le Bon, Gustave, *Revoluția franceză și psihologia revoluțiilor*, București, Editura Anima, 1992;
6. Petrescu, Liviu, *Romanul condiției umane*, București, Editura Minerva, 1979;
7. Préposiet, Jean, *Istoria anarhismului*, București, Editura Sirius, 2006;
8. Ralea, Mihai, *Ideea de revoluție în doctrinele socialiste*, București, Editura Albatros, 1997;
9. Skocpol, Theda, *States and social revolutions*, Cambridge, Cambridge University Press, 1979;
10. Y Gasset, Ortega, *Revolta maselor*, București, Editura Humanitas, 2002;

Articole:

1. Hoy, Terry, *Albert Camus: The nature of political rebellion*, în *Political research Quarterly*, 1960, nr.13, p. 573- 580, în <http://prq.sagepub.com>.

PROZĂ

Susan SIMPSON GEROE

TĂCEREA PĂRINȚILOR

(Fragment)

Ethel și Zoltan au privit timp de mai bine de două ore pe fereastra compartimentului, din trenul *Wiener Waltzer*, la peisajul de țară austriac prin care treceau și peste care se așeza seara în acel noiembrie friguros.

- E chiar frumos, spuse Ethel. Nu-i așa că Austria e o țară frumoasă, Zoli?

- Și România era frumoasă, îi aminti Zoltan.

- Dar aceasta nu este România, insistă Ethel. Aici e Austria și acest lucru face toată diferența.

Zoltan îi puse mâna pe picior și o strânse. Trenul continua să alerge în noapte și spre o altă viață.

- Vom ajunge la Viena cam peste o oră, spuse el.

Ea puse mâna pe piciorul lui și îl strânse la rândul ei.

Tăcerea le-a fost întreruptă de ușa compartimentului care se deschise și prin care pătrunse un ofițer grănicer austriac, însoțit de alți trei bărbați înalți în costum. Ofițerul a cerut să le vadă actele, s-a uitat peste ele și le-a înapoiat zâmbind politico. Același lucru a făcut cu ceilalți pasageri din compartiment, părăsind apoi compartimentul și închizând ușa în urma lui.

Cei trei bărbați în costum au rămas. Stând între scaune, legănându-se din cauza mișcărilor trenului, ei păreau să umple compartimentul prin prezența și puterea lor. Unul dintre bărbați întinse mâna și se adresă lui Zoltan:

- Sunteți domnul și doamna Gabor? Vă rog, documentele dumneavoastră.

Ethel își simți soțul înțepenind lângă ea.

- Scuzați-mă, spuse Zoltan, dar cine sunteți dumneavoastră? Ce vreți cu documentele noastre?

- Pardon, spuse bărbatul. Ar fi trebuit să ne prezentăm. Reprezentăm Sohnut, organizația israeliană care vă va ajuta cu emigrarea. Trebuie să ne asigurăm că documentele sunt corect întocmite.

- Chiar eu am făcut toate aranjamentele, spuse Zoltan, ridicând puțin vocea. Nu am cerut nici un ajutor de la nici o organizație.

Bărbatul dădu din cap.

- Nu e nevoie să vă alarmați. Suntem aici să vă ajutăm. Uitați, dați-mi documentele voastre, vă rog.

Zoltan privi spre Ethel, iar ea răspunse aprobând ușor din cap. Duse mâna la buzunarul hainei și încă o dată scoase la iveală plicul care conținea documentele călătoriei și pentru care a plătit atât de mult, pentru care a lucrat din greu și pe

care îl așteptase atât de mult timp. Întinse plicul spre reprezentantul Sohnut, care se întoarse spre unul dintre ceilalți doi bărbați. Cel care a luat plicul l-a pus într-o servietă neagră.

- Aveți de gând să verificați documentele sau să-mi arătați ceva? întrebă Zoltan.

- Când ajungem la Viena, răspuse bărbatul. Suntem acolo în mai puțin de jumătate de oră.

- Atunci dați-ne documentele înapoi până atunci, spuse Ethel, care nu mai suporta să nu spună nimic.

- Vă rog, doamnă, nu vă faceți griji, spuse bărbatul zâmbind cu un aer ce părea fie grațios, sau disprețuitor, fie condescendent.

Ethel nu putu să-și dea seama ce anume exprima acel surâs.

- Actele dumneavoastră sunt în siguranță la noi. Reprezentanții Sohnut vi le vor înapoia când ajungem la Viena. O delegație se va afla acolo să vă întâmpine la sosire. Urmează să vă prezentați în fața lor, iar ei vă vor explica totul.

Acestea fiind spuse, cei trei au părăsit compartimentul. Ethel și Zoltan s-au întors unul spre altul, iar Ethel descoperi în ochii lui Zoltan aceeași neliniște care o cuprinsese și pe ea.

Așteptând în coridorul strâmt al trenului, care intra acum în gara din Viena, Ethel privi pe geam și văzu o femeie înaltă frumoasă, cam de vârsta ei, așteptând pe peron cu o batistă roșie ieșind din buzunarul de la piept al unui tator gri.

- Privește, Zoli, e Giti. Verișoara Margaret! Nu s-a schimbat prea mult în douăzeci de ani!

Ethel coborî geamul și scoase la rândul ei eșarfa roșie din buzunarul hainei și o flutură, strigând:

- Giti! Giti, suntem aici!

Femeia se întoarse cu un zâmbet strălucitor și flutură batista la rândul ei, îndreptându-se spre ușa vagonului, pe unde urma să coboare familia Gabor, așteptându-i cu brațele deschise. Ethel și Zoltan au coborât din tren, au așezat valizele pe peron și, rând pe rând, au îmbrățișat-o pe Giti.

- Repede, le șopti Giti. Nu avem timp de vorbe încă. Stați să găsec un hamal. Trebuie să plecăm imediat, înainte ca grupul de acolo să vă zărească.

- Cine sunt, întrebă Zoltan.

- Sohnut, spuse Giti. Nu vreți să aveți de-a face cu ei. Hamal!

Înainte ca Ethel și Zoltan să poată răspunde, Giti le așeză valizele în căruciorul hamalului și îi conduse cu repeziciune în afara gării. Hamalul chemă un taxi – un Mercedes negru strălucitor – și Giti îi dădu un bacșiș.

- Urcați, rapid, îi grăbi ea. Am să vă explic.

- Dar ...

- Repede.

Zoltan și Ethel au făcut după cum li se spusese și Giti îi urmă în taxi, închizând ușa. Îi spuse șoferului o adresă și mașina părăsi gara, dispărând în noaptea care cuprinse acel pământ minunat cu străzile Vienei.

- Mă scuzați că am fost nepoliticoasă, spuse Giti, când s-au mai liniștit puțin. Nu vreți să aveți de-a face cu cei din Sohnut. Pot fi foarte presanți. Ei cred că te afli în proprietatea lor, sau te fac oricum să crezi acest lucru. Dacă nu aș fi fost acolo să vă întâmpin, poate că acum ați fi fost deja în drum spre Israel și nu vă doream acest lucru. Vreau să petrec un timp cu voi înainte să plecați. Dumnezeu, cât a trecut?

- Mai bine de douăzeci de ani și nu în cele mai bune condiții, spuse Ethel. Dar Giti, noi avem o problemă. Grupul acela Sohnut are documentele noastre de călătorie. Urma să le primim înapoi în gară. Oare să ne întoarcem?

De pe fața lui Giti dispăru zâmbetul.

- Aveți de gând să emigrați în Israel, întrebă ea.

- Nu, spuse Zoltan. Ne îndreptăm spre America, New York. Imediat ce vizele noastre de America au să ne ajungă.

- Atunci de ce le-ați dat actele de călătorie celor de la Sohnut, întrebă Giti.

- Nu părea să avem altceva de făcut, spuse Ethel plângând. Oh, Giti, ce ne facem?

Giti râse și își mângâie verișoara pe genunchi.

- Actele acelea sunt ale voastre, Ethel. Le veți primi înapoi mâine. Nu mai e nimic de făcut în seara asta. Cum te simți, Zoltan? Voi doi probabil că sunteți epuizați.

- A fost o călătorie lungă, răspunse Zoltan. Ieri, încă mai eram în lumea aceea cenușie și sărăcăcioasă a comunismului. Acolo făceam ceea ce ni se spunea să facem și ne luptam cu birocrăția. Azi am călătorit parcă vreme de două săptămâni și iată-ne acum în acest oraș curat, luminat și frumos, plimbându-ne într-o limuzină. Dar nu avem bani, nici documentele de călătorie, nici acte de identitate și mai spui că suntem pe cale de a fi deportați în Israel. Se pare că mai avem încă să ne luptăm cu altă birocrăție și încă facem ceea ce ni se spune. Drept vorbind, Giti, nu știu cum mai rezist.

Săracul Zoli, se gândi Ethel. De obicei, el se îngrijește de toate și lasă îngrijorarea pe seama mea. Se simte îngrozit gândindu-se că a lăsat din mână actele acelea și acum e hotărât să se simtă îngrijorat la rândul lui. Ethel știa că nu mai aveau ce face acum, decât să schimbe subiectul.

- Privește la toate vitrinele acestea luminoase, exclamă ea. Aceasta trebuie să fie partea pretențioasă a orașului.

- Eh, nu e cea mai pretențioasă, răspunse Giti. Dar lumea o numește cea mai lungă și mai aglomerată stradă din Europa. Mariahilferstrasse.

Taxiul părăsi strada aceea aglomerată și trecu peste un pod.

- Dunărea, întrebă Ethel.

- Nu, doar un canal. Dunărea curge la marginile orașului. Suntem pe Donaustrasse și acum trecem în Jägerstrasse, iar aici e unde locuiesc eu.

Mașina se opri în fața unei clădiri mari și arătoase și șoferul îi ajută la bagaje. Un portar în uniformă îi conduse în foaier și îi ajută să aranjeze bagajele în ascensor.

Apartamentul lui Giti se afla la etajul cinci al clădirii. Era o locuință spațioasă, curată și luminoasă, plină cu piese de mobilă splendide. Giti le-a arătat rapid casa, apoi i-a introdus în camera unde urmau să doarmă. Era decorată în stil Biedermeier post-Napoleon, cu un furnir și o lăcuire speciale. Patul era de-abia făcut și lăsa să se vadă un cearșaf dulceag, aromat, de culoarea piersicii.

Ethel nu dădu mare atenție la ceea ce o înconjură. În schimb, privea cu insistență înfățișarea voioasă a verișoarei sale, pe care nu o mai văzuse din timpul războiului. Nu apartamentul era ceea ce îi inspira sentimentul de a fi acasă. Era faptul că se afla în familie.

- Giti, spuse ea, ești la fel de frumoasă ca întotdeauna. Ce păr castaniu ai! Și pari așa de tânără! Viața ți-a priit în lumea liberă.

- Părul mi-e vopsit, râse Giti. Și dacă par mai tânără, cred că pot să-i mulțumesc tot lumii libere pentru machiaj. Cred că vreți să vă înviorați puțin. Apoi vă aștept să ne așezăm în living și să ne odihnim, am să aduc și ceva de mâncare. Promit să nu vă țin treji toată noaptea, dar nu mai pot de nerăbdare să vorbesc cu voi și vreau să știu totul despre Ilona.

Ethel se trezi a doua zi de dimineață în aroma cafelei proaspăt măcinată. Zoltan era deja treaz și au folosit baia pe rând, apoi s-au îmbrăcat și au ieșit din cameră, luându-se după mirosul micului dejun, până în bucătărie.

Bucătăria era luminoasă și viu zugrăvită, cu pereți albaștri și bufet alb. De deasupra bufetului se revărsau din ghivece plante de un verde strălucitor, iar în mijlocul încăperii se afla o masă mare, ovală, vopsită albastru, în același ton erau și patru scaune. Masa era pregătită somptuos – șervețele galbene, cești roșii pentru cafea și farfurioare – și în dreptul fiecăruia dintre cele trei locuri aranjate se afla și câte un pahar mare, cu un lichid portocaliu în el.

- Ce bucătărie colorată! exclamă Ethel. Și privește acest festin!

Într-adevăr masa era plină de lucruri delicioase. Croasanturi, briose, patiserie daneză, marmelade și unt, banane, ananas ...

- Oare asta ce e? spuse Zoltan ridicând paharul cu lichidul acela portocaliu.

- Acela, dragi prieteni, e suc de portocale, spuse Giti, care apăru în ușa bucătăriei chiar în spatele lor. Odată ce l-ai gustat, ai să-ți dorești să-l ai pe masă în fiecare dimineață. Toți americanii beau suc de portocale în fiecare zi, așa că ar trebui să vă obișnuți.

- Bună dimineața, Giti, spuse Zoltan. Ce masă minunată ai pregătit! Știi, aseară eram atât de obosiți și îngrijorați și derutați că am uitat să spunem cel mai

important lucru – mulțumim! Ai făcut atâtea pentru noi, iar acum ne oferi ședere în casa ta, și ...

- Vă rog, spuse Giti zâmbind și fluturând din mână, ca și cum ar fi încercat să îndepărteze un fluture timid din calea ei. Luați loc. Nu e nevoie să-mi mulțumiți. Suntem o familie, și doar pentru astfel de lucruri există familia. Așezați-vă, așezați-vă. Gustați din sucul de portocale. Eu aș fi început cu șampanie dar avem atât de multe lucruri de făcut azi. Vom avea șampanie diseară. Între timp, să ridicăm paharele și să bem în cinstea viitorilor americani.

S-au așezat, au ridicat paharele și și-au spus:

- În sănătatea noastră! Ex!

Ethel râse și spuse:

- N-am mai auzit toastul acesta de când eram copii.

Apoi sorbi puțin din sucul de portocale și exclamă:

- Doamne, Giti!

- Am știut că-ți va plăcea.

- Am mai mâncat portocale, îi aminti Zoltan. Obişnuiam să cumpărăm când răcea Ilona în timpul iernii.

- Dar mâncam portocala întregă, spuse Ethel. Și apoi păstram cojile pentru marmeladă.

Giti râse din nou.

- Altfel stau lucrurile în partea asta, Ethel. Poți cumpăra sucul de portocale înghețat și să bei din el în fiecare dimineață și, oricând îți dorești, marmeladă, poți să cumperi de la piață. Acum să mâncăm și să ne facem planuri.

- Suntem pe mâinile tale, spuse Zoltan. Vom face cum ne spui. Suntem obișnuiți cu așa ceva.

- M-am gândit să vă arăt orașul dimineața asta, dacă avem timp. Cel mai important lucru este să vă recuperăm actele de călătorie. Am stabilit o întâlnire pentru voi la Societatea Internațională Israeliană de Ajutor, la ora unsprezece. Mă gândesc că e cel mai bine dacă pornim de acolo.

- Mulțumim încă o dată, dragă verișoară, spuse Ethel. Se pare că știi ceea ce faci.

- Oamenii s-au purtat frumos cu mine când am ajuns în Viena prima dată, explică Giti. E important să ne ajutăm între noi pe durata perioadei de tranziție. Poate fi foarte derutant.

După micul dejun, Giti și familia Gabor s-au îmbrăcat și au părăsit apartamentul. Au luat un tramvai spre Opera de Stat și apoi au pornit spre o clădire barocă, mare, care adăpostea Societatea Internațională Israeliană de Ajutor.

După o scurtă așteptare în camera de primire, au fost chemați într-un birou, unde au fost întâmpinați de două femei. Cea mai înaltă dintre ele le vorbi în

germană, iar când au văzut că nu răspundeau, femeia cu statură mai mică i-a întrebat în ce limbă preferă să vorbească – maghiară, română, franceză?

- Maghiară, vă rog, spuse Zoltan.

- Foarte bine, spuse în maghiară femeia de statură mică.

Spuse ceva femeii de lângă ea, care îi răspunse în germană. Apoi, femeia de statură mică le spuse:

- Am să vă traduc. Luați loc, vă rog. Cu ce vă putem ajuta?

- Avem de gând să emigrăm în Statele Unite, spuse Zoltan. Suntem cetățeni români și acum ...

Femeia care vorbea germană îi întrerupse cu o întrebare, iar interpreta îi întrebă:

- Cum vă numiți?

A fost prima întrebare dintr-o serie: nume, date de naștere, cetățenie, religie și motivul pentru care au plecat din România. Zoltan răspunse cu ușurință la întrebările facile, dar, când a fost să răspundă cu privire la motivele pentru care intenționau să emigreze, se simți pierdut.

- De ce e important acest lucru, întrebă el.

Avu loc o conversație în germană și apoi interpreta dădu din umeri.

- Actele trebuie completate, explică ea.

- Nu vreau să par prea insistent, răspunse Zoltan, doar că noi am trăit o vreme prea îndelungată într-un stat al fricii, temându-ne de conducerea lui și simțindu-ne neliniștiți de fiecare dată când aveam de-a face cu oficialități, de fiecare dată când eram nevoiți să semnăm acte, să dăm informații, să răspundem la întrebări. Ne simțeam ca și cum am trăi într-o închisoare. Exista întotdeauna amenințarea de a fi ridicat de Securitate.

Interpreta vorbi kolegei ei în germană, apoi lui Zoltan în maghiară.

- Securitatea, era poliția oficială?

- Mai rău. Puteai fi luat, trimis la muncă forțată, câteodată fără a avea parte de un proces. Suntem fericiți că am scăpat de toate acele lucruri, dar puteți înțelege ...

- Încă nu am încheiat acest capitol, adăugă Ethel. Fiica noastră se află încă în România și până nu o vor lăsa să ni se alătore nu voi putea pune capăt grijilor. Ea așteaptă să-i sosească pașaportul, dar noi a trebuit să plecăm fiindcă autoritățile nu ne-au permis să stăm până puteam pleca toți trei deodată. Iar acum răspundem la și mai multe întrebări. Am o întrebare, doamnă. Ce puteți face să ne ajutați?

Urmă o altă convorbire în limba germană, în vreme ce femeia mai înaltă scria. Interpreta zâmbi.

- Cred că ați răspuns la întrebări foarte bine, amândoi. Înțelegem motivele dorinței dumneavoastră de a emigra. Acum, de ce America? De ce nu Israel?

- Am un văr în New York, răspunse Zoltan. Am crescut împreună. Am fost o familie numeroasă, poate douăzeci și cinci de rude apropiate, dar cei mai mulți au fost omorâți în lagăre, iar alții au murit la puțin timp după terminarea

războiului, de pe urma complicațiilor. Vărul meu și cu mine suntem ultimii în viață. Vrem să fim alături unul de altul, acum, la o vârstă mai înaintată.

După o altă convorbire scurtă în germană, interpreta zâmbi și aprobă din cap.

- Atunci totul e în ordine, spuse ea. Înțelegem situația dumneavoastră în întregime. Putem să vedem actele de călătorie?

- Dar pentru asta am venit la dumneavoastră, spuse Zoltan, vocea lui lăsând să se simtă că de-abia își mai putea controla răbdarea și frustrarea, Ethel o știa foarte bine. Actele ne-au fost luate de reprezentanți ai organizației Sohnut. Nu avem acte. Am crezut că ne puteți ajuta să le primim înapoi.

- Vă rugăm, adăugă Ethel.

- Hm, se pare că este o problemă, răspunse interpreta.

Vorbind ca și cum ar fi răspuns de atâtea ori la această întrebare înainte, ea spuse:

- Nu putem face nimic pentru dumneavoastră, până nu ne aduceți actele de călătorie.

- Ce trebuie să facem, întrebă Ethel.

- Trebuie să mergeți la biroul Sohnut și să cereți să vă înapoieze actele, spuse interpreta. Ar fi bine să vă faceți o programare la ei cât mai curând posibil.

- E de-a dreptul scandalos, spuse Giti, în timp ce lua prânzul. Sohnut nu poate să vă fure documentele. N-au nici un drept. Nu trebuie să vă faceți griji. Voi vorbi cu niște prieteni de-ai mei, care ne vor putea spune exact ce avem de făcut, iar mâine ...

- Giti, nu vreau să aștept până mâine, spuse Ethel. Până când Sohnut nu ne va înapoia documentele nu voi putea sta liniștită.

- Și eu simt la fel, spuse Zoltan. Dacă va fi nevoie să stăm restul zilei așteptând într-un birou și să vorbim cu alte oficialități, o vom face.

- Înțeleg, spuse Giti. Voi chema chelnerul, voi plăti prânzul și vom cere să ne cheme un taxi.

Altă clădire cu birouri, altă cameră rece de așteptare. Această cameră de primire nu prea era mobilată și era plină deja de oameni care aveau programare. Familia Gabor a fost norocoasă să prindă ultima programare stabilită pentru ziua respectivă. În timp ce așteptau, vedeau cuplu după cuplu ieșind din birou și nici unul dintre ele nu părea fericit. Soțiile plângeau, iar bărbații înjurau. Cei care încă așteptau erau la limita răbdării: unii dintre ei fumau cu nervozitate, alții își șopteau unul altuia, dar nimeni nu zâmbea.

- Am crezut că am lăsat toate astea departe, în România, îi șopti Ethel soțului ei.

- Birocrație există peste tot, îi spuse Zoltan. Cred că până și în America.

- Nu așa.

Ethel se întoarce la femeia de lângă ea și i se adresează în franceză:

- Mă scuzați, doamnă, ce limbă vorbiți?

- Germană, doamnă, îi răspunse tânăra. Și puțină franceză.

- Franceza e bine, zise Ethel. Din fericire și eu vorbesc franceza. De ce e toată lumea nervoasă? Ce se întâmplă?

- Se recrutează oameni pentru Israel. Alți oameni au alte planuri. Eu am alte planuri. Eu iubesc Israelul, desigur, dar vreau să trăiesc în Argentina și să fiu alături de logodnicul meu. Iar ei încearcă să fie altfel.

Ușa se deschise și cineva a strigat numele tinerei.

- Urați-mi noroc, spuse ea.

Ethel aprobă.

- Meriți mai mult decât noroc, spuse ea. Meriți să fii tratată corect.

- Cu toții merităm asta, spuse tânăra. Dar, între timp, mă voi mulțumi cu noroc. Mult noroc și vouă.

Ethel și Zoltan au așteptat. Tânăra care dorea să plece în Argentina ieși din birou și părăsi încăperea cu o expresie amară pe față, fără să-i mai adreseze vreun cuvânt lui Ethel cu privire la cum au decurs lucrurile înăuntru.

În cele din urmă, când mai rămăsese doar familia Gabor, le-au fost strigate și numele lor și au fost conduși într-un birou mic, aflat într-o mare dezordine. În spatele mesei stătea o femeie corpulentă, de vârstă medie, care părea să frunzărească un teanc de dosare și hârtii pierdute, ca și cum ar fi vrut să mai adauge o notă de haos la acea lume dezordonată.

De data aceasta au avut parte de un tânăr interpret și, încă o dată, familia Gabor a preferat să vorbească în limba maghiară. Zoltan relatează întâmplarea cu documentele lor, reprezentanții din tren, întâlnirea de la Societatea Internațională Israeliană de Ajutor. În timp ce vorbea, femeia din spatele mesei puse mâna pe un plic mare pe care Ethel îl recunoscuse ca fiind cel pe care Zoltan îl purtase în buzunarul de la piept.

- ... Și astfel, încheie Zoltan, din anumite motive – sper să fie o greșeală la mijloc, o neînțelegere – organizația dumneavoastră se află în posesia documentelor noastre de călătorie, care desigur ne aparțin. Suntem aici pentru a le ridica.

Spuse acestea și se opri, pentru ca interpretul să traducă cele spuse în germană, dar interpretul doar se înclină și părăsi încăperea.

După câteva secunde de tăcere neliniștitoare, femeia vorbi pentru prima dată, totuși, într-o limbă maghiară perfectă.

- De ce n-ați rămas cu grupul, așa cum vi s-a spus, când ați ajuns azi-noapte?

- Nu ni s-a spus așa ceva, protestă Zoltan. Ceea ce ni s-a spus a fost că documentele noastre urmau să ne fie înapoiate. Lucru care nu s-a petrecut. Cred că a fost o neglijență, dar acum am venit să le luăm înapoi.

- Trebuia să stați cu grupul nostru, insistă femeia. Vi s-au dat indicații în acest sens. Noi ne-am asumat responsabilitatea pentru voi și noi aveam grijă de actele voastre pentru voi, laolaltă cu actele celorlalți emigranți. Nu trebuia să vă despărțiți de grup. Dacă ați fi fost prinși fără acte de identitate, acum ați fi fost într-o închisoare austriacă. Asta vă doriți?

Ethel nu mai auzise vorbindu-se astfel de mai bine de douăzeci de ani. Nici măcar oficialii de conducere români nu li s-au adresat de o așa manieră.

Zoltan răspunse:

- Nu, doamnă, dar ...

- Bine, răcni femeia, trebuie să învățați să ascultați când vi se vorbește. Trebuie să urmați ordinele. Israelul este o țară democratică liberă, dar insistăm să-i respectați legile. Vi s-a spus să stați cu grupul, iar dacă voi nu faceți ce vi se spune noi nu avem cum să vă ajutăm. Din fericire, este un grup care pleacă mâine spre Țară și încă mai pot să vă alătur lor.

Se întinse după un plic și îl deschise.

- Să vedem ...

- Am venit aici pentru documentele noastre de călătorie, spuse Zoltan liniștit dar cu fermitate. Sunt ale noastre. Cineva din organizația dumneavoastră le-a luat din greșeală. Se află pe masa dumneavoastră. Le pot vedea cu ochii mei. Mâna dumneavoastră stângă le atinge. Vă rog să mi le înapoiați de îndată.

Această luare de atitudine aduse un zâmbet pe fața durdulie a femeii.

- Sunt ale voastre? Cum de spuneți aceasta?

- Numele noastre se află pe ele. Am plătit pentru ele.

- Numele voastre se află pe ele fiindcă noi, Sohnut, v-am ajutat să le obțineți pentru a merge în Israel. Credeți că guvernul României, pur și simplu, ar fi răspuns cererii voastre în vederea obținerii unui pașaport, domnule Gabor?

- Pașapoartele noastre sunt pentru Franța, nu pentru Israel. Și da, au trebuit să ne dea pașaportul. Am plătit cu vârf și îndesat.

- Noi am plătit restul. Dacă nu am fi făcut aranjamentele necesare, încă v-ați afla în Oradea. Credeți că noi am plătit pentru documentele acestea, ca voi să călătoriți pentru plăcere? Unde vreți să ajungeți cu ele, pe Riviera franceză? Nu aveți bani, așa că în ce fel ați putea ...

- Unde mergem nu vă privește, izbucni Zoltan.

- Ne privește pe noi, izbucni și femeia la rândul ei. Veți merge în Israel, unde veți fi bineveniți, săraci sau bogați. Trebuie să fiți aici, la biroul acesta, mâine dimineață la ora nouă.

- Mergem în America, unde avem rude. În Israel nu avem pe nimeni.

Femeia zâmbi și dădu din cap.

- Aveți familie acolo, domnule Gabor. Toți evreii sunt o familie. Iar ca farmacist, veți ajuta la construirea unei țări frumoase.

Încăperea se cufundă în tăcere îndeajuns cât Ethel să audă tunetele care îi loveau creierul. Lăsă să mai treacă zece secunde din acea tăcere, după care se ridică în picioare. Femeia din spatele mesei o privi cu amuzament, iar Ethel o pironi cu privirea drept răspuns. Inspiră adânc.

- Cu ce drept îi vorbești soțului meu astfel? Cu ce drept ne umilești? De ce credeți că viitorul nostru vă aparține?

- Ne-am asumat responsabilitatea pentru dumneavoastră și v-am eliberat din hruba aceea întunecată comunistă. Aceasta ne îndreptățește. Nu ați ascultat nimic.

- Ascultați-mă pe mine acum, strigă Ethel. V-am mai întâlnit, știți. Nu erați dumneavoastră *capo-ul* meu la Auschwitz? Ba da, sunt sigură că erați dumneavoastră. Atunci a fost ultima dată când mi s-a vorbit astfel.

Simți mâna lui Zoltan pe brațul ei, dar printr-o scuturare o îndepărtă.

- Naziștii ne spuneau același lucru. Că le eram datori, că trebuia să muncim ca să ne întreținem. În ghetou, iar apoi în lagăr. Așadar, noi nu vă aparținem și nu vă datorăm nimic, nici măcar un singur lucru. Nu știu ce aranjamente au avut loc între organizația dumneavoastră și guvernul corupt din România și nici nu vreau să știu. Soțul meu și cu mine suntem oameni, nu sclavi și dacă vă mai aud că negociați libertatea noastră, am să ies din acest birou și am să strig să audă toată lumea. Întreaga lume va afla ce anume faceți aici. Sunt sigură că nobilul stat Israel nu dorește să fie infectat cu cruzimea organizației voastre ordinare și vă veți trezi că nu mai aveți de lucru.

- Ați terminat, întrebă femeia. Am avut o zi lungă și vreau să pun capăt acestei întâlniri.

Ethel simți cum aerul îi părăsește plămânii, oftă, după care luă loc.

- E rândul dumneavoastră, spuse liniștită.

- Vă rog, nu vă faceți o impresie greșită despre Israel, spuse ea. Încă suntem o națiune tânără și avem nevoie de fiecare evreu să ne ajute, asta e tot. De aceea Sohnut este atât de angajată în recrutarea de imigranți. Dar poate că veți găsi o altă modalitate de a ajuta Israelul, după ce vă veți stabili în America.

Împături documentele, le puse înapoi în plic și îl întinse spre Zoltan.

- Shalom.

În seara aceea, în apartament la Giti, Ethel era încă prea agitată să vorbească coerent și mult prea supărată ca să poată mânca. Zoltan i-a dat o pilulă să-și liniștească nervii și acum se simțea bine, cufundată în canapeaua confortabilă a verișoarei sale. Cum medicamentul începea să-și facă efectul, nu simți nevoia să doarmă, dar un sentiment de mulțumire puse stăpânire pe ea. Bătălia a fost câștigată. Actele lor de călătorie erau acum la ei, din nou. Vor pleca spre America. Își vor face o casă acolo, iar într-o zi, Ilona va veni și ea. Dar acum se afla în cea mai confortabilă cameră, pe cea mai confortabilă sofa pe care a simțit-o sub ea

vreodată. Își simțea fața caldă, iar în urechi suna un cântec plăcut. Vedea - ca printr-o perdea de lacrimi ușoare - fețele zâmbitoare ale verișoarei ei dragi și ale soțului ei iubitor. Familia ei.

Nu putea reacționa, nu putea înțelege, dar auzea ce vorbeau. Vorbeau despre ea.

- N-am mai văzut așa ceva, spunea Zoltan. Trebuia s-o vezi, Giti. Parcă era un înger răzbunător. Atâta forță, atâta putere de dreptate!

- Am mai văzut asta, spuse Giti. Mereu a fost așa.

- Dar eu n-am mai văzut-o astfel, repetă Zoltan. Cât timp am fost căsătorii...

- N-ai fost cu ea la Auschwitz, îi reaminti Giti. Eu am fost. Am fost împreună în lagăr. Ethel și cu mine, și celelalte două surori ale mele, toate în același lagăr. Am văzut cele mai cumplite lucruri, Ethel și cu mine și celelalte două surori. Și câte altele, ca și noi. Dar nici una dintre noi nu avea atâta putere ca și Ethel. Ethel a ta, Zoli. Soția ta bună, liniștită, politicoasă, care mereu se încrede în tine că lupți pentru ea, ea era cea mai puternică femeie în viață de la Auschwitz. Chiar și după ce au despărțit-o de copilul ei. Mai vrei ceva de băut?

- Da, trebuie să recunosc că mi-ar mai prinde bine unul. Cum se numește?

- E martini, îi spuse Giti. Făcut cu gin. Americanii beau așa ceva în fiecare seară.

- Atunci de-abia aștept să fiu american, răspuse Zoli. Așadar Ethel a fost o femeie puternică în lagăr.

Giti suflă puțin aer printre buze și spuse:

- Nici nu-ți poți imagina. După ce sora mea mai mare a murit de febră tifoidă, ea m-a ajutat să am grijă de sora mai mică. Ea făcea și munca noastră. Apoi sora mai mică a murit și atunci am renunțat a mai spera la viață, dar Ethel nu m-a lăsat să mor. A avut grijă să fiu curată, a strigat la mine și a plâns cu mine. Fără ea, azi n-aș mai fi aici.

Se ridică și îi mai turnă lui Zoli un pahar, după care luă din nou loc.

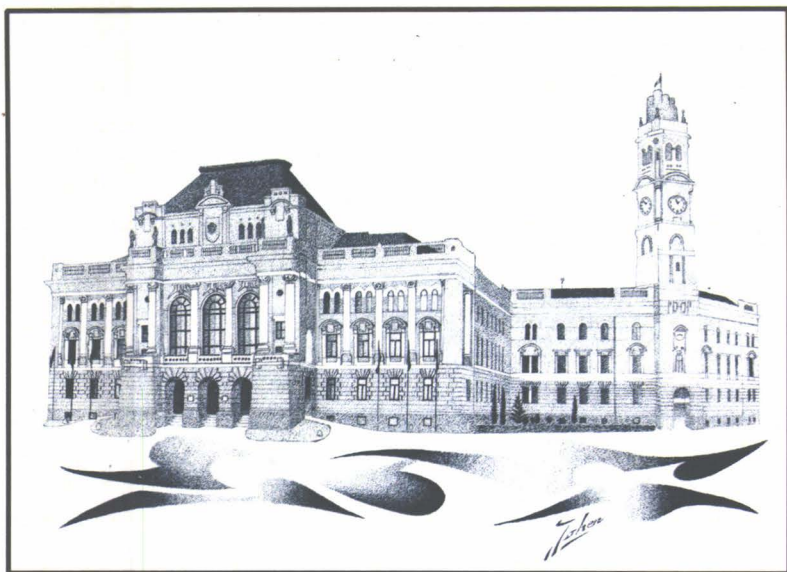
- Bine, fără tine nici noi nu ne-am mai afla aici, spuse Zoltan. Așadar suntem chit.

- Deloc, protestă Giti. Îi voi fi mereu datoare acestei femei. Mi-a salvat viața în fiecare zi, timp de un an, chiar și când eu nu doream acest lucru. N-a vorbit cu tine niciodată despre asta?

- Niciodată, răspuse Zoltan. Nici măcar o dată.

Ethel îi auzea vocea în capul ei, nici mie nu mi-am spus acest lucru. Până în după-amiaza aceasta, nu am dorit să mă gândesc la așa ceva ... nu puteam retrăi nici măcar ... coșmarul. Dar coșmarul a trecut, și Ethel se cufundă într-un vis liniștit și ușor.

Traducere de Florin CRĂCIUN



Primăria municipiului Oradea (desen de Szabó Csaba)



Clădirea Episcopiei Ortodoxe Române din Oradea